UČÍME (SA) V GLOBÁLNYCH SÚVISLOSTIACH

GLOBÁLNE VZDELÁVANIE VO VYUČOVANÍ PREDMETU GEOGRAFIA NA STREDNÝCH ŠKOLÁCH

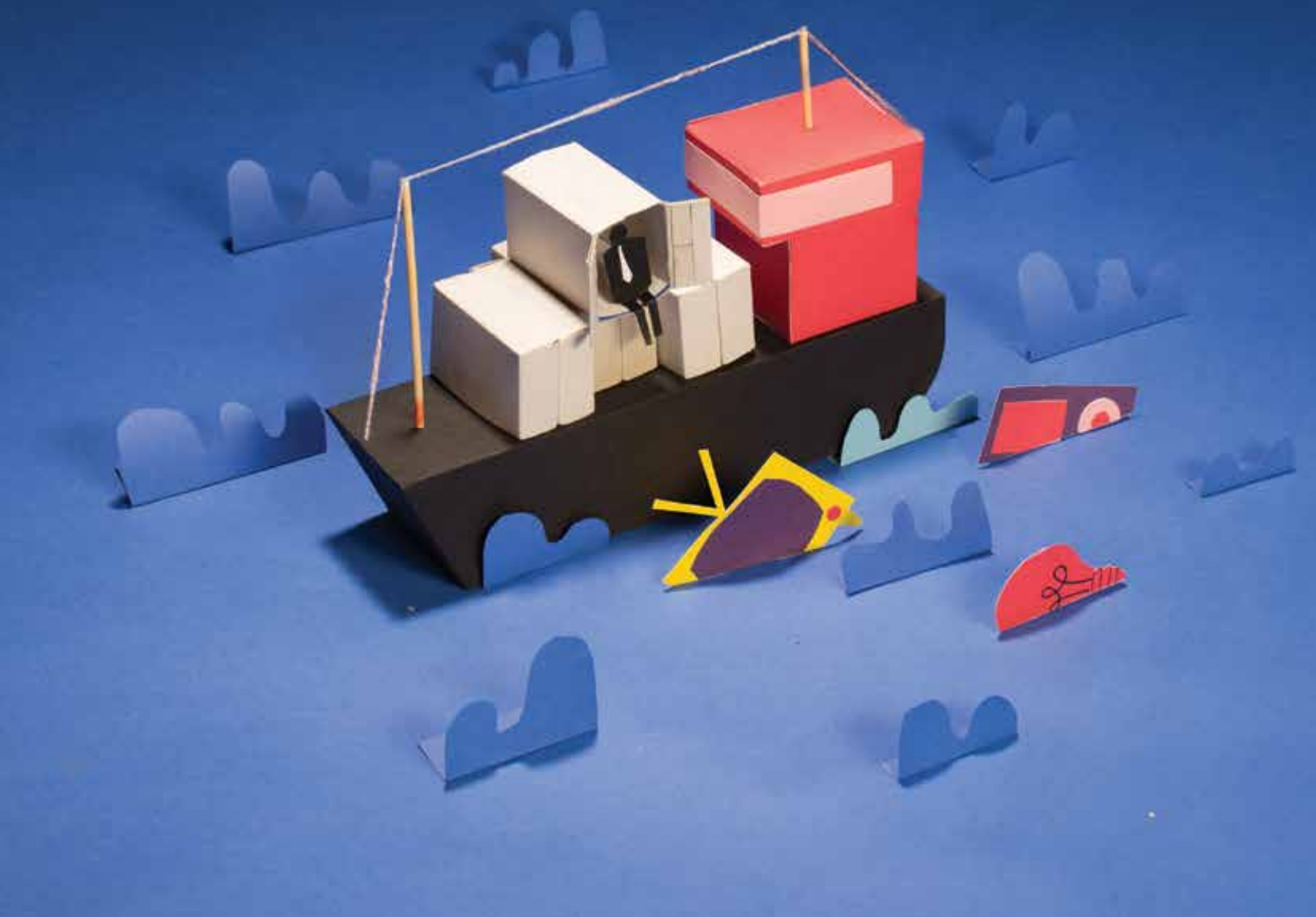

KONCEPT GLOBÁLNEHO VZDELÁVANIA

KONCEPT GLOBÁLNEHO VZDELÁVANIA

Publikácia „Koncept globálneho vzdelávania" bola vytvorená v rámci projektu Učíme (sa) v globálnych súvislostiach. Je to referenčný dokument pre ostatné príručky, materiály a prácu so žiakmi i učiteľmi, ktoré v OZ Človek v ohrození realizujeme.

Infografika, ktorú nájdete i v záložke obálky tejto publikácie, obsahuje základné informácie týkajúce sa globálneho vzdelávania: vedomosti, hodnoty, postoje, kompetencie, ktoré chceme u mladých ľudí rozvíjať a odkazy, ako pracovať na globálnej zmene.

V publikácii nájdete aj ukážky, ako uskutočňovať globálne vzdelávanie v konkrétnych predmetoch.

Publikácia je dostupná aj online na adrese: www.globalnevzdelavanie.sk

Čo je to globálne vzdelávanie?

Globálne vzdelávanie je vzdelávanie, ktoré otvára myseľ a oči ľudí voči komplexnejšej realite sveta a prebúdza potrebu prispieť k väčšej spravodlivosti, rovnosti a ľudským právam pre všetkých.

Globálne vzdelávanie sa v pedagogickom zmysle snaží reagovať na výzvy globalizácie a vzrastajúcu komplexnosť dnešného sveta.

Globálne vzdelanie:

- umožňuje, aby ľudia pochopili väzby medzi vlastnými životmi a životmi ľudí v iných častiach sveta;
- zvyšuje pochopenie ekonomických, kultúrnych, politických a environmentálnych vplyvov, ktoré ovplyvňujú naše životy;
- rozvíja zručnosti, postoje a hodnoty, ktoré umožňujú ľuďom spolupracovať na zmene a prevziať kontrolu nad vlastným životom;
- vedie k dosiahnutiu spravodlivého a udržateľného sveta, v ktorom sú moc a zdroje rovnomernejšie rozdelené.

KVALITA V GLOBÁLNOM VZDELÁVANÍ

Globálne vzdelávanie je viac, než len vedomosti o svete. V nasledujúcich zásadách nájdete odporúčania, akým spôsobom možno v globálnom vzdelávaní efektívne pracovať so žiakmi.

Globálne vzdelávanie:

1. Kladie dôraz na vzájomnú previazanosť a závislosť medzi globálnym Severom a globálnym Juhom, neobmedzuje sa len na predstavovanie globálnych problémov.
2. Predstavuje globálne procesy v lokálnom priestore, prezentuje ich dôsledky pre obyčajných ľudí a nesnaží sa zbytočne zjednodušovať.
3. Používa aktuálny a objektívny popis ľudí a udalostí, neposilňuje existujúce stereotypy.
4. Poukazuje na príčiny a dôsledky globálnych javov, neobmedzuje sa na faktografiu a štatistiku.
5. Zdôrazňuje potrebu zodpovedného a dlhodobého angažovania sa v riešení globálnych výziev. Angažovanie nespočíva v získavaní finančných prostriedkov na dobročinné účely.
6. Rešpektuje dôstojnosť ľudí, neprezentuje necitlivé obrazové materiály, ale hľadá rovnováhu v zobrazení reality, ktorú popisuje.
7. Podporuje kritické myslenie a vytváranie si vlastného názoru na globálne témy, nepodporuje názory len jednej ideológie a neposkytuje rýchle a hotové odpovede.
8. Podporuje porozumenie, solidaritu a empatiu, nezameriava sa len na súcit.
9. Dáva hlas ľuďom, o ktorých hovorí, neprezentuje domnienky a neoverené teórie.
10. Používa participatívne a interaktívne metódy, nie je limitované na pasívne, frontálne učenie (sa).
11. Globálne vzdelávanie sa zameriava na budovanie vedomostí, rozvíjanie zručností a zmenu postojov, neobmedzuje sa na transfer poznatkov.
12. Poukazuje na význam vlastného zapojenie sa žiakov do reakcií na globálne výzvy, neprezentuje pocit bezmocnosti a beznádeje.

1. Ak hovoríte o globálnych výzvach, pred ktorými stojí dnešný svet – napr. o nerovnom prístupe k zdrojom či klimatických zmenách, poukazujte na to, akým spôsobom na ne vplýva vzájomná, globálna prepojenosť medzi krajinami sveta – politická, spoločenská a ekonomická – rovnako ako aj naše každodenné rozhodnutia.

2. Keď budete žiakom hovoriť o globalizácii a globálnych javoch, ilustrujte ich príkladmi zo života ich rovesníkov – poukazujte na analogické procesy v krajinách globálneho Juhu a Severu. Používajte metódy, ktoré im pomôžu lepšie pochopiť tieto vzťahy a posilniť schopnosť kriticky myslieť.

3. Keď hovoríte o krajinách globálneho Juhu, vždy používajte hodnoverné zdroje a citujte súčasné a dôveryhodné dáta. Predtým, ako použijete aktivity založené na príbehoch, obrazoch, fotografiách alebo videách, vždy uvažujte, či pomôžu nabúrať stereotypy, alebo ich môžu naopak u niektorých žiakov posilniť.

4. Priblížte žiakom globálne témy a ich fenomény; spoločne hľadajte možné príčiny a analyzujte dôsledky týchto javov pre nás i ľudí, ktorí sú problémom priamo ovplyvnení. Diskutujte o možných riešeniach a o tom, ako môže každý z nás byť súčasťou zmeny.

5. Povzbuďte žiakov v aktívnom angažovaní sa v živote lokálnej komunity. Pomáhajte vytvárať ich postoje – vlastnú zodpovednosť, solidaritu, empatiu a schopnosť pochopiť súvislosti a to, ako sme vzájomne prepojení s celým svetom – prostredníctvom toho, čo kupujeme, koho volíme, alebo ako sa prepravujeme či komunikujeme.

6. Ak žiakom ukazujete obrazy alebo fotografie ľudí, vždy uvažujte, či by ste vy sami alebo vaši žiaci chceli byť prezentovaní v podobnej situácii alebo podobným spôsobom. Zoznámte sa s „Kódexom používania obrazových materiálov a podávania správ." Spoločne so žiakmi analyzujte príklady, v ktorých rôzne typy médií ovplyvňujú naše vnímanie reality.

7. Dajte žiakom priestor na diskusiu, na vyjadrenie vlastného názoru. Neutekajte od zložitých a kontroverzných tém. Ukážte im, ako kriticky analyzovať informácie, ktoré sa k nim dostanú – zistiť, kto je ich autor, či nebol predpojatý, alebo za akých okolností a s akým cieľom vznikli.

8. Povzbudzujte mladých ľudí, aby sa pýtali otázky a vyjadrovali svoje pocity a emócie. Veďte ich k tomu, aby sa vžili do pozície iných a snažili sa pochopiť ich pocity a emócie – či už spolužiakov v triede alebo ľudí vo vzdialených miestach sveta. Používajte metódy, ktoré rozvíjajú empatiu – rovnako ako svaly, aj schopnosť empatie sa cvikom posilňuje.

9. Hľadajte príbehy ľudí z prvej ruky – priamo od hrdinov alebo svedkov udalostí. Osobné príbehy pomáhajú najlepšie popísať príbeh a vysvetliť jeho okolnosti. Žiaci si ich takto lepšie zapamätajú a pochopia.

10. Interaktívne techniky pomáhajú všetkým žiakom aktívne sa zapojiť a rozvíjajú ich kritické myslenie; to je zásadné pre rozvoj analytického myslenia. Najlepšie si zapamätáme to, čo sami hovoríme a robíme.

11. Podporujte komplexný a holistický rozvoj žiakov. V globálnom vzdelávaní je, hoci len malá a ťažko merateľná, zmena postojov a hodnôt dôležitejšia ako nadobudnutie vedomostí.

12. Stimulujte žiakov k aktívnemu zapojeniu sa tým, že im priblížite pozitívne kampane a aktivity. Ukážte im možnosti, ako aj oni môžu byť súčasťou zmeny. Buďte im sami príkladom.

UČÍME (SA)
V GLOBÁLNYCH
SÚVISLOSTIACH

GLOBÁLNE VZDELÁVANIE V PREDMETE GEOGRAFIA

VZDELÁVACIE MATERIÁLY
PRE UČITEĽKY A UČITEĽOV
STREDNÝCH ŠKÔL

OBSAH

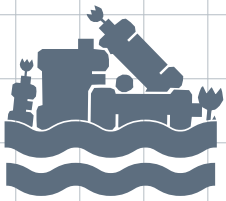

1. Ostrov odpadu
1. ročník SŠ
Miroslava Košťálová, Martin Kríž, Lukáš Zajac

8

2. Nekonečné možnosti dažďového pralesa alebo kto sa veľa pýta, veľa sa dozvie
1. ročník SŠ
Ľudmila Bystrianska

12

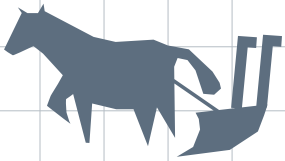

3. Človeče – pouč sa!
1. ročník SŠ
Miroslava Košťálová, Martin Kríž, Lukáš Zajac

14

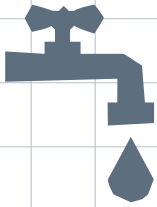

4. Spor o pitnú vodu
1. a 2. ročník SŠ
Zuzana Dolhyová

20

9. Cesta našich raňajok
2. ročník SŠ
Ľudmila Bystrianska

45

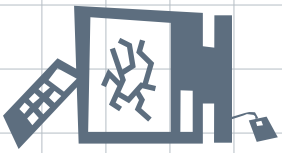

10. Férový obchod?
2. ročník SŠ
Zuzana Dolhyová

49

11. Vodcovia všetkých krajín, spojte sa!
2. ročník SŠ
Zuzana Dolhyová, Martin Kríž

55

12. Odíde Manu do Bombaja?
2. ročník gymnázií
Peter Farárik

59

Prečo a ako príručka vznikla? 4

Ako rozdeliť žiakov do skupín 5

E-U-R metóda 6

Úvod editora 7

5. Svetové tričko
2. ročník SŠ
Miroslava Košťálová
26

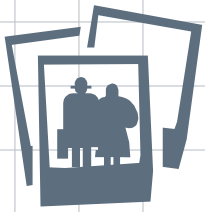

6. Ľudia v pohybe
2. ročník SŠ
Miroslava Košťálová
31

7. Made in the World (prípad Nutelly)
2. ročník SŠ
Peter Farárik
36

8. Čo s igelitkami?
2. ročník SŠ
Ľudmila Bystrianska, Martin Kríž
41

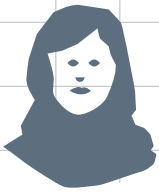

13. Dievčatá by rady do školy
2. ročník gymnázií
Peter Farárik, Martin Kríž
62

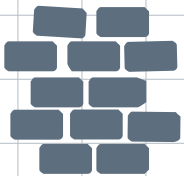

14. Pozor, kontrola!
2. alebo 3. ročník SŠ
Miroslava Košťálová
69

15. Prečo sa ľudia sťahujú do zahraničia
2., 3. ročník SŠ, prípadne seminár v 4. ročníku
Peter Farárik, Martin Kríž
74

Slovník pojmov 78

PREČO A AKO PRÍRUČKA VZNIKLA?

Milé učiteľky, milí učitelia, pozývame vás k čítaniu tejto príručky, ktorá obsahuje vzdelávacie materiály k predmetu geografia pre stredné školy.

Príručka vznikla v rámci medzinárodného projektu World -class Teaching, ktorého názov sme si pre slovenské pomery preložili ako Učíme (sa) v globálnych súvislostiach. Jeho cieľom je systematicky začleňovať globálne vzdelávanie do jednotlivých predmetov. Jedným z nich je i geografia na stredných školách. Okrem toho vznikajú i príručky k predmetom umenie a kultúra, občianska náuka, anglický jazyk a dejepis.

V minulosti sme, v OZ Človek v ohrození, často od učiteliek a učiteľov počuli, že im síce ponúkame zaujímavý a potrebný obsah, ale v praxi nie je vždy jednoduché nájsť priestor na jeho použitie v škole. Aj preto, a po skúsenostiach s projektom Globálne vzdelávanie na ZŠ, sme si boli vedomí toho, že školám chceme ponúknuť atraktívny obsah, avšak tak, aby sa dal jednoducho použiť na hodinách a zároveň bol plne v súlade so Štátnym vzdelávacím programom.

Výsledkom je séria 15 aktivít, ktoré tvoria túto príručku. Texty pripravovali tri autorky a jeden autor, ktorí učia alebo učili na stredných i základných školách. Na časti aktivít sa autorsky podieľal i editor príručky, Martin Kríž. Aktivitami sú učebné scenáre pripravené E-U-R metodikou (evokácia -uvedomenie-reflexia), ktoré ponúkajú zaujímavý obsah i formu, mali by byť ľahko pochopiteľné, aplikovateľné na vyučovacích hodinách a zároveň, v prípade potreby, ľahko modifikovateľné. V neposlednom rade sa nezameriavajú len na učenie vedomostí, ale aj na rozvíjanie zručností, zmenu hodnôt a postojov a k tomu využívajú interaktívne metódy a participatívne formy učenia. Sú pripravené tak, aby sa dali stihnúť za jednu vyučovaciu hodinu.

Okrem obsahu predmetu sa vo väčšej alebo menšej miere aktivity zameriavajú na to, ako sme vo svete vzájomne globálne prepojení a venujú sa aktuálnym výzvam, ktorými sme konfrontovaní my, v ekonomicky vyspelých krajinách globálneho Severu (tzv. rozvinuté krajiny), ale i ľudia žijúci v krajinách globálneho Juhu (tzv. rozvojové krajiny).

Globálne vzdelávanie ponúka veľa možností, ako môže byť začlenené do vyučovania predmetu, a to v súlade so Štátnym vzdelávacím programom. V každej aktivite nájdete konkrétny obsahový a výkonový štandard, na ktoré sa aktivita, v inovovanom dokumente (r. 2015) ISCED 3A a Štátnom vzdelávacom programe, vzťahuje.

Aktivity boli pôvodne tvorené tak, aby reflektovali obsah pôvodných dokumentov ISCED 3 a ISCED 3A. V procese tvorby však prišlo k úprave a inovácii obsahu dokumentu ISCED, preto sme aktivity mierne upravili tak, aby boli v súlade s pôvodným ale i inovovaným ISCED-om 3 a 3A.

Na viacerých spoločných stretnutiach sme sa snažili kriticky reflektovať vytvárané texty a modelovať ich do konečnej podoby. Procesom tvorby autorov sprevádzal Peter Kárpáty a na záver boli texty editované Pavlom Šuškom a Martinom Krížom.

Lukáš Zajac,
OZ Človek v ohrození,
koordinátor projektu na Slovensku

AKO ROZDELIŤ ŽIAKOV DO SKUPÍN?

V aktivitách tejto príručky sú často používané metódy, ktoré predpokladajú, že žiaci budú pracovať v malých skupinách. Ak budete chcieť rozdeliť žiakov zaujímavejším spôsobom, ako len jednoduchým rozpočítaním, ponúkame vám niekoľko tipov. Je na vás, či použijete niektoré z nich, upravíte si ich podľa vlastných predstáv, siahnete po vami osvedčenej metóde, prípadne si vymyslíte svoju vlastnú.

Vytvorte rad

Úlohou žiakov je postaviť sa do radu podľa zadaného kritéria. Napríklad podľa toho, kedy boli narodení, alebo podľa toho, ako v abecede za sebou nasledujú ich mená – ale bez toho, aby sa medzi sebou rozprávali alebo čokoľvek napísali. Následne výsledok vyhodnoťte a žiakov rozpočítajte do skupín.

Karty

Budete potrebovať hracie karty – žolíkové alebo sedmové. Môžete využiť obrovský počet možností – napríklad si každý žiak môže karty losovať a skupinu vytvoria tí, ktorí si vyberú kráľov, esá a pod.

Puzzle

Prineste rozstrihané obrázky (plagáty, komiksové kresby...) alebo kúsky skutočných puzzle – toľko, koľko skupín chcete vytvoriť. Každý si vyberie jeden kus a ich úlohou je v priestore triedy vytvoriť skupiny podľa toho, ktoré kúsky do seba zapadajú alebo vytvárajú jeden obrázok.

Dátum narodenia

Žiakov rozdelíte do štyroch alebo šiestich skupín podľa toho, v ktorom mesiaci boli narodení – napríklad skupiny jar, leto, jeseň, zima, prípadne január – február, marec – apríl a pod. Ak nebudú skupiny rovnako veľké, nemal by byť problém urobiť zmeny – napríklad do skupiny január – február sa presunie ten/tá zo skupiny marec – apríl, ktorý/á sa v nej narodil/a najskôr.

Vyžrebovanie farebného papierika

Do nádoby dáte farebné papieriky. Pripravíte si ich na základe plánovaného počtu skupín a počtu žiakov. Žiaci sa zaradia do „farebných" skupín podľa toho, aký papierik si vyžrebujú.

Názorová škála

Pripravte si dva papiere s nápismi „áno" a „nie" a každý z nich prilepte na opačný koniec miestnosti. Vyzvite žiakov, aby sa postavili na pomyselnej čiare medzi „áno" a „nie" na také miesto, ktoré najlepšie vyjadruje ich postoj k položenej, ideálne kontroverznej, otázke. Podľa potreby zostavte skupiny buď názorovo rovnaké (susediace žiačky a žiaci) alebo názorovo pomiešané (priraďte im postupne čísla 1, 2, 3, 4... a nechajte ich vytvoriť skupinu 1, skupinu 2 atď.).

Molekuly

Časovo náročnejšia technika vhodná pre fyzické stimulovanie žiakov pred aktivitami, kde sa vyžaduje mentálne sústredenie.

Žiakov vyzvite, aby sa rozmiestnili vo voľnom priestore (v triede alebo na chodbe), kde majú možnosť pobehovať bez rizika zranenia. Vysvetlite im, že si vyskúšate simuláciu Brownovho pohybu, pri ktorom sa atómy v priestore pohybujú chaoticky a rýchlosťou závisiacou od teploty prostredia. Keď žiaci počas pohybu začujú jednociferné číslo, ich úlohou je rýchlo sa zhromaždiť do skupín v ohlásenom počte a vytvoriť tak molekulu. Vyskúšajte opakovanie tohto procesu 3 – 4 razy za sebou, až kým neohlásite taký počet atómov v molekulách, ktorý vyhovuje želanej veľkosti skupiny.

Rockeri

Vhodná technika pre tiché, dynamické a zábavné rozdelenie žiakov. Pripravte si papieriky s heslami, ktoré charakterizujú funkcie členiek a členov rockovej skupiny (alebo iného zoskupenia), ako napríklad: bicie, gitara, basová gitara, klávesy, spev. Každá rocková skupina musí mať obsadené všetky hudobné pozície, a preto si pripravte počet kartičiek s jednotlivými heslami podľa toho, koľko skupín potrebujete (ak napríklad 5, z každého druhu si pripravte 5 kópií). Rozdajte papieriky a inštruujte žiačky a žiakov, nech sa po prečítaní svojho lístočka odmlčia a predstavujú svoju funkciu v rámci hudobnej skupiny už len pantomimicky. Ich úlohou bude čo najrýchlejšie sformovať úplné rockové skupiny.

E-U-R METÓDA

Pri tvorbe textov do tejto príručky vychádzali autori z tzv. metódy E-U-R.

E-U-R je jednou z metód plánovania výučby, niekedy nazývaný aj trojfázový model učenia. Skladá sa z evokácie, uvedomenia (si významu informácii) a reflexie. V každej z týchto fáz dochádza k inej forme učenia sa.

Evokácia

V prvej časti aktivity si žiaci samostatne vybavujú, čo už o téme vedia, jej cieľom je žiakov motivovať a zaktivizovať. Vybavujú si vlastné vedomosti, známe informácie, čo si myslia, že vedia a aké otázky a myšlienky im k nim napadajú. Žiaci tak neskôr môžu spojiť nové so známym a tým lepšie porozumejú novým informáciám.

Uvedomenie

V druhej fáze aktivity žiaci získavajú a spracovávajú nové informácie. Tie si následne zaraďujú do vlastného systému poznania (čiže medzi pôvodné informácie, ktoré si vybavili a utriedili v priebehu evokácie).

Reflexia

Je záverečná, ale najdôležitejšia časť aktivity a procesu učenia sa. Paradoxne, predovšetkým z dôvodu nedostatku času na konci vyučovacej hodiny, je aj najčastejšie vynechávaná. Bez samotnej reflexie sa však žiaci nemusia počas hodiny nič naučiť, hoci by aj bola aktivita zaujímavá alebo zábavná.

V reflexii si žiaci uvedomia, čo a ako sa naučili, zatrieďujú, systematizujú a upevňujú nové vedomosti. Cieľom je reflektovať nadobudnuté informácie, skúsenosti a proces, ktorým sa k zážitkom a poznaniu počas aktivity dopracovali a zužitkovať ich skúsenosti v procese učenia sa v budúcnosti.

Reflektovať je teda možné rovnako obsah (čo už žiaci o téme vedia, čo si potvrdili, čo vyvrátili, čo spresnili, na aké otázky stále nepoznajú odpoveď, čo by ešte chceli o téme vedieť a pod.), ale tiež procesy (ako k týmto znalostiam dospeli, čo sa dialo počas učenia, ako sa im práca darila a vďaka čomu...).

Proces reflexie uskutočňujú žiaci spoločne s učiteľom – prebieha interaktívne a spoločne. Nie je to teda hodnotenie práce žiakov učiteľom z pozície „autority".

Väčšina modelov vedenia reflexie sleduje rovnaký postup kladenia otázok žiakom:

- ***Reakcia:*** Získajte reakcie žiakov na zážitok. Ako sa cítia? Ako to na nich celé pôsobilo? Čo si všimli, zažili, počuli, videli?

  Tieto otázky ich majú primäť k tomu, aby sa opätovne zamysleli nad zážitkom a pripravili na ďalší krok. Cieľom je získať opisné odpovede o zažitých pocitoch a faktoch, ktoré sa udiali.

- ***Vysvetlenie:*** Prečo sa aktivita odohrala tak, ako sa odohrala? Prečo žiaci reagovali tak, ako reagovali? Aké boli dôvody?

  Tieto otázky by mali slúžiť na postupné odvodenie zmyslu zdieľanej skúsenosti. Sústreďujú sa na interpretáciu zážitkov skupiny, na vysvetľovanie a odvodzovanie. Cieľom je vyvolať zamyslenie a dedukciu, hlbšie premýšľanie o zážitku, pocitoch a faktoch.

- ***Zasadenie do kontextu:*** Ako možno tieto naše poznatky z konkrétnej aktivity zaradiť do širšieho kontextu, do témy, o ktorej sa rozprávame? Ako to, čo som sa naučil, prispieva k tomu, čo som už vedel predtým?

  Toto je priestor na otázky, ktoré aktivitu a jej význam vsadia do širšieho kontextu témy/tém, kvôli ktorým sme aktivitu použili. Cieľom je vyvolať u skupiny syntetické a kritické myslenie, ktoré im pomôže vnímať súvislosti a zaujať k nim postoj.

- ***Aplikácia:*** A čo teraz? Ako môžeme využiť to, čo sme sa naučili? Aké zmeny môžeme iniciovať?

  Toto je priestor na zdôraznenie relevantnosti témy a vytvorenie záväzku/akčného plánu. Cieľom je primäť skupinu k domýšľaniu dôsledkov a dať jej možnosť prejsť od uvedomenia k praktickému uplatneniu svojich nadobudnutých vedomostí a zručností.

Edukačný proces však nie je možné vždy striktne rozčleniť do troch fáz. Jednotlivé fázy procesu sa môžu vzájomne prelínať a dopĺňať.

ÚVOD EDITOROV

Geografia bez globálnych súvislostí? Je vôbec možné sprevádzať žiačky a žiakov pri získavaní znalostí v oblasti geografie bez zdôrazňovania „vzťahovej" podstaty reality? Napriek kategoricky zamietavej odpovedi na takéto otázky, je geografické poznanie až pričasto prezentované len ako výpočet miestnych faktov bez zdôraznenia (priestorových) vzťahov, ktoré za nimi stoja. Bez hlbšieho pochopenia, ako k danému javu dochádza, kam až siahajú vzťahy umožňujúce jeho vznik a kde všade sa prejavujú dosahy jeho existencie, však takéto informácie zostávajú len málo užitočným nástrojom na pochopenie sveta, v ktorom žijeme.

Výraznou témou, ktorá sa v rozličnej podobe objavuje vo väčšine aktivít, je pohyb. Pohyb a rastúca vzájomná závislosť medzi rôznymi kútmi našej planéty sú aj definujúcou črtou množstva súčasných procesov, ktoré označujeme ako globalizácia. Pohyb kapitálu, tovarov a ľudí naprieč hranicami štátov priamo určujú prežívané situácie v najrozličnejších častiach sveta. Hoci kapitál zostáva v rámci predloženého súboru aktivít priamo nepovšimnutý, v mnohom ovplyvňuje ostatné zmienené toky. Vôbec najviac pozornosti bude venovanej pohybu ľudí, pričom autori jednotlivých aktivít si zvlášť všímajú rôzne situácie, ktoré môžu migrácie pre rôzne skupiny obyvateľov priniesť.

Nespornou prednosťou scenárov vyučovacích hodín zaradených do tejto publikácie sú použité metódy. Totiž, viaceré výkonové štandardy Štátneho vzdelávacieho programu, ale aj celkové ciele vzdelávania – či už v predmete geografia, alebo v globálnom vzdelávaní – sa dajú dosiahnuť len vhodne zvolenými metódami, nie „zaradením témy". Schopnosť diskutovať, kriticky myslieť, domýšľať veci do dôsledkov. To sa nedá naučiť z učebníc ani z prednášok. To treba zažiť a reflektovať. A to je práve podstatou zvolenej metódy EUR (evokácia – uvedomenie – reflexia), kde prvé dve fázy umožňujú žiakovi niečo zažiť a tretia fáza vedie cez reflexiu k získaniu poučenia z prežitého.

Rozdielne spracovanie predkladaných aktivít je dôsledkom rôznorodosti autorského kolektívu, ktorého jednotliví členovia a členky majú vlastné a špecifické skúsenosti s procesom výučby a rovnako si vytvorili vlastné postupy, ako čo najefektívnejšie využiť čas vyučovacej hodiny. Takáto diverzita v ponuke aktivít potom umožňuje užívateľovi vybrať si tie, ktoré najviac zodpovedajú jeho/jej prístupu k výučbe.

Pre správne použitie týchto aktivít považujeme za potrebné uviesť niekoľko metodických poznámok:

1. Materiály môžete použiť podľa svojho uváženia – buď ich preberiete a použijete scenáre presne tak, ako sú vytvorené, alebo sa len necháte inšpirovať zaujímavou metódou, hrou, uhlom pohľadu a takto inšpirovaní vytvoríte vlastnú hodinu.

2. Pri príprave na hodinu venujte náležitú pozornosť časovému plánovaniu. Prezrite si predpokladaný čas, ktorý autorky stanovili jednotlivým fázam hodiny (E-U-R) a zvážte, či tento čas zodpovedá výrečnosti učiteľa a mentalite žiakov. Neváhajte urobiť úpravy.

3. Pamätajte, že z didaktického hľadiska sú fázy evokácia a reflexia kľúčové. Obe musia prebehnúť plnohodnotne, inak účinok hodiny bude len krátkodobý. Pamätajte, že nie zážitok, ale jeho reflexia pôsobí zmúdrenie.

4. Pred vstupom do triedy si urobte jasno v tom, aký je cieľ hodiny. Je dobré ho mať stále na pamäti, keď sa diskusné vstupy žiakov začnú vzďaľovať od základnej témy. Vtedy citlivo zasiahnite. Citlivo, teda s rešpektom k divergentným úvahám žiakov smerujúcim k rôznym názorom na rozoberaný problém.

5. Napokon, majte na pamäti, že ide o metodickú príručku, takže zviazanie metódy s témou nie je pevné. Môžete pracovať aj tak, že navrhovanú metódu zviažete s inou tému podľa vlastného uváženia.

Dúfam, že sa vám do rúk práve dostala kniha, ktorá vám napomôže pri osvetľovaní viacerých javov súčasného sveta, ktorých podstata je nesporne geografická.

Martin Kríž a Pavel Šuška,
editori

Pavel Šuška je vedecký pracovník v Geografickom ústave Slovenskej akadémii vied. Vo svojej výskumnej praxi sa zaoberá najmä otázkami premien mestského prostredia vo vzťahu k postsocialistickým transformáciám.

Martin Kríž je učiteľ dejepisu a občianskej náuky so skúsenosťami z viacerých stredných a základných škôl z rôznych regiónov Slovenska. Okrem praktického vyučovania sa intenzívne venuje podpore kvality výchovy a vzdelávania v školách ako nezávislý expert alebo spolupracovník viacerých neziskových organizácií. Odborne sa špecializuje na tvorbu vzdelávacích programov, koučing učiteľov a konzultačné poradenstvo pre riaditeľov škôl. Krátky čas bol námestníkom riaditeľky Štátneho pedagogického ústavu pre štátny vzdelávací program.

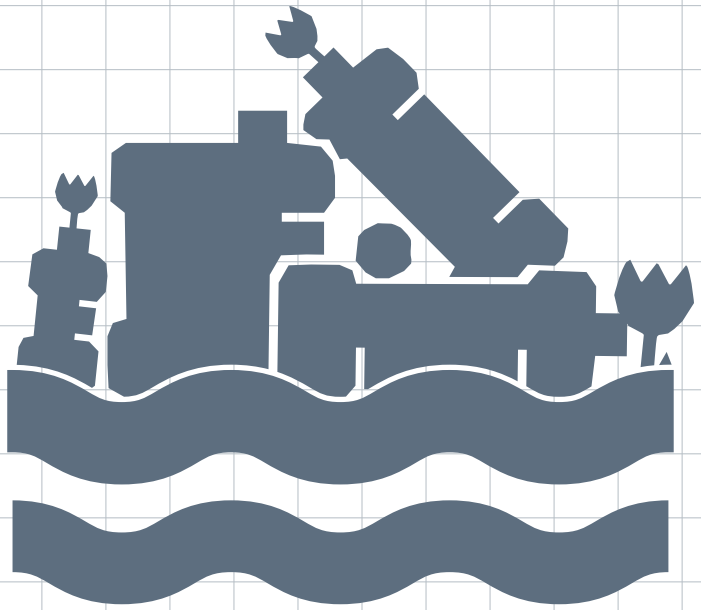

1. OSTROV ODPADU

Anotácia:
Aktivita umožňuje žiakom lepšie pochopenie systému morských prúdov a Coriolisovej sily vo Svetovom oceáne. Zároveň v nej, pri vyhľadávaní ohnísk odpadu, budú pracovať so zemepisnými súradnicami a mapou sveta. Jedným z cieľov je i zamyslenie sa a scitlivenie žiakov pri vlastnej spotrebe a nakladaní s odpadom.

Odporúčaný ročník:
1. ročník SŠ.

Vzdelávací štandard:
Hydrosféra. (Environmentálna výchova.)

Obsahový štandard:
- Morské prúdy.
- Globálne problémy Zeme. Svetový oceán. Odpadové hospodárstvo.

Výkonový štandard:
- Žiaci dokážu charakterizovať zákonitosti prúdenia vody v oceánoch a ich vplyv na živočíšne spoločenstvá a človeka.

Pomôcky:
6 kusov papierikov z časti Evokácia, atlas sveta, slepá mapa sveta, nástenná mapa sveta, kopírované a nastrihané kartičky so zemepisnými súradnicami (príloha), farebné papiere s veľkosťou A5 (ideálne pre každú skupinu inej farby), papierová lepiaca páska, písacie potreby (ceruzka, pero alebo fixka), nožničky.

Ciele:
- analyzovať a vysvetliť príčiny vytvárania skládok v oceánoch;
- lokalizovať miesta najväčšej skládky odpadu v planetárnej dimenzii a vedieť vysvetliť zákonitosti tejto lokalizácie;
- diskutovať o vytváraní odpadov a navrhnúť riešenia ich minimalizácie.

Postup:

10 MIN.

EVOKÁCIA:

Tichá debata

1. Na 6 kusov papierikov napíšte po jednej otázke zo zoznamu:

- *Ako je možné, že na pobreží sa vytvorila púšť Atacama?*
- *Lokalizuj na mape Labradorský morský prúd a vysvetli jeho vplyv v danej oblasti.*
- *Ako je možné, že ostrovy Korzika a Honšú sa nachádzajú v tých istých zemepisných šírkach, no teplota na Honšú v zime dosahuje -10°C?*
- *Ktoré púšte v Afrike vznikli vďaka vplyvu morských prúdov?*
- *Vysvetli vplyv Coriolisovej sily na vodné a vzdušné prúdy v danej oblasti.*
- *Prečo západné pobrežie Európy v zime nezamŕza?*

2. Vyzvite jedného žiaka, aby prišiel k tabuli a vybral si papierik.

Úlohou žiaka je zodpovedať otázku, lokalizovať na mape morský prúd a oblasť jeho vplyvu. Žiaci si tým zopakujú učivo o morských prúdoch a ich vplyvoch na pevninu, podnebie a život ľudí. Pomôcť môžu i iní spolužiaci.

3. Žiak po splnení úlohy vyberie spomedzi svojich spolužiakov jedného, ktorý príde zodpovedať nasledujúcu otázku. Aktivita končí po zodpovedaní poslednej otázky.

25 MIN.

UVEDOMENIE:

4. Rozdeľte žiakov do piatich približne rovnako veľkých skupín.

5. Každej skupine žiakov rozdajte pomôcky: zemepisný atlas sveta, slepú mapu sveta (príloha), kartičky s ostrovmi odpadu (príloha), farebný papier veľkosti A5 (podľa možností každej skupine inej farby) a kúsok papierovej lepiacej pásky.

6. Úlohou každej skupiny je nájsť jeden z piatich „ostrovov" odpadu vo Svetovom oceáne pomocou zemepisných súradníc a zemepisného atlasu. Do slepej mapy zakreslia žiaci približnú veľkosť „ostrova".

10

Na záver vyzvite žiakov, aby zmenili veľkosť svojho „ostrova" odpadu podľa mierky nástennej politickej mapy sveta. Žiaci nakreslia na farebný papier „ostrov", vystrihnú ho a jeden vybraný žiak skupiny ho nalepí pomocou papierovej (maliarskej) pásky na nástennú mapu zavesenú na tabuli.

Farebný papier nalepený v mape predstavuje veľkosť gyru.

Rotujúci systém oceánskych prúdov, ktoré sú stáčané vďaka rotácii Zeme a Coriolisovej sile sa nazýva gyr. V týchto „gyroch" sa hromadí množstvo ľuďmi vyprodukovaného odpadu z oblastí v pobrežných regiónoch.

5

7. Vyzvite žiakov, aby porovnali mapu ostrovov odpadu s mapou morských prúdov, ktorú nájdu v zemepisnom atlase.

10

8. Pokračujte diskusiou so žiakmi o niektorých z týchto otázok (počet a výber otázok prispôsobte času, svojim didaktickým zámerom a triede, s ktorou pracujete):

- *Čo si myslíte, prečo sa odpad hromadí práve na týchto miestach v oceáne?*
- *Aký odpad sa podľa vás v gyroch nachádza? Odkiaľ môže pochádzať? Myslíte si, že sa do oceánu môže dostať odpad i z vašej domácnosti?*
- *Aké dôsledky môže mať takýto odpad?*
- *Aké riešenia tohto problému si viete predstaviť?*
- *V ktorom z gyrov bude, podľa vás, nahromadeného odpadu najviac? Svoju odpoveď zdôvodnite.*
- *Ktoré štáty, alebo organizácie sa najviac angažujú na znížení produkcie odpadu. Ktoré sú, podľa vás, najväčšími producentmi odpadu?*
- *Ako by ste vedeli prispieť k zníženiu odpadov vo svojej domácnosti?*
- *Ako často pijete doma minerálnu vodu z PET fliaš? Dá sa obmedziť vo vašej domácnosti používanie kúpenej minerálnej vody v PET fľašiach? Ak áno, ako?*

Alternatíva:

Diskusiu zrealizujte formou názorovej škály:

- *Jednu stenu triedy označte tabuľkou úplne súhlasím, stenu na opačnom konci triedy naopak tabuľkou rozhodne nesúhlasím.*
- *Vyzvite žiakov, aby sa postavili do uličky medzi lavicami a uistite sa, že každý žiak rozumie princípu metódy názorovej škály, v ktorom sa jednotliví žiaci stavajú medzi dva extrémne postoje (ktoré môžu byť kontroverzné) na neviditeľnej škále. Čím bližšie sa žiak postaví k stene s tabuľkou úplne súhlasím, tým viac dáva najavo svoj súhlas s tvrdením, ku ktorému sa má postojovo vyjadriť.*
- *Postupne prečítajte žiakom tvrdenia spojené so vzdelávaním uvedené nižšie, prípadne si z nich vyberte len niektoré. Vždy po rozostavení sa žiakov na škále vyzvite niekoľkých (najlepšie postojovo odlišných), aby svoje postoje v krátkosti vysvetlili. Ak chce ľubovoľný žiak pridať svoj názor do diskusie, má právo prihlásiť sa a dostať slovo.*

Výroky pre názorové škály, napr.:

- *Plastové fľaše by mali byť zálohované, podobne ako sklené fľaše.*
- *Každý z nás by mal separovať odpad.*
- *Ekonomicky vyspelé štáty sú najviac zodpovedné za hromadenie odpadu vo Svetovom oceáne.*
- *Ekonomický pokrok je dôležitejší ako ochrana životného prostredia.*

INFORMÁCIA PRE VÁS

Vo Svetovom oceáne sa údajne nachádza päť obrovských skládok odpadu nachádzajúcich sa v tzv. gyroch. Tieto gyry sú formované rotáciou Zeme a Coriolisovou silou. Vodná masa sa vďaka týmto spomínaným javom stáča a odpad sa v nich hromadí. V každom z piatich gyrov je niekoľko desiatok miliónov ton odpadu. Odpad sa nenachádza len na hladine, ale aj na dne, kde ohrozuje rastliny a živočíchy žijúce v daných oblastiach oceánu.

Najväčší odpad sa nachádza medzi Havajskými ostrovmi a Kalifornou – niekedy je označovaný ako „Siedmy svetadiel". Jeho obvod meria cca 22 200 km. 80 % všetkého odpadu tvoria plasty, ktoré ohrozujú morské živočíchy – tie sa do nich môžu zamotať alebo ich prehltnúť. Tieto „ostrovy odpadu" nie sú pevné a nedokážeme sa po nich prejsť. Niektoré zdroje uvádzajú, že ich veľkosť je rovnaká ako rozloha USA, súčasné výskumy však hovoria, že zasiahnuté územie je v skutočnosti oveľa menšie.

10 MIN.

5

5

REFLEXIA:

9. Zopakujte so žiakmi mechanizmus ako gyry vznikajú a ako to súvisí s morskými prúdmi, a tiež dôsledky hromadenia odpadu v oceánoch.

10. Vyzvite žiakov, aby v skupinách, v ktorých pracovali, napísali jednu vetu o tom, ako sa gyry dotýkajú ich osobne (môže to byť konštatovanie, prekvapivé zistenie, záväzok – čokoľvek) a požiadajte ich, aby to bez komentára prečítali. Následne dajte každej skupine šancu povedať jeden komentár k tomu, čo napísali iné skupiny.

TIP PRE VÁS

Túto tému je možné rozpracovať v rámci medzipredmetových vzťahov – biológia, chémia – napríklad cez projekty, alebo v rámci aktivít k podpore Dňa Zemi, či zapojením sa do programu Zelenej školy.

PRÍLOHA

SÚRADNICE „OSTROVOV ODPADU"

(pre každú skupinu 1 kartička)

Nájdi „ostrov odpadu" vo Svetovom oceáne podľa zemepisných súradníc a zaznač jeho veľkosť v slepej mape.

70° v. g. d. –- 105° v. g. d.
15° j. g. š. – 40° j. g. š.

Nájdi „ostrov odpadu" vo Svetovom oceáne podľa zemepisných súradníc a zaznač jeho veľkosť v slepej mape.

20° z. g. d. – 70°z. g. d.
20°s. g. š. – 40°s. g. š.

Nájdi „ostrov odpadu" vo Svetovom oceáne podľa zemepisných súradníc a zaznač jeho veľkosť v slepej mape.

10° v. g. d. – 40° z. g. d.
5° j. g. š. – 40° j. g. š.

Nájdi „ostrov odpadu" vo Svetovom oceáne podľa zemepisných súradníc a zaznač jeho veľkosť v slepej mape.

130° v. g. d. – 130° z. g. d.
10° s. g. š. – 40° s. g. š.

Nájdi „ostrov odpadu" vo Svetovom oceáne podľa zemepisných súradníc a zaznač jeho veľkosť v slepej mape.

80° z. g. d. – 160° z. g. d.
5° j. g. š. – 65° j. g. š.

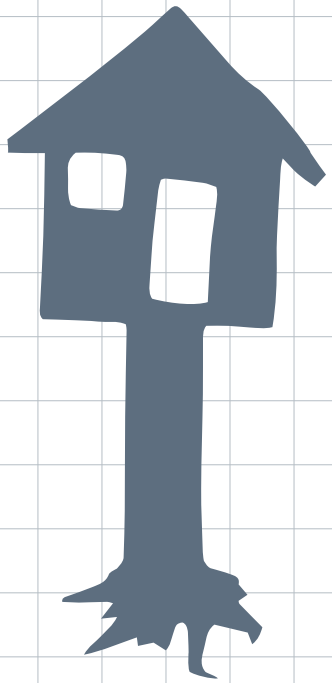

2. NEKONEČNÉ MOŽNOSTI DAŽĎOVÉHO PRALESA ALEBO KTO SA VEĽA PÝTA, VEĽA SA DOZVIE

Anotácia:
Žiaci budú sami, s pomocou internetových zdrojov, vyhľadávať pre nich zaujímavé informácie o dažďových (pra) lesoch. Zároveň budú diskutovať o tom, čo môžu sami urobiť pre ich ochranu a ako sa stať súčasťou pozitívnej zmeny.

Odporúčaný ročník:
1. ročník SŠ.

Vzdelávací štandard:
- Geografia v praxi. Zdroje poznávania v geografii.
- Regionálna a humánna geografia.

Obsahový štandard:
- Globálne problémy Zeme; odlesňovanie.
- Ekosystém.
- Bioklimatické pásma; vplyv človeka na biosféru.

Výkonový štandard:
- Žiaci rozlíšia informačné zdroje (dôveryhodné, menej dôveryhodné, nedôveryhodné);
- vyhľadajú a interpretujú štatistické údaje, fakty a dôležité skutočnosti z dôveryhodných informačných zdrojov;
- kategorizujú globálne problémy na Zemi a ich prejavy.

Pomôcky:
Tablety, prípadne počítače, notebooky, smartfóny (ideálne 1 pre dvojicu), prístup k internetu, nástenná mapa sveta, atlas sveta a papier formátu A4 pre každú dvojicu žiakov.

Ciele:
- uvedomiť si význam dažďového lesa;
- uviesť riziká a dôsledky odlesňovania dažďových lesov;
- navrhnúť možnosti obmedzenia rýchleho odlesňovania (dažďových lesov);
- rozvíjať prácu s informáciami a komunikačné zručnosti.

Úvod a odporúčania:

Aktivita vyžaduje kvalitný prístup k internetu. Žiaci počas evokácie pracujú vo dvojiciach a počas uvedomenia vo dvojiciach alebo maximálne v štvorčlenných skupinách – podľa počtu tabletov. Aktivita je vhodnejšia pre triedy s nižším počtom žiakov. Snažte sa aktivitu realizovať tak, aby vám zostal dostatok času aj na reflexiu.

Postup:

10 MIN.

EVOKÁCIA:

1. Rozdeľte žiakov do dvojíc a dajte im papier formátu A4.

2. Na tabuľu napíšte slová: Dažďový prales.

Žiakom oznámte, že v priebehu 3 minút majú napísať tri otázky, ktoré súvisia s témou dažďového (pra)lesa, jeho možnosťami, využívaním a zároveň na ne nepoznajú odpoveď alebo vysvetlenie (teda so zadanou témou).

3. Každá dvojica žiakov vyberie z troch otázok jednu, ktorú považujú za najzaujímavejšiu.

Vyzvite ich, aby ju prečítali. Ak už je ich otázka na tabuli, vyberú druhú najzaujímavejšiu. Nakoniec, ak majú pocit, že majú ešte nejakú mimoriadne zaujímavú otázku, ktorá nie je na tabuli, môže ktorákoľvek skupina navrhnúť doplniť túto otázku do zoznamu. Tým pádom máme na tabuli presne toľko otázok, koľko je skupín – alebo o niekoľko otázok viac.

Ak nejaká otázka nesúvisí s témou, upozornite na to – žiaci sa ňou nezaoberajú.

25 MIN.

UVEDOMENIE:

Žiakom vysvetlite, že ich úlohou bude nájsť odpovede na dané otázky na internete – s použitím smartfónov, tabletov alebo notebookov.

Žiakom zdôraznite, aby používali dôveryhodné informačné zdroje, podľa možnosti primárne (kritéria dohodnite vopred), ideálne aj v cudzom jazyku, napr. v angličtine. Upozornite ich, aby si zapísali zdroje, z ktorých čerpali informácie.

INFORMÁCIA PRE VÁS

Stručné definície toho, čo sú to spoľahlivé alebo primárne zdroje, nájdete napr. na http://bit.ly/zdroje-wiki (Wikipédia).

4. Otázky dvojiciam žiakov veľmi rýchlo rozdeľte (max. za 1 minútu) – napr. tak, že budú odpovedať s fázovým posunom 5 dvojíc – t. j. prvá dvojica bude hľadať odpoveď na 6. otázku, 7. skupina na 2. otázku atď.

5. Žiakom zdôraznite, aby odpoveď na otázku formulovali stručne a zrozumiteľne – každá skupina má presne 5 minút na hľadanie odpovede a presne 1 minútu na to, aby prezentovali odpoveď (hovoria z miesta, nejdú pred tabuľu).

6. Tie skupiny, ktoré práve neprezentujú odpoveď, majú pri každej odpovedi premýšľať nad otázkou: „Vyplýva z toho niečo pre mňa? Mám niečo urobiť, začať robiť, prestať robiť?“ Ak im niečo napadne, poznačia si to.

7. V prípade, že vám pred reflexiou (10 minút) zostane čas, dajte žiakom úlohu, aby lokalizovali najväčšie svetové dažďové lesy na mape sveta a určili ich polohu vzhľadom na svetadiely, geografickú šírku, dĺžku, podnebné pásma a nadmorskú výšku. Nechajte vybraných žiakov zhrnúť získané poznatky (napr. pri nástennej mape).

10 MIN.

REFLEXIA:

Žiakov sa spýtajte (ich hlasy zaznamenávajte – simulujte súťaž):

- *Každá dvojica sa vyjadrí k tomu, aké tri najzaujímavejšie vedomosti počas hodiny získali.*
- *Aké tri nápady čo urobiť/robiť/nerobiť pre dažďové pralesy boli pre nich najzaujímavejšie?*
- *Vyzvite aspoň niektorých, aby svoj hlas pre niektorú vedomosť alebo postoj zdôvodnili – čím nastane účinok reflexie.*

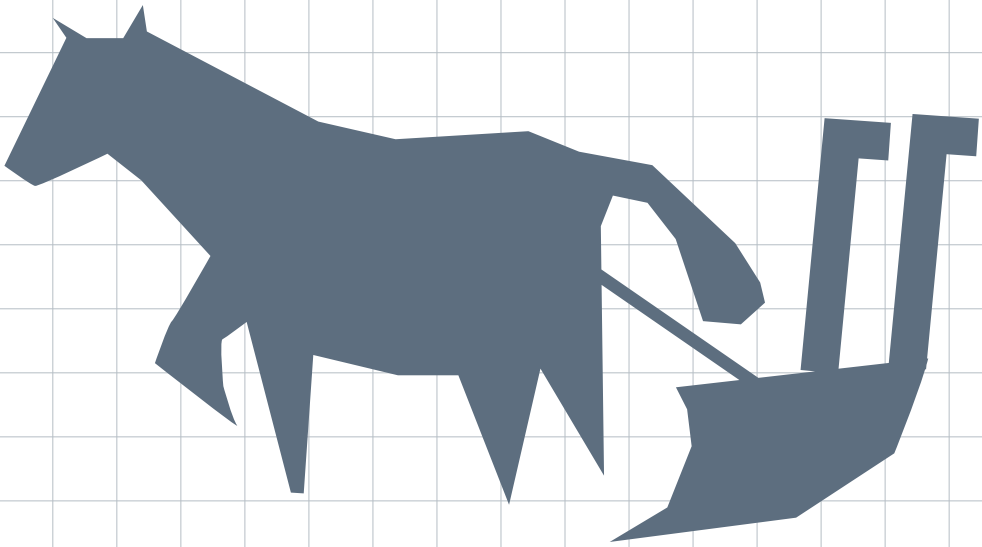

3. ČLOVEČE – POUČ SA!

Anotácia:
Aktivita sa venuje téme globalizácie poľnohospodárstva a dôsledkov tohto javu. Žiaci v nej budú, formou rolovej hry, diskutovať k téme lokálnych a dovozových potravín. Dozvedia sa tiež viac o globalizovanosti dnešného poľnohospodárstva a to, ako sme, ako spotrebitelia, vzájomne prepojení s výrobcami potravín, ale i ľuďmi a ekosystémami vo vzdialených častiach sveta.

Odporúčaný ročník:
1. ročník SŠ.

Vzdelávací štandard:
- Regionálna a humánna geografia.
- Biosféra a pedosféra.

Obsahový štandard:
Lokalizačný činiteľ.

Výkonový štandard:
- Žiaci zhodnotia najdôležitejšie lokalizačné činitele ovplyvňujúce umiestnenie automobilového, chemického, potravinárskeho a textilného priemyselného závodu;
- poznajú nepriaznivé dôsledky ľudských aktivít na pôdy.

Pomôcky:
Pracovný list č. 2 (Poľnohospodárstvo v číslach) pre každú dvojicu alebo trojicu (okrem 6 žiakov, ktorí pracujú na inej úlohe), 2 x okopírovaná príloha č. 1 (jedenkrát nastrihaná na kartičky), flipchart, kartičky (farebný) samolepiaci papier – na rolovú hru, okopírovaná mapa sveta (zo samostatnej prílohy) a hárok s úlohami pre každú dvojicu alebo trojicu žiakov (okrem piatich).

Ciele:
- poukázať na prepojenie prírodných zložiek v krajine a vplyv človeka na biosféru;
- poznať nepriaznivé dôsledky ľudských aktivít;
- opísať najvážnejšie ekologické problémy spôsobené činnosťou človeka.

Postup:

10 MIN.

EVOKÁCIA:

Povedzte žiakom, že ste sa dopočuli o „konšpiračnej teórii“:

„Poľnohospodárska politika bohatých krajín (USA? EU?) je vedená snahou zlikvidovať malých farmárov, aby veľké spoločnosti mohli dovážať lacné plodiny z rozvojových krajín alebo bohatnúť na chemicky ošetrovaných plodinách. Vraj pri tom rátajú aj s možnosťou, že tým spôsobia vážne ekologické problémy, čo urýchli úpadok malých farmárov.“

Alternatíva:

Vymyslite si inú konšpiračnú teóriu, napríklad o geneticky modifikovaných potravinách.

4 Vyzvite ich, aby odhadli, či je niečo také možné. Je možné poľnohospodárskou činnosťou spôsobiť ekologickú katastrofu? Argumenty zapisujte na tabuľu do dvoch stĺpcov: za a proti.

3 **1.** V ďalšom kroku sa sústreďte na argumenty „za“ (t. j. na tú stranu, ktorá nasvedčuje, že poľnohospodárska činnosť môže spôsobiť ekologické problémy). Spýtajte sa žiakov na možné príčiny a motívy: *„Prečo niektorí poľnohospodári konajú rizikovo?“*

Úlohou tejto diskusie je:

- „odísť“ od konšpiračnej teórie, ktorou sme začali hodinu a ukázať paletu možných motívov ľudí;
- pripraviť žiakov na to, že v ďalšej časti hodiny bude prebiehať aj rolová hra, t. j. bude treba pozerať sa na problém očami istej postavy – budú musieť rozmýšľať jej hlavou, sledovať jej motívy.

3 **2.** Napokon položte provokatívnu otázku, či by predsa len nebolo lepšie, aby naši malí farmári išli robiť inú prácu a aby sme potraviny radšej dovážali z rozvojových krajín? Tamojším ľuďom by to ekonomicky určite pomohlo a u nás je možné nájsť si aj iný spôsob obživy – malí farmári si prosto nájdu inú prácu. Netreba o tom dlho diskutovať, ani dôjsť k nejakým záverom. Cieľom je len to, aby žiaci začali premýšľať aj v globálnych súvislostiach.

25 MIN.

UVEDOMENIE:

1 **3.** Rozdeľte žiakov na dve skupiny – jednu skupinu tvorí 6 „dobrých diskutérov“, zvyšok triedy tvorí druhú skupinu.

7 **4.** Piatim žiakom z prvej skupiny rozdajte karty s rolami podľa prílohy č. 1. Vyzvite ich, aby si pripravili argumenty a pripravili sa na krátku „televíznu“ debatu (každý bude môcť hovoriť asi 1 minútu). Šiesty žiak je moderátor – jemu dajte všetkých 5 kartičiek. Jeho úlohou je pripraviť si uvedenie témy (na 30 sekúnd) a premyslieť si, v akom poradí udelí jednotlivým účastníkom slovo. Čas na prípravu je 5 minút.

Témou televíznej diskusie je návrh vlády zákonom prikázať veľkým obchodným reťazcom nakupovať 30 % sortimentu ovocia a zeleniny od malých farmárov v príslušnom regióne.

5. Ostatným žiakom v triede rozdajte pracovný list z prílohy č. 2 a vyzvite ich, aby ho vypracovali v dvojiciach alebo trojiciach v priebehu 5 minút. Nevadí, ak všetko nestihnú dokončiť.

6. Kým sa žiaci pripravujú, pripravte v prednej časti triedy 6 stoličiek do polkruhu – to bude televízne štúdio.

10

7. Následne zorganizujte debatu.

- Moderátor uvedie tému;
- rečníci prednesú svoje argumenty v poradí, aké im určí moderátor;
- moderátor poďakuje rečníkom a ukončí debatu.

8. Vyzvite jednu dvojicu alebo trojicu, aby prezentovala výsledky svojej práce z druhej úlohy, aby:

- prečítali fakty, ktoré sa dozvedeli;
- prezentovali mapu.

7

9. Ďalšie dvojice a trojice vyzvite, aby skontrolovali správnosť riešenia. Jedno riešenie nechajte na tabuli (môžete si ho pripraviť aj na PC a vysvietiť cez projektor).

10 MIN.

REFLEXIA:

5

10. Reflexia televíznej debaty.

- Debatujte so žiakmi o kvalite argumentov jednotlivých diskutujúcich.
- Nechajte žiakov hlasovať ako v parlamente: ste za predložený návrh vlády, alebo proti?

5

11. Reflexia pracovného listu:

- Debatujte o tom, na ktoré krajiny dopadajú dôsledky intenzívneho poľnohospodárstva.
- Debatujte o tom, v ktorých krajinách sa spotrebúva produkcia.
- Na základe toho žiakov veďte k pochopeniu pojmov „globálny Sever“ a „globálny Juh“. (Nájdete v slovníku pojmov na str. 78.)

PRÍLOHA Č. 1

TELEVÍZNA DEBATA – MAJÚ REŤAZCE PREDÁVAŤ REGIONÁLNE PRODUKTY?

a) Farmári – Hospodárite na vlastnej organickej (bio) farme a s problémami sa snažíte uživiť svoju rodinu. Ľudia v dedine a vašom regióne ale hovoria, že nemajú veľa financií, tak radšej nakupujú v obchodných centrách, kde sú ceny produktov nižšie, ako dokážete ponúknuť vy. Neúspešne ste sa snažili ponúknuť svoje produkty aj do obchodu v blízkom meste. Ponúkate poctivé a chutné sezónne výrobky.

b) Zákazníci (združenie spotrebiteľov) – Na jednej strane sa snažíte šetriť, kde sa dá, ale na druhej strane ste nespokojní s chuťou a kvalitou jedla ponúkaných v obchodných reťazcoch. Najradšej by ste kupovali chutné a lacné jedlo, ale vyzerá to tak, že také na trhu nie je. Na potraviny spotrebujete asi 15 – 20 % svojich príjmov.

c) Zástupcovia obchodného reťazca – Vašim hlavným cieľom je zisk a samozrejme spokojný a vracajúci sa zákazník. Na pulty predajní dodávate výrobky, o ktoré je záujem (dopyt) a ktoré vaši dodávatelia dokážu dodať, ideálne počas celého roka. Väčšinu potravín dovážate od veľkých spoločností, aj zo zahraničia. Malí dodávatelia sú totiž viac závislí od nepredvídateľných podmienok, ako je napríklad počasie. A je pre Vás jednoduchšie rokovať s jedným veľkým dodávateľom ako s desiatkami malých.

d) Predstavitelia vlády - Musíte znížiť štátne dotácie pre farmárov. Cieľom krajiny je totiž znižovanie deficitu verejných financií a šetrenie verejných zdrojov. Uvedomujete si, že škrty môžu zlikvidovať časť, predovšetkým malých, farmárov. Preto chcete prinútiť veľké reťazce, aby kupovali výrobky malých farmárov, ktorí potom nebudú závislí na štátnych dotáciách.

e) Veľkofarmári – Na vlastných i prenajatých pozemkoch pestujete chemicky ošetrované plodiny, rozmýšľate nad tým, že časom začnete pestovať i geneticky modifikované. Ich výnosnosť je oveľa vyššia ako pri bežných odrodách, čo by sa odrazilo i na vašich ziskoch. Časť produkcie vyvážate, ale vašim cieľom je umiestniť čoraz väčší podiel na slovenskom trhu. Ponúkate zaujímavé ceny a vaše výrobky aj dobre vyzerajú. Niektorí ľudia proti geneticky modifikovaným plodinám protestujú, ale podľa vás na to neexistuje dôvod, keďže sa nikdy nepreukázalo, že by boli pre človeka škodlivé.

PRÍLOHA Č. 2

POĽNOHOSPODÁRSTVO V ČÍSLACH

Pripravili sme pre vás netradičné informácie o svetovom poľnohospodárstve.
Na ďalšie čísla postupujte podľa pokynov v príslušnom riadku.

Do tabuľky s úlohou číslo 2 zapisujte vybrané fakty, ktoré vás zaujali.

1 Ryža je druhou najviac pestovanou plodinou na svete. Áno – choď na riadok číslo 13. Nie – choď na číslo 26.	14 Najväčším svetovým producentom kakaa je Senegal. Áno – choď na číslo 36. Nie – choď na číslo 5.	27 Polovica rozlohy vyklčovaných dažďových lesov sa využíva na chov dobytka. Áno – choď na číslo 22. Nie – choď na číslo 3.
2 Dobrý pokus, ale nie je správny. Vráť sa na číslo 37.	15 Skutočne je to tak, že Fíni spotrebujú ročne až 12 kg kávy na osobu. Pokračuj na číslo 23.	28 Máš pravdu, káva to nie je – týmto nápojom je čaj. Pokračuj na číslo 8.
3 Neuveríš, ale je to až 90 % plochy! Pokračuj na číslo 10.	16 Po vode je káva druhým najčastejšie konzumovaným nápojom na svete. Áno – choď na číslo 4. Nie – choď na číslo 28.	29 Tuším sa vyznáš. Každý deň sa vo svete vypije asi 2 a štvrť miliardy hrnčekov kávy. Pokračuj na číslo 37.
4 Výrobcovia kávy by sa iste potešili, ale nie je to pravda. Vráť sa na číslo 16.	17 Nesprávna odpoveď. Vráť sa na číslo 8.	30 Palmový olej sa v Európe využíva aj ako biopalivo. Áno – choď na číslo 38. Nie – choď na číslo 34.
5 Tuším máš dobrý prehľad vo svetovom obchode. Najväčším producentom kakaa je totiž Pobrežie Slonoviny. Choď na číslo 30.	18 Zdá sa ti to veľa? Porozmýšľaj ešte raz. Vráť sa na číslo 21.	31 USA by sa radi hrdili týmto prvenstvom, ale nie je to pravda. Vráť sa na číslo 12.
6 Asi 60 % všetkej ryže dopestovanej vo svete sa skonzumujeme v Ázii. Áno – choď na číslo 20. Nie – choď na číslo 33.	19 Srdečne ti blahoželáme! Úspešne si sa dopracoval k záveru nášho netradičného testu. Mimochodom, najväčším svetovým producentom obilia je EÚ, nasledovaná Čínou.	32 Na dopestovanie 1 kg bavlny potrebujeme asi 500 litrov vody. Áno – choď na číslo 39. Nie – choď na číslo 9.
7 Porozmýšľaj o tom, odpovedal/a si nesprávne. Vráť sa na číslo 10.	20 Žiaľ, odpovedal si nesprávne. Vráť sa na číslo 6.	33 Máš pravdu, v Ázii sa skonzumuje oveľa viac – až 90 % všetkej ryže vypestovanej vo svete. Pokračuj na číslo 16.
8 Denne sa vo svete vypije viac ako 5 miliardy šálok kávy. Áno – choď na číslo 17. Nie – choď na číslo 29.	21 Na produkcii, spracovaní a obchodovaní s kávou závisí asi 100 miliónov ľudí. Áno – choď na číslo 25. Nie – choď na číslo 18.	34 Zdá sa ti to čudné? Vráť sa na číslo 30.
9 Máš pravdu, je to až 2 500 litrov vody! A predstav si, že na dopestovanie 1 kg hovädzieho je to dokonca 17 tisíc litrov vody. Pokračuj na číslo 27.	22 Odpovedal/a si nesprávne. Vráť sa na číslo 27.	35 Je to jasné, čokoláda sa vyrába z kakaových bôbov. To vie predsa aj malé decko! Pokračuj na číslo 21.
10 Na výrobu 1 kg ryže potrebujeme asi 2 500 litrov vody. Áno – choď na číslo 24. Nie – choď na číslo 7.	23 Základnou surovinou na výrobu čokolády sú čokoládové bôby. Áno – choď na číslo 11. Nie – choď na číslo 35.	36 Ešte raz popremýšľaj nad odpoveďou. Vráť sa na číslo 14.
11 Logicky by sme to predpokladali, ale nie je to pravda. Vráť sa na číslo 23.	24 Výborne, skutočne je to správna odpoveď. Pokračuj na číslo 12.	37 Najväčšími spotrebiteľmi kávy sú Fíni. Áno – choď na číslo 15. Nie – choď na číslo 2.
12 Najväčším svetovým producentom pšenice je USA. Áno – choď na číslo 31. Nie – choď na číslo 19.	25 Aj keď sa to môže zdať neuveriteľné, ale je to naozaj pravda. Pokračuj na číslo 14.	38 Správna odpoveď! Žiaľ, palma olejná sa často pestuje na vyklčovaných plochách, kde predtým rástli dažďové (pra)lesy. Pokračuj na číslo 32.
13 Áno, je to tak. Pokračuj na číslo 6.	26 Tvoja odpoveď je nesprávna. Vráť sa na číslo 1.	39 Musím ťa sklamať, ale nie je to pravda. Je to oveľa viac. Vráť sa na číslo 32.

ÚLOHA Č. 1

Vypíšte 10 zaujímavých tvrdení, ktoré ste sa z hry dozvedeli:

ÚLOHA Č. 2

Spojte na mape sveta (samostatná príloha) miesta, o ktorých sa hovorí v súvislosti s tými istými plodinami. Nad spojovaciu čiaru napíšte názov plodiny.

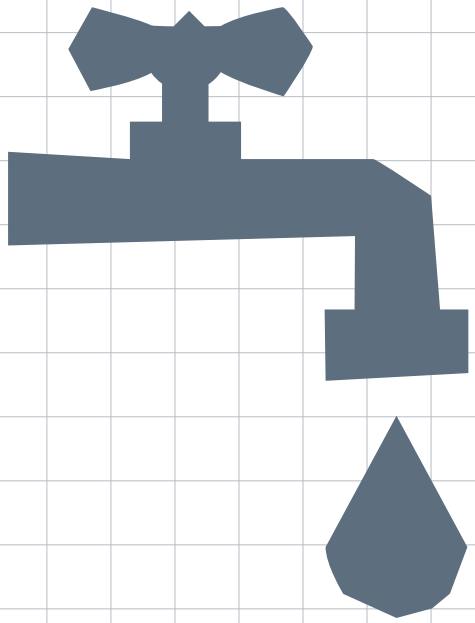

4. SPOR O PITNÚ VODU

Anotácia:
Žiaci sa v aktivite na konkrétnych príkladoch zoznámia s fenoménom medzinárodných sporov o zdroje (pitnej) vody. Aktivita využíva viac techník – úvodný evokačný kvíz o vode, prácu s mapou sveta a zemepisnými súradnicami, analytickú prácu v skupinách i záverečnú diskusiu v reflexii. Na konci aktivity by mali žiaci lepšie chápať význam vody na globálnej úrovni, ale i to akou dôležitou surovinou je pri rôznych aspektoch nášho každodenného života.

Odporúčaný ročník:
1. a 2. ročník SŠ.

Vzdelávací štandard:
Hydrosféra, atmosféra, ochrana a tvorba krajiny.

Obsahový štandard:
- Ochrana a zdroje pitnej vody.
- Povrchová a podpovrchová voda.
- Životná úroveň, kvalita života.
- Migrácia.

Výkonový štandard:
- Žiaci poznajú hlavné zdroje pitnej vody a ich obmedzenú dostupnosť;
- zhodnotia príčiny migrácie obyvateľstva.

Pomôcky:
Atlas sveta, okopírované a nastrihané kartičky s riečnou sieťou z prílohy č. 1, 10 kusov kancelárskych papierov veľkosti A5, písacie potreby, nástenná mapa – politická mapa sveta, samolepiace papieriky (12 kusov), 6 odmerných valcov (alebo iných vhodných nádob, ktoré musia byť rovnaké) s objemom aspoň 1 liter, 2 x dvojlitrová fľaša naplnená vodou, 100 ml (1dl) pohár.

Ciele:
- vysvetliť príčiny sporov o vodu a poznať ich dôsledky na ľudí žijúcich vo vybraných regiónoch sveta postihnutých nedostatkom pitnej vody;
- lokalizovať na mape regióny postihnuté migráciami za pitnou vodou;
- uvedomiť si potrebu hospodárne využívať pitnú vodu.

Postup:

15 MIN.

EVOKÁCIA:

1. Rozdeľte žiakov na šesť, približne rovnako veľkých skupín – použite také delenie, aby v každej skupine boli aj šikovnejší alebo intelektuálne zdatnejší žiaci. (Ak je to vhodné, niektorí žiaci môžu zostať nezadelení a budú vašimi asistentmi.)

2. Na stôl pred tabuľou umiestnite 6 odmerných valcov, dve dvojlitrové fľaše s vodou a pohár s objemom 100 ml.

3. Skupiny žiakov budú medzi sebou súťažiť vo vedomostnom kvíze (príloha č. 3). Zdôraznite, že v kvíze ide aj o víťazstvo, ale najmä o niečo iné, a tak nemajú vytvárať na súťažiacich členov tímov prílišný tlak. Ich odmenou bude „iba" voda – ale tá môže byť ako povestná soľ, ktorá je nad zlato... Na každú otázku odpovedá z každej skupiny 1 žiak – v odpovediach sa rovnomerne striedajú všetci členovia skupín.

4. Čítajte otázky, súťažiaci žiaci napíšu odpoveď na papier a potom ju naraz ukážu. Vyhodnotíte správnosť (pri odhadoch ide o to, kto bude najbližšie) a rozhodnete, ktorá skupina dostane do odmerného valca 100 ml (1 dl) vody. Vodu do valcov môžu nalievať vaši pomocníci, ktorí sa tiež starajú o dostatok vody na nalievanie.

5. Po desiatej otázke vyhodnotíte celkovú úspešnosť – kto má najviac vody, kto najmenej.

6. Diskutujte so žiakmi veľmi krátko a heslovite o tom, akú výhodu získava ten, kto má dostatok vody (môže ju piť, predávať, použiť na zavlažovanie, hygienu, priemyselnú výrobu...) – všetky dobré nápady na využitie vody zapisujte na tabuľu. Cieľom je len to, aby žiaci začali premýšľať aj v globálnych súvislostiach.

20 MIN.

UVEDOMENIE:

7. Žiaci zostávajú rozdelení do 6 skupín. Každej skupine žiakov dajte atlas sveta a jeden ľubovoľný obrázok riečnej siete alebo jazier (príloha č. 1), kde dochádza k sporom o vodu.

8. Vysvetlite žiakom, že ich úlohou bude pomocou atlasu identifikovať vodný zdroj (názov rieky, jazera), ktorý je ohniskom sporu o vodu v danom regióne. Určený čas na zadanú úlohu je 4 minúty.

9. Kým žiaci riešia zadanú úlohu, napíšte na lepiace papieriky názvy riek a jazier, pri ktorých prebiehajú spory o využitie jej vody a nalepte ich na krídlo tabule. Použite názvy z prílohy č. 1.

10. Postupne vyzvite zástupcov jednotlivých skupín, aby identifikovali a pomenovali vodné zdroje na ich obrázku.

    Polohu vodného zdroja na politickej mape sveta žiaci lokalizujú pomocou lepiaceho papierika, ktorý odlepia z pravého krídla tabule a nalepia ho priamo do mapy.

    Správne odpovede: A – Amurdarja a Syrdarja, B – Eufrat a Tigris, C – Mekong, D – Níl, E – Jordán, F – Indus.

11. Žiaci pokračujú v práci v skupinách.

    Každej skupine rozdajte tabuľku – Dôvody sporu štátov o pitnú vodu (príloha č. 2). Úlohou žiakov bude doplniť štáty, ktoré vedú spor o zdroj vody a spôsoby jej využitia (môžu využiť heslá zapísané na tabuli na konci evokačnej časti hodiny), pre ktoré sú v daných regiónoch spory o vybrané rieky.

    Po cca 8 minútach vyzvite vybrané skupiny, aby veľmi stručne prezentovali výsledky svojej práce.

    Pozor, každá skupina rieši iba jeden konkrétny zdroj vody, a síce ten, ktorý identifikovali v predchádzajúcej časti hodiny.

INFORMÁCIE PRE VÁS

Väčšinou sa spor o vodu prejavuje len ako politický spor, ktorý sa rieši diplomatickou cestou. Zriedka môže eskalovať až do hrozieb alebo dokonca ozbrojených konfliktov. V súčasnosti sú takéto (medzinárodné) konflikty veľmi zriedkavé. Motivácia aktérov môže byť rôznorodá – teritoriálne spory, boj o zdroje alebo strategická výhoda.

Tradičné vojenské konflikty zväčša nie sú motivované len bojom o vodu.

Dôvody sporov o vodu

Štáty sporiace sa o zdroj vody	*Rieka ako ohnisko sporu*	*Spôsoby využitia zdroja vody*
Egypt, Etiópia, Sudán, Južný Sudán	Níl	zdroj pitnej vody, Asuánska priehrada, zavlažovanie, výroba energie, rybolov, priemysel, turizmus...
Kirgizsko, Uzbekistan, Kazachstan, Tadžikistan, Turkmenistan	Amurdardarja, Syrdarja, Aralské jazero	zavlažovanie – pestovanie bavlníka, bezodtoková oblasť – zdroj pitnej vody, rybolov, priemysel...
Turecko, Irak, Sýria	Eufrat, Tigris	zavlažovanie, pitná voda, vodná energia a priehrady, rybolov, priemysel...
India, Pakistan	Indus	zavlažovanie, pitná voda, výroba energie, regulácia vody, rybolov, priemysel...
Čína, Laos, Kambodža, Vietnam, Mjanmarsko (Barma)	Mekong	zavlažovanie, priemysel, pitná voda, regulácia vody, vodná energia...
Izrael, Libanon, Jordánsko, Sýria a Palestína	Jordán, Golanské výšiny	zavlažovanie, pitná voda, priemysel, rybolov...

Alternatíva:

Ak vám zostane čas, diskutujte o tom, ako je to s vodou na Slovensku a ako si uvedomujeme jej význam, ako ju chránime (môžete spomenúť aj deň vody – 22. 3.). Môžete diskutovať aj o prípadných aktuálnych sporoch o vodu v rámci SR. (Stále môžu byť aktuálne napríklad ústavné zakotvenie zákazu vývozu pitnej vody alebo spor o trasovanie ropovodu medzi Bratislavou a Schwechatom v Rakúsku s ohľadom na zdroje pitnej vody na Žitnom ostrove – vyberajte ale témy aktuálne v reálnom čase.)

10 MIN.

REFLEXIA:

12. Prejdite si so žiakmi tému celej hodiny a nechajte ich povedať, čo ich oslovilo pri jednotlivých aktivitách, napríklad pomocou týchto otázok:

- *Súťaž o vodu – aké to bolo, chcieť mať „viac vody"?*
- *Čo ich prekvapilo v kvízových otázkach?*
- *Boli pre nich niektoré spôsoby využitia vody nové – t. j., že si ich doteraz neuvedomovali (napr. spotreba vody na priemyselnú výrobu)?*
- *Prekvapilo ich, že aj dnes je voda dôvodom sporov medzi štátmi?*
- *Akým spôsobom asi vedú tieto štáty spory? (Nie priamo vojny – ale diplomacia, politika...)*
- *Keby ste boli vo verejnej funkcii v SR (starosta, poslanec NR SR a pod.), čo by ste presadzovali vo veci vôd vo vašej obci, resp. v SR?*

13. Najdôležitejšie poznatky z hodiny počas diskusie zapisujte na tabuľu, ideálne formou štruktúrovaného zápisu. Ten si žiaci buď zapíšu, alebo odfotia do mobilov a doma môžu vytlačiť.

14. Na záver (posledná minúta) zhrňte (prečítajte) zápis na tabuli a zdôraznite žiakom, aké poznanie si môžu z hodiny odniesť.

PRÍLOHA Č. 1

Obrázky vodných zdrojov vybraných regiónov sveta ovplyvnené spormi o pitnú vodu.

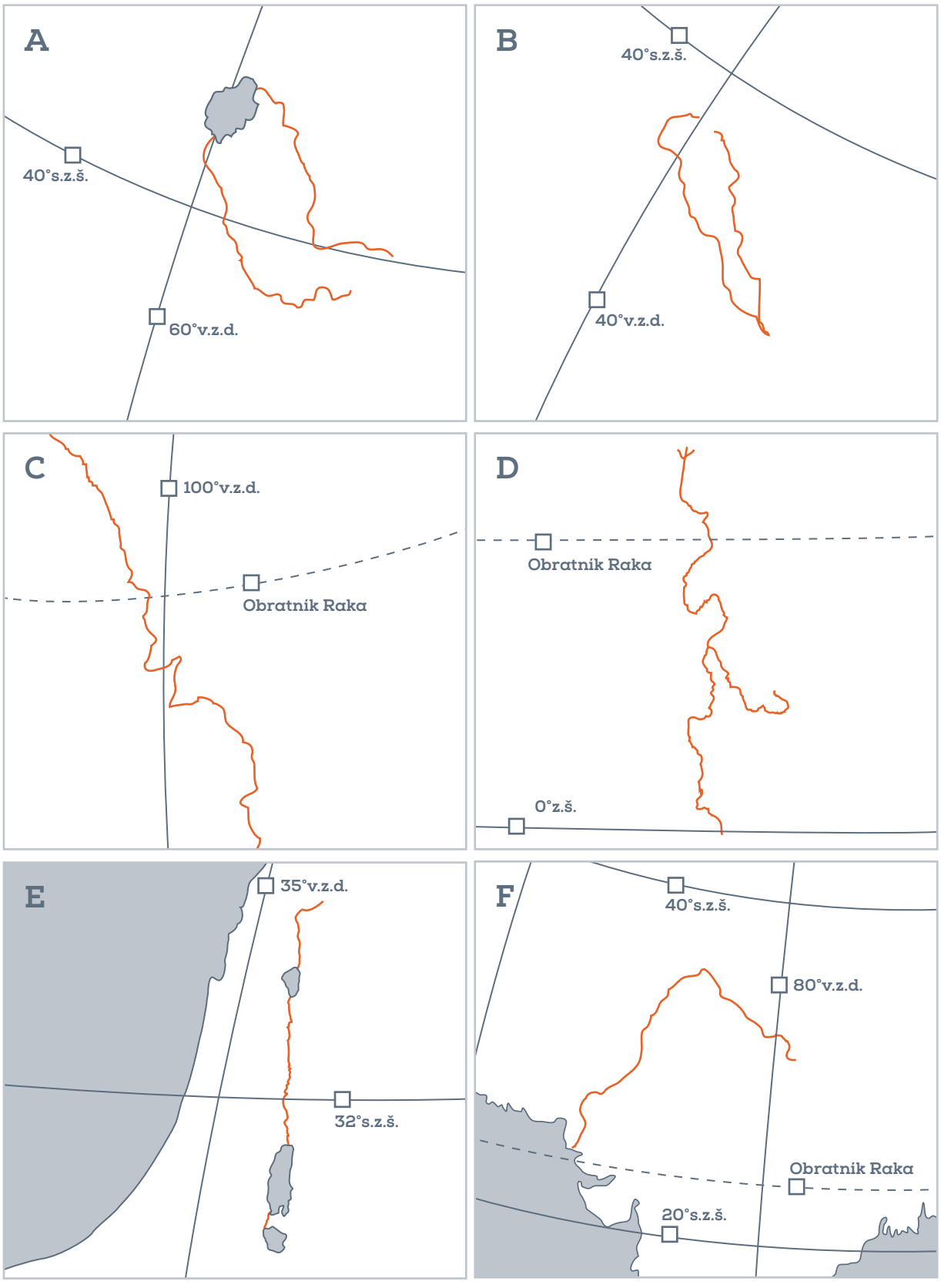

Spracované podľa programu „Editor máp 2".

PRÍLOHA Č. 2

Dôvody boja štátov o pitnú vodu – priemysel, zavlažovanie, zdroj pitnej vody pre obyvateľov.

Dôvody sporov o vodu		
Štáty sporiace sa o zdroj vody (názvy štátov):	*Rieka ako ohnisko sporu (názov):*	*Pomenuj možné spôsoby využitia zdroja vody (rieky, jazera):*
Porozmýšľaj a navrhni riešenia sporov v jednotlivých oblastiach:		

Dôvody sporov o vodu		
Štáty sporiace sa o zdroj vody (názvy štátov):	*Rieka ako ohnisko sporu (názov):*	*Pomenuj možné spôsoby využitia zdroja vody (rieky, jazera):*
Porozmýšľaj a navrhni riešenia sporov v jednotlivých oblastiach:		

Dôvody sporov o vodu		
Štáty sporiace sa o zdroj vody (názvy štátov):	*Rieka ako ohnisko sporu (názov):*	*Pomenuj možné spôsoby využitia zdroja vody (rieky, jazera):*
Porozmýšľaj a navrhni riešenia sporov v jednotlivých oblastiach:		

PRÍLOHA Č. 3

Otázky o vode

1. Aký podiel Zeme je pokrytý vodou?

Odpoveď: 71 %
(možnosť uznať aj odpovede medzi 70 – 75 %)

2. Aký podiel zo všetkej vody na Zemi sa nachádza v riekach, jazerách a močiaroch?

Odpoveď: asi 0,01 %

3. Vodu používame každý deň, ale ktorá z týchto činností si vyžaduje najviac vody?

a) pitie
b) umývanie áut
c) napĺňanie bazénov
d) poľnohospodárstvo

Odpoveď: d

4. Každý deň by sme mali vypiť 2 – 4 litre tekutín. Podľa OSN, koľko litrov vody sa spotrebuje denne na to, aby sa vyprodukovalo jedlo pre jednu osobu?

a) 250 – 500 litrov
b) 1 000 – 5 000 litrov
c) 10 000 litrov

Odpoveď: b

5. Na výrobu a spracovanie ktorého druhu produktu spotrebujeme najväčšie množstvo pitnej vody?

a) 1 kg ryže
b) 1 kg paradajok
c) 1 kg hovädzieho mäsa

Odpoveď: c
1 kg ryže – 2 500 l, 1 kg paradajok – 214 l,
1 kg hovädzieho mäsa – 15 000 l

6. Koľko hodín (spolu) ročne strávia ženy v Subsaharskej Afrike zberom vody?

Odpoveď: 40 miliárd

7. Koľko ľudí na svete nemá prístup k nezávadnej pitnej vode?

Odpoveď: asi 750 miliónov

8. Čo má viac ľudí – mobilný telefón alebo funkčnú toaletu?

Odpoveď: mobilný telefón (má ho 6 miliárd ľudí)
Možnosť používať toaletu má menej ako 5 miliárd ľudí (r. 2013), čo pre nich predstavuje zdravotné riziko.

9. Ktorý Európsky štát je najväčším producentom pitnej vody odsoľovaním morskej vody?

Odpoveď: Španielsko

10. V priemere, koľko detí zomrie každý deň na hnačkové problémy spôsobené hygienicky nevyhovujúcou vodou a zlou hygienou?

Odpoveď: 2 000

5. SVETOVÉ TRIČKO

Anotácia:
Prečo sa vyrába textil najmä v ázijských krajinách s lacnou pracovnou silou? Je to ale vždy tak? Žiaci sa dozvedia o globálnych vzťahoch v textilnom priemysle, budú diskutovať o pracovných podmienkach a mzde pracovníkov a uvedomia si, ako vplývajú, ako spotrebitelia, na textilný priemysel a životy ľudí v iných krajinách sveta. Pochopia, aké možné dôsledky majú, prípadne by mohli mať, zmeny v štruktúre textilného priemyslu na globálnej úrovni.

Odporúčaný ročník:
2. ročník SŠ.

Vzdelávací štandard:
- Regionálna a humánna geografia.

Obsahový štandard:
- Žiaci zhodnotia najdôležitejšie lokalizačné činitele ovplyvňujúce umiestnenie automobilového, chemického, potravinárskeho a textilného priemyselného závodu;
- vysvetlia podstatu zahraničného obchodu a určia najvýznamnejších importérov a exportérov v regiónoch a na svete.

Výkonový štandard:
- Lokalizačný činiteľ.
- Odvetvia priemyslu.
- Zahraničný obchod.

Pomôcky:
Pre každú skupinu: atlas sveta, farbičky, prekopírovaná mapa sveta, prekopírované prílohy č. 1 a 2 podľa počtu skupín.

Ciele:
- porozumieť tomu, ako je globálny obchod vzájomne prepojený;
- analyzovať preskupovanie priemyselnej výroby v tradičných oblastiach výroby do nových oblastí;
- uvedomiť si, akým spôsobom môžeme prispieť k zlepšeniu pracovných podmienok robotníčok a robotníkov vo fabrikách, aj vo vzdialených krajinách.

Postup:

15 MIN.

EVOKÁCIA:

5

1. Otvorte so žiakmi diskusiu o oblečení. O značkovom oblečení i o oblečení vyrobenom v ázijských krajinách... Cieľom tohto rozhovoru je obrátiť myseľ žiakov k téme. Ako diskusiu otvoríte, zvážte podľa toho, v akom prostredí učíte. Či sa pristavíte pri oblečení konkrétneho žiaka v triede (dajte si pozor, aby to necítil ako útok), alebo opíšete svoj zážitok z čínskeho obchodu či z najbližšieho obchodného centra – voľba je na vás.

2. Spýtajte sa žiakov, kde najčastejšie nakupujú a čo by sa muselo zmeniť, aby nakupovali inde (cieľom je len nasmerovanie mysle).

7

3. Rozdajte žiakom (stačí do dvojíc) text z prílohy č. 1 s vybodkovanými slovami. Vyzvite ich, aby na miesta doplnili názov jednej európskej krajiny a jednej ázijskej krajiny. Upozornite ich, že okrem názvu krajiny, na niektorých miestach treba doplniť odvodené slovo (napr. „Slovensko“, „slovenskí“, „Slováci“, „Slovakia“ a pod.). Stanovte čas na prácu na 5 minút.

3

4. Spoločne s celou triedou urobte kontrolu tak, aby každému bolo jasné, o akých dvoch krajinách bola reč a aké sú kapitálové a výrobné vzťahy (že Číňania vlastnia fabriky v Taliansku a odtiaľ vozia do Číny relatívne lacný, a pritom značkový „európsky“ tovar). Spýtajte sa žiakov, či ich to prekvapilo. Diskusiu príliš nerozvíjajte – ušetrite si čas na diskusiu vo fáze reflexie.

15 MIN.

UVEDOMENIE:

2

5. Rozdeľte žiakov do skupín. V jednej skupine by malo byť 4 – 5 žiakov, počet skupín by mal byť 3 – 6. Rozdajte im aj materiály okopírované z prílohy 2. Každej skupine dajte aj obrysovú mapu sveta.

10

6. Žiakom objasnite, že ich úlohou bude pomocou atlasu zakresliť do obrysovej mapy sveta, ktoré krajiny (ktoré „dostali“ na svojom materiáli) boli zapojené do výroby oblečenia. Ak potrebujú štruktúrovanejšie zadanie, požiadajte ich, aby vyznačili, kde sú zdroje surovín na výrobu látky, kde vznikla látka, kde z látky vznikol odev, kde sa daný odev predáva – tieto miesta nech pospájajú čiarami tak, ako sa celý výrobný a obchodný cyklus odohral. (Napr. v prípade trička hovoríme o surovinách ako bavlna, farbivo na textil, gombíky a pod.)

TIP PRE VÁS

Žiaci si sami môžu pozerať etikety na oblečení – tričku, mikine, džínsoch... Takto môžu žiaci zistiť pôvod výroby odevu.

7. Vyzvite ich, aby pri jednotlivých miestach vyznačili (ak sa to dá), aká časť ceny tovaru plynie do jednotlivých krajín vyznačených na trase ich výrobku.

8. Žiakov sa opýtajte, ktorá časť výrobných nákladov spôsobuje najväčšie rozdiely v cene výrobkov (tričiek, odevov). Čo by mohol výrobca vyrábajúci v krajine globálneho Severu urobiť pre to, aby jeho výrobky mohli cenou konkurovať výrobkom z globálneho Juhu.

(Čas na úlohy v bodoch 6, 7 a 8 je maximálne 10 minút; ak stihnú úlohy skôr, zostane vám čas na reflexiu.)

3

9. Vyzvite žiakov, aby svoje slepé mapy sveta zavesili na tabuľu alebo stenu a potom ich vyzvite, aby si v tichosti každý prezrel všetky vystavené slepé mapy.

15 MIN.

REFLEXIA:

4

10. Diskutujte o výsledkoch ich práce so slepou mapou.

- *Ktoré krajiny sa najčastejšie objavujú ako krajiny výroby?*
- *Je v týchto krajinách textilná výroba v rámci hospodárstva, podľa vás, dominantná?*
- *Prečo sa, podľa vás, vyrába vaše oblečenie v týchto krajinách?*
- *Ktoré krajiny ste najčastejšie označili ako krajiny možného pôvodu surovín?*
- *Sú krajiny výroby tovaru a pôvodu surovín rovnaké?*

5

11. Diskutujte o nákladoch spojených s využívaním lacnejších zdrojov (najmä ľudských) v rozvojových krajinách a porovnajte ho s nákladmi na Slovensku.

- *Ako, podľa vás, vyzerá bežný deň robotníčky či robotníka v textilnej továrni v rozvojových krajinách? V čom sa môže líšiť od robotníčky či robotníka v slovenskej textilnej továrni? V čom môže byť podobný?*
- *Prečo, podľa vás, náklady na prácu textilných robotníkov a robotníčok tvoria z celkovej ceny trička taký nízky podiel?*
- *Vedeli by ste uviesť rozdiely textilnej výroby v súčasnosti v ázijských krajinách a na Slovensku?*
- *Sú rozdiely v nákladoch na ľudské zdroje prirodzené, alebo sú dôsledkom konania ekonomicky silnejších krajín?*
- *Ako je na tom naša krajina? Sme zem lacnej pracovnej sily alebo národ „kapitalistov"? (Otázka je položená provokujúco a zámerne nekorektne – môžete zvoliť miernejšiu formuláciu.)*

4

12. Diskutujte o dôsledkoch prípadnej zmeny obchodných vzťahov.

- *Aké dôsledky by mal odchod veľkých textilných firiem z Bangladéša?*
- *Aké dôsledky by malo zvýšenie miezd robotníkom a robotníčkam v Bangladéši?*
- *Aké dôsledky by mal odchod čínskych podnikateľov z Talianska?*
- *Aké dôsledky by mala zmena nášho spotrebiteľského správania?*

2

13. Zhrňte diskusiu.

TIP PRE VÁS

Viac informácií o pomeroch v textilných továrňach v rozvojových krajinách, detskej práci, svetovom obchode s kvetmi a ďalšie témy súvisiace s globálnym vzdelávaním nájdete v materiáli „Pravá cena zboží" (v českom jazyku) dostupný na http://bit.ly/svetovy-obchod

Zaujímavé informácie o miestach, kde sú nevyhovujúce pracovné podmienky pre zamestnancov v textilnom priemysle, v prípade zákaziek pre štátne úrady USA, podáva aj interaktívna mapa (v anglickom jazyku) dostupná na http://bit.ly/interaktivna-mapa

Aj na Slovensku máme príklady zneužívania pracovnej sily, veľmi často práve v textilnom priemysle. Pomôžte žiakom uvedomiť si, že obchod má vždy dve strany mince – z pohľadu zákazníka môže priniesť pozitíva (dostupnosť, nízka cena a pod.), ale aj negatíva, ak ide o zamestnancov, ktorí sa na výrobe tovarov podieľajú (nízka mzda, nevhodné pracovné podmienky a pod.).

PRÍLOHA Č. 1

TEXT PRE ŽIAKOV

..... móda je celosvetovo uznávaný fenomén. Láka aj zákazníkov z ....., ktorí sú ochotní kúpiť hocičo, čo má štítok „Made in .....". Práve obchodníci z ..... dnes ovládajú mesto Prato, ktoré je centrom tradičnej ..... textilnej výroby. Textilná výroba tu má tradíciu už od 12. storočia. V súčasnosti je v Prato a v regióne Toskánsko asi 4 000 výrobných závodov v rukách majiteľov z....., v domácich ..... je ich asi 3 000. Len nedávno sa v týchto továrňach vyrábalo lacnejšie oblečenie z ..... látok práve vďaka ..... robotníkom. Dnes je to inak – ..... majitelia dovážajú lacné látky z ....., nechajú z nich vyrobiť oblečenie v ..... a potom ho predajú v Európe, alebo aj v ..... Značka „Made in ....." je predsa stále žiaduca. Jeden z ..... podnikateľov, ktorý v ..... vlastní textilnú fabriku, hovorí, že najdôležitejšie je, ako oblečenie vyzerá a nie akú má cenu. Na druhej strane však hovorí, že popularita ..... tovaru v ..... spočíva práve v nízkej cene. ..... sa však snažia presadiť aj v oblasti vysokej módy – študujú na ..... školách, aby dokázali sami vytvoriť moderné a kvalitné odevy. Ako však hovoria samotní ....., na to, aby ste vedeli vytvoriť dokonalé šaty, nepotrebujete mať diplom zo školy, ale musíte vyrastať a žiť v prostredí, kde sú krása, umenie a remeselná dokonalosť neoddeliteľnou súčasťou života.

Text pre vás na kontrolu *(žiakom nedávajte):*

Talianska móda je celosvetovo uznávaný fenomén. Láka aj zákazníkov z Číny, ktorí sú ochotní kúpiť hocičo, čo má štítok „Made in Italy". Práve obchodníci z Číny dnes ovládajú mesto Prato, ktoré je centrom tradičnej talianskej textilnej výroby. Textilná výroba tu má tradíciu už od 12. storočia. V súčasnosti je v Prato a v regióne Toskánsko asi 4 000 výrobných závodov v čínskych rukách, v domácich talianskych je ich asi 3 000. Len nedávno sa v týchto továrňach vyrábalo lacnejšie oblečenie z talianskych látok práve vďaka čínskym robotníkom. Dnes je to inak – čínski majitelia dovážajú lacné látky z Číny, nechajú z nich vyrobiť oblečenie v Taliansku a potom ho predajú v Európe alebo aj v Číne. Značka „Made in Italy" je predsa stále žiaduca. Jeden z čínskych podnikateľov, ktorý v Taliansku vlastní textilnú fabriku, hovorí, že najdôležitejšie je, ako oblečenie vyzerá a nie akú má cenu. Na druhej strane však hovorí, že popularita talianskeho tovaru v Číne spočíva práve v nízkej cene. Číňania sa však snažia presadiť aj v oblasti vysokej módy – študujú na talianskych školách, aby dokázali sami vytvoriť moderné a kvalitné odevy. Ako však hovoria samotní Taliani, na to, aby ste vedeli vytvoriť dokonalé šaty, nepotrebujete mať diplom zo školy, ale musíte vyrastať a žiť v prostredí, kde sú krása, umenie a remeselná dokonalosť neoddeliteľnou súčasťou života.

Upravené a krátené podľa http://style.hnonline.sk/moda-136/made-in-chitaly-alebo-ako-cinania-ovladli-taliansku-modu-541305 <cit.20.7.2014>

PRÍLOHA Č. 2

CENA TRIČKA

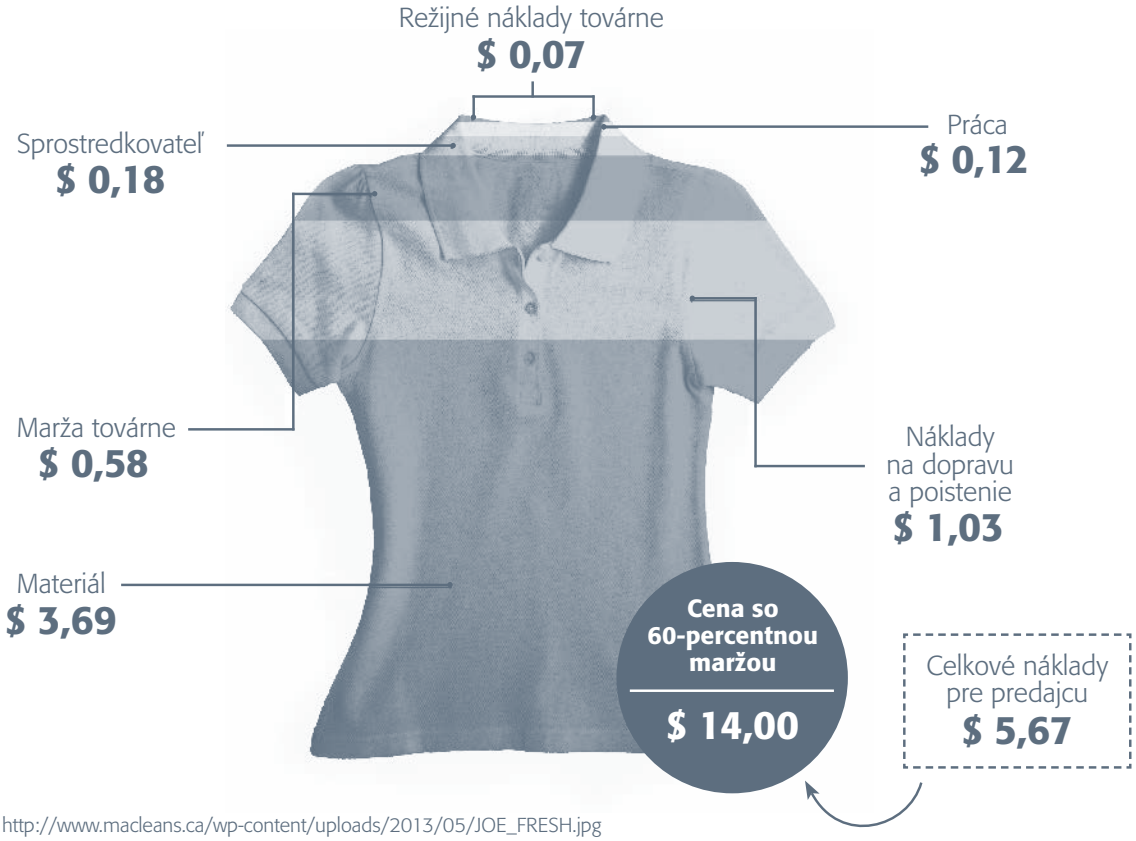

Zdroj: http://www.macleans.ca/wp-content/uploads/2013/05/JOE_FRESH.jpg

PRÍLOHA Č. 2

CENA TRIČKA

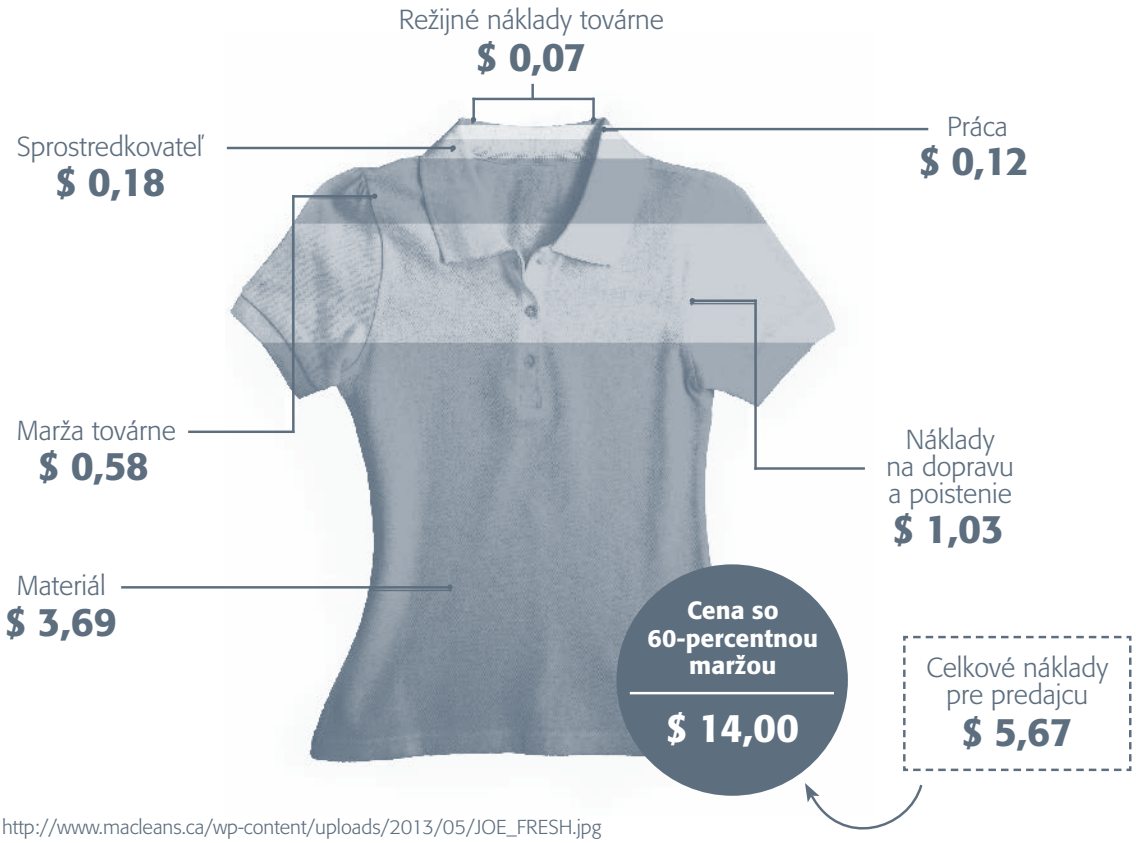

Zdroj: http://www.macleans.ca/wp-content/uploads/2013/05/JOE_FRESH.jpg

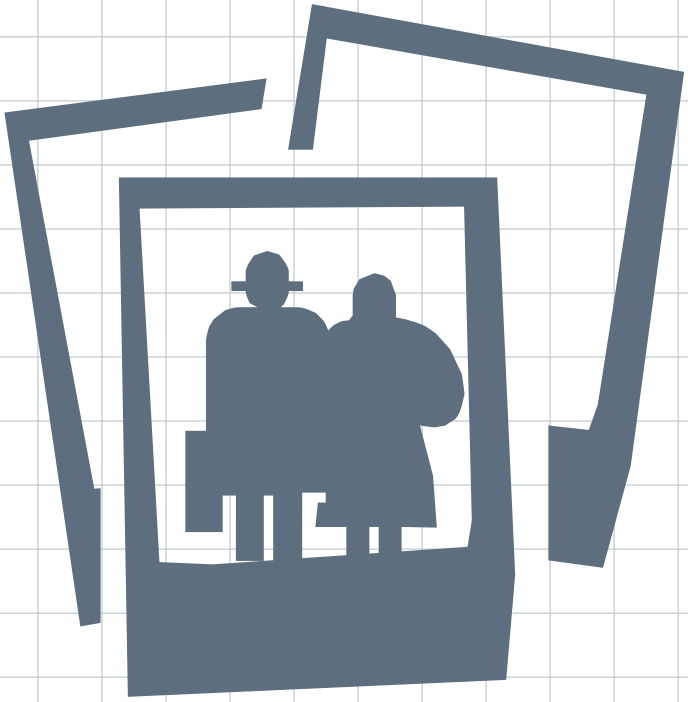

6. ĽUDIA V POHYBE

Anotácia:
Žiaci, vcítením sa do role migranta, lepšie porozumejú rôznym motívom, prečo ľudia opúšťajú svoju krajinu a začínajú život v inej. Zároveň pochopia značnú rozdielnosť osudov a životných príbehov migrantov a rozdiel medzi ekonomickými migrantmi a utečencami.

Odporúčaný ročník:
2. ročník SŠ.

Vzdelávací štandard:
Regionálna a humánna geografia.

Obsahový štandard:
Mechanický pohyb, migrácia.

Výkonový štandard:
Žiaci zhodnotia príčiny migrácie obyvateľstva.

Pomôcky:
Pracovný list (ONI) – schéma „Diamant", príloha č. 1, príloha č. 2 – rozstrihané kópie (jedna kópia časti listu pre každého), písacie potreby, výkres formátu A3, príp. flipchart – pre každú skupinu.

Ciele:
- pochopiť rozličnosť príčin, ktoré ľudí nútia opustiť ich domovy;
- uvedomiť si definičný rozdiel medzi migrantom a utečencom, a zároveň porozumieť, že odlíšiť migranta a utečenca je v skutočnosti veľmi ťažké.

Postup:

10 MIN.

EVOKÁCIA:

7

1. Spýtajte sa žiakov, či poznajú príbeh niekoho zo svojho okolia, kto prišiel na Slovensko z inej krajiny. Alebo naopak, či niekto im blízky odišiel zo Slovenska. Nechajte ich povedať príbehy a pýtajte sa na príčiny, priebeh a dôsledky migrácie.

2. Vyzvite žiakov, aby si predstavili, že odchádzajú zo Slovenska. Ktorých 9 vecí by si určite zobrali so sebou?

Rozdajte im (a vysvetlite) schému „diamant" a vyzvite ich, aby svojich 9 vecí zapísali do tejto schémy podľa popisu nižšie. Do hornej časti diamantu vpíšu vec (predmet), ktorú by považovali za najdôležitejšiu, nižšie vpisujú veci, ktoré by pre nich boli o niečo menej dôležité a dole vec, ktorá by z 9 predmetov bola najmenej dôležitá.

3

Nemali by rozmýšľať pridlho, povedzte im, že majú len veľmi krátky čas – nech píšu spontánne, čo im napadne ako prvé.

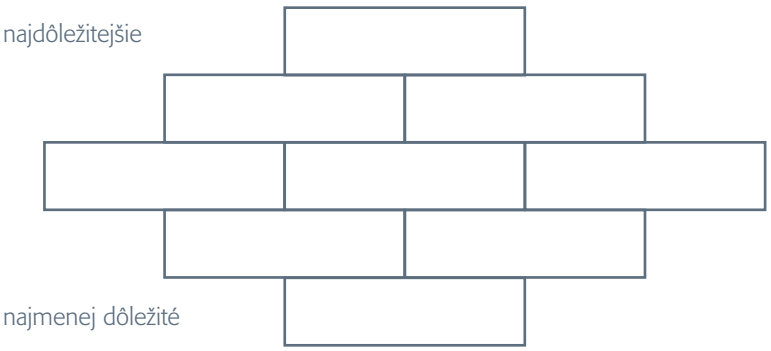

25 MIN.

UVEDOMENIE:

2

3. Žiakov rozdeľte do troj- až päťčlenných skupín – spolu by malo byť 4 – 6 skupín. Spýtajte sa ich, či si myslia, že by sa podoba diamantu zmenila, ak by ich život bol úplne iný – neboli by sami sebou, ale niekým úplne iným.

4. Dajte žiakom nastrihané kartičky z prílohy č. 1.

7

5. Úlohou žiakov je v skupine sa rozhodnúť, ktoré predmety by potrebovali, ak by boli danou osobou. Zápis vykonajú opäť do štruktúry diamantu – tentoraz sa však celá skupina musí zhodnúť na spoločnom riešení. Stanovte žiakom čas.

Alternatíva:

Žiaci môžu na voľný papierik napísať predmet, ktorý je podľa nich pre daného človeka dôležitý, ale nenachádza sa medzi ponúknutými postavami.

6. Vyzvite všetkých žiakov, aby porovnali svoj vlastný diamant z úvodu hodiny s diamantom, ktorý vypracovali v skupine.

7. Vyzvite žiakov, aby sa pokúsili krátko vystihnúť, prečo sa ich osobný diamant podobá alebo prečo nepodobá na diamant, ktorý vypracovali v skupine.

5

8. Rozdajte im predtlačené papieriky so 140 okienkami (Príloha č. 2) a vyzvite ich, aby svoje myšlienky spracovali v podobe tweetov. Dôvod by mal reflektovať podobnosti a rozdielnosti medzi žiakmi a postavami, o ktorých premýšľali v skupine.

Ak si myslíte, že by mohli písať odpovede ako: „Lebo skupina ma prehlasovala," alebo tomu podobné – požiadajte žiakov, aby sa takýmto odpovediam vyhli. (Príklad tweetu, ktorým zdôvodníme, že pre speváka Karla Kryla mohlo byť dôležité vziať si pri emigrácii fotku rodiny, pre mňa nie: „Kryl nemal Instagram ani USB kľúč a hranice sa za ním zatvorili „navždy" – heslo: návrat nemožný. Dnes je odchod ľahší.")

INFORMÁCIE PRE VÁS

Tweet správa – krátka správa vystihujúca podstatné informácie, obsahuje najviac 140 znakov, zdieľa sa prostredníctvom sociálnych sietí. Umožňuje zdieľať aj obrázky alebo linky na videá. Pomocou tzv. hashtagu (symbol # a kľúčové slovo) umožňuje Twitter v tweetoch (správach) označiť kľúčové slová.

1

9. Vyzvite jednotlivé skupiny, aby zo svojich tweetov vybrali dva, ktoré sa im zdajú najvýstižnejšie.

10

10. Jednotlivé skupiny prezentujú svoju prácu: predstavia svoje postavy, zhodnotia, či sa ich diamanty podobali diamantom vyžrebovanej postavy a prečítajú dva najvýstižnejšie tweety.

TIP PRE VÁS

Každej skupine môžete dať papier formátu A3 a vyzvať ich, aby do stredu papiera nalepili príbeh postavy a jej diamant a okolo svoje diamanty a svoje tweety. To ale trochu zdrží celý proces, preto si to treba dobre rozmyslieť. Ak takéto výstupy vzniknú, možno ich papierovou páskou nalepiť na stenu, aby boli počas reflexie na očiach.

10 MIN.

REFLEXIA:

Žiaci v riadenom rozhovore odpovedajú na otázky (môžete si vybrať niektoré z uvedených otázok):

- *Ktorou postavou by ste chceli/nechceli byť?*
- *Ktorá postava má podľa vás najťažší osud?*
- *Vedeli by ste uviesť možné dôvody, ktoré uľahčujú/sťažujú migrantom proces integrácie do novej spoločnosti?*
- *Postrehli ste v médiách negatívne správy v súvislosti s utečencami, napr. zo severnej Afriky, Blízkeho Východu? A postrehli ste aj nejaké pozitívne?*
- *Z čoho podľa vás vznikajú v niektorých krajinách obavy z prílevu migrantov alebo utečencov? Sú všetky obavy úplne oprávnené? V čom môže byť migrant pre novú krajinu obohatením?*

Diskusiu usmerňujte tým, že zapisujte tweety na tabuľu do dvoch stĺpcov. Prvý stĺpec sú tie, ktoré hovoria o tom, prečo sa diamanty podobajú a druhý stĺpec sú tie, ktoré hovoria o tom, prečo sa diamanty líšia.

Na záver zhrňte debatu tak, že poukážete na to, v čom môže byť situácia migrantov iná (často zložitejšia) oproti tomu, ako sme o svete zvyknutí uvažovať my.

Definície pojmov migrant a utečene nájdete v slovníku pojmov.

INFORMÁCIE PRE VÁS *(ďalšie zdroje informácií)*

- *Viac o tvorbe tweet správ nájdete aj na http://bit.ly/aktivita-twitter.*
- *Námety využitia sociálnych médií nájdete v článku na: http://bit.ly/tweetujeme.*
- *Informácie o utečeneckých táboroch nájdete aj na http://www.newslab.cz/refugees, resp. na Úrade vysokého komisára OSN pre utečencov – http://bit.ly/utecenci-anglicky, resp. http://bit.ly/utecenci-slovensky.*
- *Osudy migrantov spracovala aj Nadácia Milana Šimečku v publikácii Susedia: zvnútra, zvonku – dostupné na http://bit.ly/susedia-NMS.*

PRÍLOHA Č. 1
„ONI"

Anastasiya Kuzmina – narodila sa v dnešnom Rusku a za reprezentáciu tejto krajiny súťažila v biatlone. Po narodení jej syna ju vyradili z ruskej biatlonovej reprezentácie, preto hľadala možnosť pokračovať v športovej kariére na najvyššej úrovni v inej krajine. Po vybavení slovenského občianstva získala pre Slovensko dve zlaté a jednu striebornú olympijskú medailu. S manželom a deťmi dnes žije v Banskej Bystrici.

Michail Chodorkovskij je bývalý ruský podnikateľ. Po privatizácii ropného priemyslu sa stal jedným z najbohatších ľudí v Rusku (majetok asi 15 miliárd dolárov). V roku 2003 bol odsúdený za podvod a vo väzení strávil 10 rokov. Jeho uväznenie je považované za politicky motivované. Po oslobodení sa presťahoval do Švajčiarska, kde v tom čase už žila jeho rodina. Hodnota jeho majetku sa dnes odhaduje na 100 – 500 mil. dolárov.

Karel Kryl – známy český pesničkár a básnik, ktorého tvorba sa stala kultová po sovietskej invázii do Československa v roku 1968. V roku 1969, na koncertnom turné, sa rozhodol požiadať v Nemecku o politický azyl a žil tam 20 rokov. Nikdy však neprijal nemecké občianstvo, lebo by sa musel zrieckť československého. Po návrate do Československa a skepse z porevolučného vývoja zomrel v roku 1994 v Mníchove vo veku 50 rokov.

Hashem Alsouki – 40-ročný sýrsky utečenec musel opustiť svoju krajinu v roku 2012. Do vojny v Sýrii pracoval ako účtovník vo vodárenskej firme a žil na predmestí Damasku. Jeho život sa ale dramaticky zmenil – Hasem bol mučený sýrskou armádou a dvoch jeho bratov zabil ostreľovač. Vo vrecku mu zostal len kľúč od domu – dom bol však zbombardovaný a jediné, čo rodine zostalo, boli manželkine šperky, ktorých predaj im pomohol dostať sa do Egypta. Tam žili ako nelegálni utečenci so strachom pred uväznením a deportáciou. Hashem sa preto sám snaží dostať cez Stredozemné more do Švédska, kde chce začať sám, a neskôr s rodinou, nový život.

Musa má 16 rokov, pochádza z Gambie. Nepamätá si ani jedného z rodičov, zomreli, keď bol ešte veľmi malý. Vychovával ho strýko, ktorého považoval za otca. Na prahu dospelosti očakával, že s ostatnými súrodencami dostanú po malom kúsku pôdy, aby sa mohli začať sami živiť. „Zrazu mi strýko povedal, že ja nedostanem nič, lebo nie som jeho vlastný syn," hovorí Musa. „Nemohol som zostať, musel som odísť" – cez Senegal, neskôr Líbyu a loďou cez Stredozemné more sa mu podarilo dostať do utečeneckého tábora v talianskej Sicílii, kde čaká na svoj ďalší osud.

Jong Hyuk ušiel do Číny za lepším životom, kde však chcel zostať len dočasne, aby sa mohol vrátiť za svojou rodinou a priateľmi. Po roku ho však uväznila čínska polícia a deportovala do Severnej Kórei. Bol mučený a odsúdený na nútené práce. Schudol 20 kg. Ani po prepustení však nestratil vôľu prežiť a túžbu po slobode a pokúsil sa emigrovať druhýkrát. So svojou najbližšou rodinou sa mu podarilo cez Čínu a Mongolsko dostať až do Južnej Kórei, kde dnes študuje angličtinu na vysokej škole – niečo, čo by bolo pre neho v Severnej Kórei nedosiahnuteľné.

PRÍLOHA Č. 2

TABUĽKY NA TWEETY

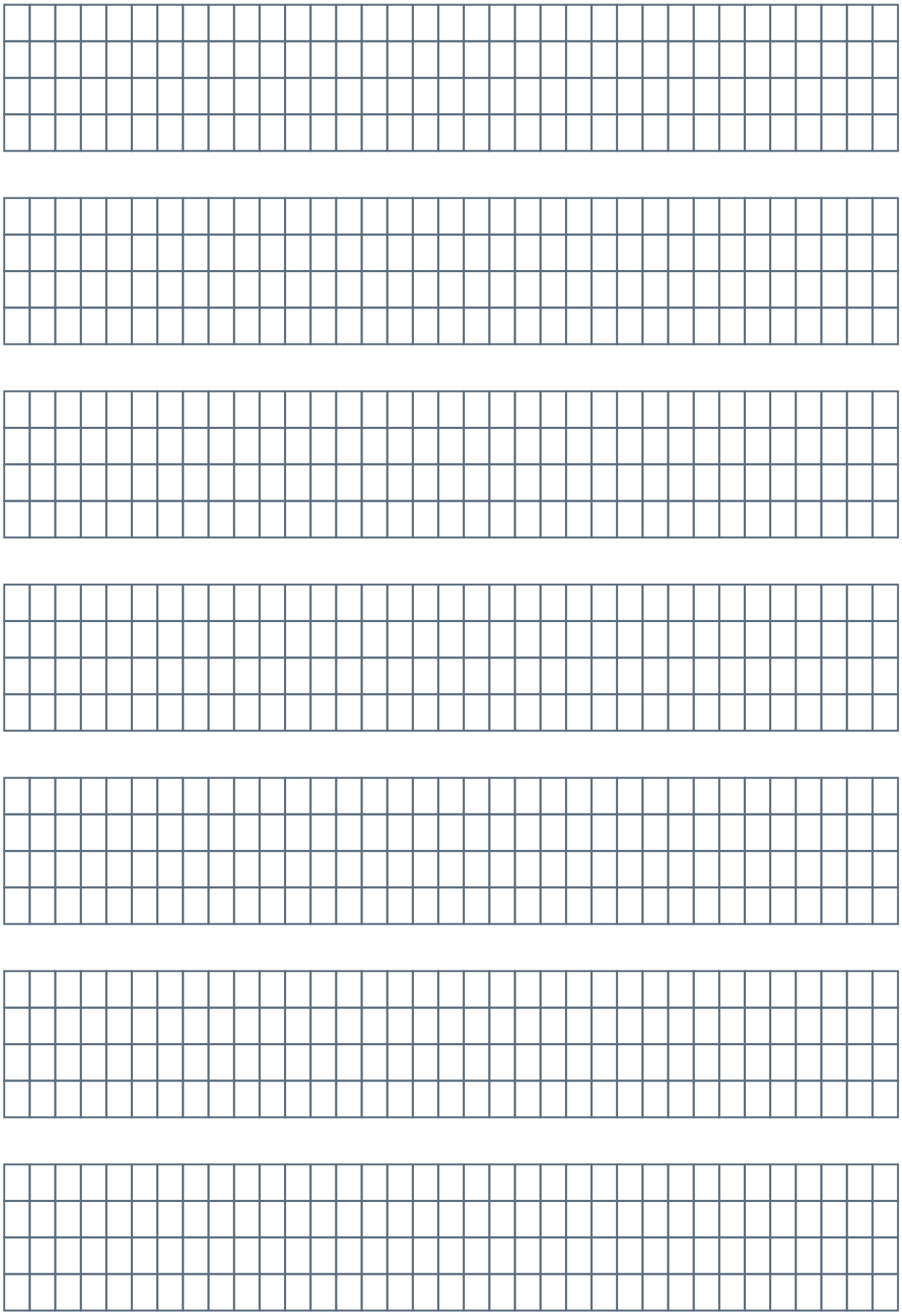

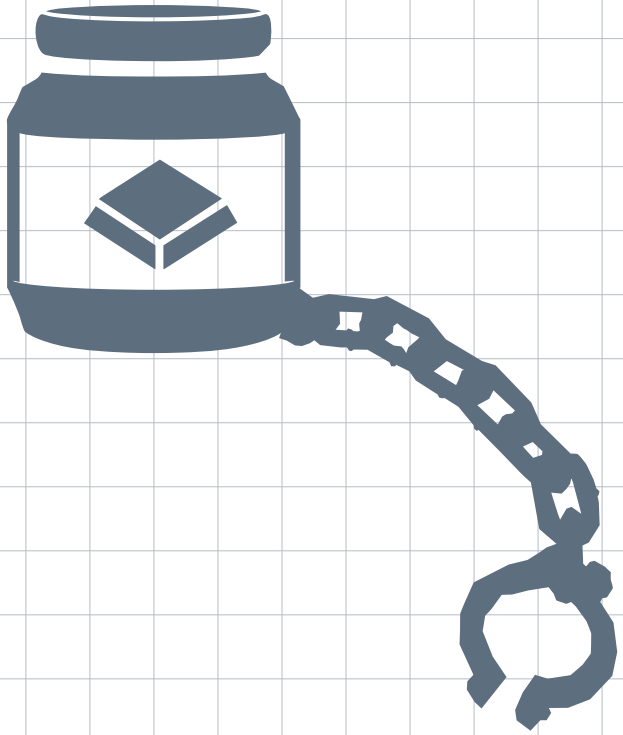

7. MADE IN THE WORLD (PRÍPAD NUTELLY)

Anotácia:
Aktivita žiakom predstavuje produkt, ktorý každý z nich pozná z inej perspektívy. Na príklade orieškovej nátierky žiaci lepšie pochopia, ako funguje globálna ekonomika a akú výrobno-logistickú štruktúru môže mať potravinová nadnárodná korporácia. Zároveň lepšie pochopia vzájomnú prepojenosť sveta v našej každodennej spotrebe. V reflexii môžu diskutovať o možných pozitívnych a negatívnych dôsledkoch globálnej ekonomiky.

Odporúčaný ročník:
2. ročník SŠ.

Vzdelávací štandard:
Regionálna a humánna geografia.

Obsahový štandard:
- Doprava, zahraničný obchod.
- Zdroje geografických informácií.

Výkonový štandard:
- Žiaci vysvetlia podstatu zahraničného obchodu a určia najvýznamnejších importérov a exportérov v regiónoch a na svete;
- zhodnotia najdôležitejšie lokalizačné činitele ovplyvňujúce umiestnenie automobilového, chemického, potravinárskeho a textilného priemyselného závodu;
- určia polohu ľubovoľného miesta na mape pomocou geografických súradníc.

Pomôcky:
Kópia obrysovej mapy sveta a pracovných listov č. 1 (rozstrihané) a č. 2 – pre každú skupinu, školské atlasy sveta. Doplnkové – jedno balenie Nutelly a chlieb.

Ciele:
- analyzovať prepojenia globálneho obchodu, v ktorom sa často na výrobe jedného produktu podieľa viacero krajín;
- definovať lokalizačné činitele priemyslu na konkrétnom príklade;
- opísať podstatu zahraničného obchodu a formy jeho realizácie.

Postup:

5 MIN.

EVOKÁCIA:

1. Na začiatku hodiny môžete žiakom ponúknuť jednohubky s nátierkou Nutella. Popri ochutnávke predstavíte žiakom cieľ vyučovacej hodiny – pozrieť sa na vzájomné prepojenie sveta v jednom bežnom výrobku každodennej spotreby. Samozrejme, aktivitu je možné realizovať aj bez tejto úvodnej aktivity a po slovnom úvode začať hneď s otázkami nižšie. V zátvorkách za nimi sú uvedené aj odpovede:

- *Kde sa podľa vás Nutella vyrába?*
- *Aká firma ju vyrába? (Talianska firma Ferrero.) Aké ďalšie známe značky sú vyrábané touto firmou? (napr. Kinder Surprise, Raffaello, Tic Tac.)*

TIP PRE VÁS

Cez dataprojektor môžete žiakom premietnuť značky patriace najväčším potravinárskym spoločnostiam. Obrázok prehľadnej pavučiny vzťahov sa dá nájsť cez vyhľadávač po zadaní výrazu „10 mega corporations". Pri tomto bode môžete žiakom zadať domácu úlohu – zistiť, ktoré slovenské značky potravín (prípadne celé firmy) patria pod niektorú z nadnárodných spoločností a ktoré majú slovenských majiteľov.

2. Aké zložky táto obľúbená pochúťka podľa vás obsahuje? (Podľa obalu a chuti žiakom isto napadnú lieskové oriešky a kakao. Prídu však aj na ďalšie?) Tipy zapisujte na tabuľu alebo flipchart bez toho, aby ste ich komentovali alebo filtrovali.

3. Na záver prečítajte správne zloženie z obalu a vyberte správne tipy.

25 MIN.

UVEDOMENIE:

4. Žiakov rozdeľte do 5 skupín. Každej skupine dajte rozstrihané kartičky z prílohy č. 1 (vybrané charakteristiky štátov a názvy surovín).

5. Úlohou skupín je podľa opisov identifikovať štáty zapojené do výrobného procesu Nutelly. Ku každému identifikovanému štátu následne priradia správnu surovinu, ktorá tvorí časť zloženia finálneho produktu. Na záver určia pre každú surovinu a štát i klimatické pásmo.

Správne dvojice: 1) Nigéria – kakaové bôby, 2) Malajzia – palmový olej, 3) Turecko – lieskové orechy, 4) Brazília – cukrová trstina, 5) Francúzsko – syntetický vanilín.

6. Do každej skupiny dajte kópiu obrysovej mapy sveta (alebo môžu pracovať s atlasom sveta) a zadanie úloh v prílohe č. 2.

TIP PRE VÁS

Každá skupina môže robiť úlohu č. 2 a 3 z prílohy č. 2 iba pre jednu surovinu. Nakoniec každá skupina zaznačí svoje riešenie do spoločnej mapy umiestnenej na tabuľu (do nej spoločne zaznačíte aj zistenia z úlohy č. 4). Takto získate viac času a budete môcť vyriešiť aj niektoré nepovinné úlohy.

7. Po mapovej aktivite môžete žiakom ukázať skutočné námorné trasy vo svete prostredníctvom mapy na adrese: bit.ly/namorne

Možné doplnenie aktivity:

Žiakov sa spýtajte: Aké ďalšie svetovo významné potravinárske spoločnosti poznáte? (Nestlé, Unilever, Kraft Food, Mondelēz...)

10 MIN.

REFLEXIA:

8. Po aktivitách diskutujte o otázkach, ktoré sa viažu k aktivitám, ktoré ste robili v časti Uvedomenie. Môžete položiť napríklad niektoré z týchto otázok:

- *Existovali globálne produkty – akým je napr. Nutella – aj v minulosti (napr. pred viac ako 100 rokmi)? Môžete uviesť nejaký príklad?*
- *Prečo sú globálne prepojenia cez svetový obchod neustále intenzívnejšie?*
- *Niektorí ľudia a organizácie sú odporcami globálnych výrobkov (ako je aj Nutella). Aký vzťah k nim máte vy? Aké pozitíva alebo negatíva môžu byť s nimi spojené? Zoberte do úvahy environmentálne, sociálne a ekonomické faktory.*

TIP PRE VÁS

Na tabuľu napíšte názov témy: „Globálne výrobky". Zároveň nakreslite horizontálne veľké plus a mínus a vertikálne pod seba: environmentálne, sociálne a ekonomické faktory. Žiaci budú k tomu priraďovať vlastné asociácie k téme.

Poznámka pre vás:

Slovensko patrí k najotvorenejším ekonomikám sveta s množstvom závodov nadnárodných spoločností. Pri mnohých produktoch s označením „Made in Slovakia", ide v skutočnosti o produkty, ktoré boli na našom území len skompletizované a ich jednotlivé časti pochádzajú z rôznych častí sveta.

- *Vedeli by ste uviesť príklady na takéto „slovenské" produkty?*

Automobilky a elektrotechnické firmy (napr. KIA a Samsung) dovážajú množstvo dielov priamo z Kórei, náš import z tohto ázijského štátu stúpol za posledné roky niekoľkonásobne – viac: http://bit.ly/dovoz.

- *Prečo si podľa vás zahraničné spoločnosti vybrali na vybudovanie svojich závodov Slovensko, keď tu nemáme ani nerastné, ani poľnohospodárske suroviny potrebné pri výrobe ich produktov?*

Napr. pre spoločný trh EÚ – neexistencia colných a obchodných bariér, lacná a relatívne vzdelaná pracovná sila, spoločná a stabilná mena – euro, geografická poloha, relatívne dobrá infraštruktúra, ekonomická a politická stabilita, mnohé investície získali daňové prázdniny alebo iné stimuly, rozhodli sa pre príchod na Slovensko v čase, keď tu boli nižšie dane atď.

PRÍLOHA Č. 1

OPISY ŠTÁTOV ZAPOJENÝCH DO VÝROBY PRODUKTU

1) Najľudnatejší štát svetadielu. Približne jeho stredom prechádza hranica rozšírenia kresťanstva a islamu, medzi jednotlivými regiónmi sú veľké ekonomické rozdiely a obyvateľstvo pozostáva z množstva rozličných etnických skupín. Ekvatoriálne podnebie umožňuje pestovanie tropických plodín určených na vývoz. V celkovom exporte štátu výrazne dominuje ropa. V najväčšej mestskej aglomerácii štátu a zároveň celého svetadielu, žije viac ako 20 mil. obyv. (súradnice 6° 27′ 11″ s. z. š., 3° 23′ 45″ v. z. d.), napriek tomu nie je hlavným mestom. Zaujímavosťou je filmový priemysel štátu známy ako Nollywood, ktorý produkuje ročne viac filmov ako Hollywood. Plody, ktoré sa tu pestujú a ktorých chuť môžeme cítiť aj v Nutelle, pôvodne pochádzajú z Ameriky, odkiaľ boli neskôr Európanmi rozšírené do iných oblastí sveta, ktoré vyhovujú ich pestovaniu.

2) Federálna konštitučná monarchia. Štátnym náboženstvom je islam, i keď ústava zaručuje slobodu vierovyznania. Štát patrí k tzv. mladším ázijským tigrom a drží rekord v ekonomickom raste, keď rast HDP medzi rokmi 1957 až 2005 dosahoval hodnotu priemerne až 6,5 % ročne. Narastajúcu ekonomickú silu symbolizuje aj dvojička mrakodrapov Petronas Towers, ktoré boli v rokoch 1998 až 2004 najvyššími budovami sveta. Najmä ostrovná časť štátu sa vyznačuje výskytom zachovalých tropických (pra)lesov, ktoré však v ostatných rokoch rýchlo miznú. Potreba novej poľnohospodárskej pôdy pre pestovanie plodín na vývoz je silnejšia ako volania ochrancov prírody. Ekonomicky najdôležitejšou poľnohospodárskou plodinou štátu je práve tá, ktorú nájdeme aj v Nutelle.

3) Kandidátsky štát EÚ, ktorého prípadné členstvo sa medzi časťou politikov a verejnosti v krajinách EÚ stretá s výhradami. Dôvodom môže byť jeho prevažujúce náboženstvo, veľký počet obyvateľov, nie vždy dostatočné plnenie ľudsko-právnych kritérií a veľká ekonomická rozdielnosť medzi najvyspelejšími regiónmi na západe a chudobnejšími regiónmi na východe štátu. Subtropické podnebie a relatívny dostatok zrážok na severnom pobreží štátu odjakživa prialo pestovaniu mnohých známych poľnohospodárskych plodín. Štát je najväčším producentom (3/4 celkovej svetovej produkcie) a vývozcom plodov, bez ktorých by sa recept Nutelly určite nezaobišiel.

4) Najľudnatejší portugalsky hovoriaci štát sveta sa vďaka rýchlemu ekonomickému rastu v ostatnom období stáva kontinentálnou mocnosťou, čoho dôkazom sú aj celosvetovo významné športové podujatia, ktoré dostal štát práva organizovať v rokoch 2014 a 2016. Napriek rýchlo sa rozvíjajúcemu priemyslu a službám zohráva v hospodárstve štátu dôležitú úlohu stále aj ťažba nerastných surovín (železná ruda, ropa...) a pestovanie tropických plodín na rozsiahlych plochách vytvorených odlesnením pôvodných dažďových lesov. Štát je najväčším svetovým producentom plodiny, z ktorej je vyrobená hmotnostne najdôležitejšia zložka Nutelly. Plodina sa okrem využitia v potravinárskom priemysle využíva aj na výrobu biopalív. Práve v tomto odvetví je štát svetovým lídrom.

5) Tretí najľudnatejší štát EÚ, ku ktorému sú dodnes pričlenené viaceré zámorské regióny a teritóriá v oblasti Karibiku a Oceánie, ako pozostatok bývalej koloniálnej ríše. V Nutelle je aróma v súčasnosti už nahradená syntetickou, ktorej výroba je neporovnateľne lacnejšia, ako stojí jej prírodná alternatíva. V už spomínanom európskom štáte je umiestnený jeden z najväčších závodov belgickej spoločnosti Solvey, ktorá je jednotkou na svetovom trhu s potravinárskymi príchuťami. Práve tento závod je dodávateľom umelej príchute nutnej na výrobu Nutelly.

lieskové orechy	kakaové bôby	palmový olej	vanilín	cukrová trstina

PRÍLOHA Č. 2

PRÁCA S MAPOU

(zadanie pre žiakov do skupiny)

1. Na obrysovej mape sveta vyznačte domovský štát spoločnosti Ferrero a všetky štáty, podľa možností i mestá, ktoré sú dodávateľmi surovín potrebných pri výrobe Nutelly. Ich zoznam nájdete na obrázku vpravo.

2. Na mape vyznačte približné trasy (lodí, kamiónov, vlakov...), ktorými sa suroviny potrebné pri výrobe Nutelly podľa vás prepravujú do najväčšieho závodu spoločnosti v Nemecku. Pre každú surovinu zvolte inú farbu.

3. * Na príklade najväčšieho závodu v Nemecku približne vypočítajte, koľko kilometrov prejdú všetky suroviny spolu na svojej ceste od miesta produkcie, až po miesto, kde sa spracujú na finálny produkt – Nutellu.

4. * Pomocou atlasu alebo online mapových vyhľadávačov lokalizujte aj ostatné výrobné závody spoločnosti Ferrero vo svete: Vladimir *(Rusko)*, Belsk *(Poľsko)*, Villers-Ecalles *(Francúzsko)*, Lightgow *(Austrália)*, Brentford *(Kanada)*, Pocos de Caldas *(Brazília)*, Los Cardales *(Argentína)*.

nutella

NÁTIERKA Z LIESKOVCOV A KAKAA

Zloženie: cukor, palmový olej, lieskové oriešky (13 %), kakaový prášok so zníženým množstvom tuku (7,4 %), sušené odtučnené mlieko (6,6 %), sušená srvátka, emulgátor: lecitíny (sójové), vanilín.

Na ktorých kontinentoch sa nenachádza ani jeden z nich? Vedeli by ste zdôvodniť lokalizáciu závodov?

(Značka * – dobrovoľná/dodatočná úloha podľa časových možností.)

PRÍLOHA Č. 3

MAPA – NUTELLA

štruktúra globálnych závodov a logistika výroby, predaja a distribúcie

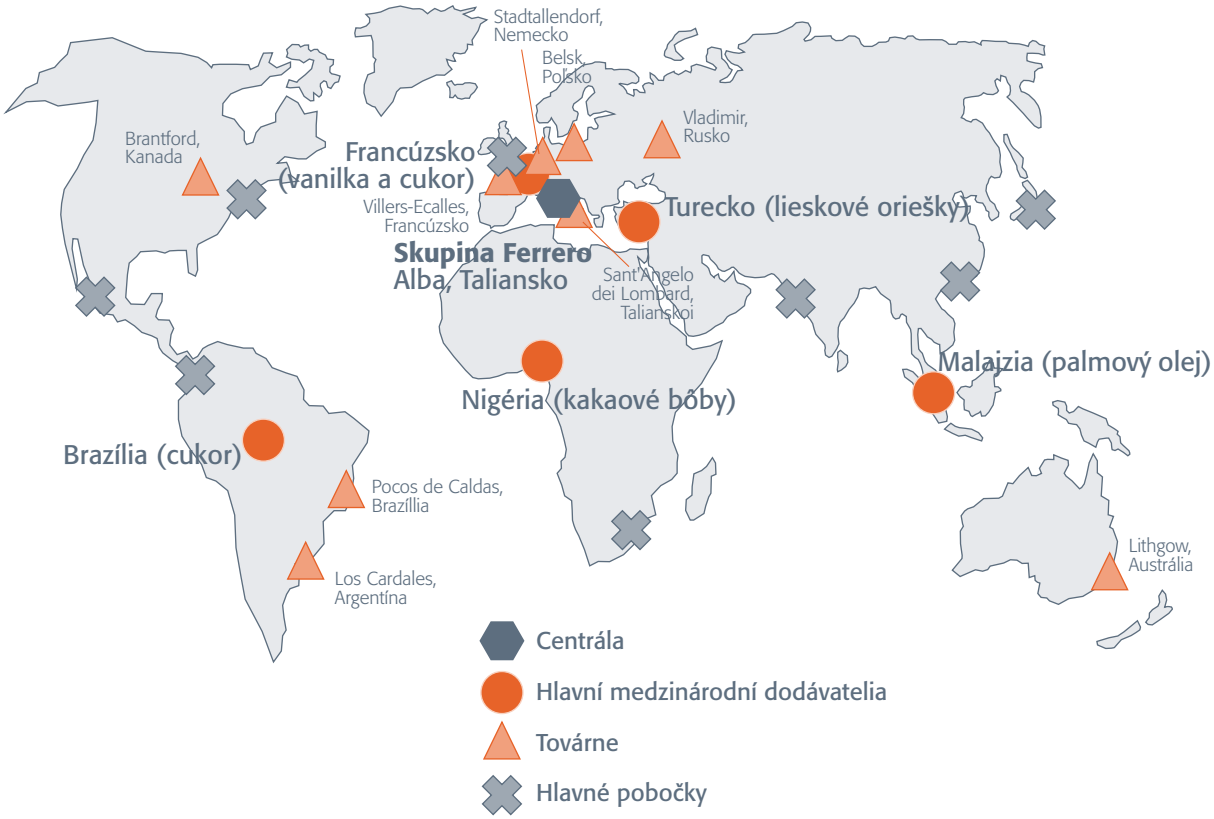

8. ČO S IGELITKAMI?

Anotácia:
Ste za zákaz alebo výrazne vyššie zdanenie plastových fliaš alebo tašiek? O tejto otázke budú žiaci diskutovať metódou názorovej škály. Neskôr budú formovať svoje argumenty tak, že budú reprezentovať jednu z frakcií Európskeho parlamentu a spoločný názor „frakcie" budú prezentovať pred triedou. Žiaci budú tiež navrhovať konkrétne riešenia, ktoré by pomohli riešiť nakladanie s plastovým odpadom na národnej i európskej úrovni.

Odporúčaný ročník:
2. ročník SŠ.

Vzdelávací štandard:
Regionálna a humánna geografia.

Obsahový štandard:
Žiaci kategorizujú globálne problémy na Zemi a ich prejavy.

Výkonový štandard:
- Globálne problémy Zeme.
- Odpadové hospodárstvo.

Pomôcky:
Papiere s nápismi „áno" a „nie" (po 1 kuse), skopírovaná príloha (4x), alternatívne 4 kusy papiera a fixky.

Ciele:
- opísať znečisťovanie krajiny plastovým odpadom;
- uviesť dôsledky nadmerného používania plastových vrecúšok a tašiek a navrhnúť alternatívne riešenia, resp. možnosti obmedzenia nadmerného používania „igelitových" tašiek;
- rozvíjať kreativitu a argumentačné zručnosti.

Úvod a odporúčania:

Triedu usporiadajte tak, že vytvoríte „pracoviská" pre štyri skupiny. Žiakov rozdeľte po evokačnej časti do 4 skupín.

Postup:

5 MIN.

EVOKÁCIA:

Na evokáciu využite názorovú škálu.

1. Pripravte si dva papiere s nápismi „áno" a „nie" a každý z nich prilepte na opačný koniec miestnosti.

Vyzvite žiakov, aby sa postavili na pomyselnej čiare medzi „áno" a „nie" na také miesto, ktoré najlepšie vyjadruje ich postoj k položenej kontroverznej otázke:

► *Ste za zákaz alebo výrazne vyššie zdanenie plastových fliaš alebo tašiek?*

2. Po položení otázky zostavte postupne 4 skupiny (názorovo blízke – vždy zostavené zo susediacich žiakov stojacich na škále pri sebe). Priraďte im postupne čísla 1 až 4.

3. Žiakom predstavte informáciu o tom, že na Slovensku sme v roku 2010 spotrebovali ročne viac ako 400 igelitiek na obyvateľa, kým v Dánsku iba 4. Zámerom EÚ je zredukovať používanie týchto tašiek.

30 MIN.

UVEDOMENIE:

4. Žiakom vysvetlite, že v skupinách budú reprezentovať politickú frakciu v Európskom parlamente, ktorá môže zdieľať k téme podobné hodnoty ako oni vyjadrením v názorovej škále.

Európsky parlament má 751 poslancov, z ktorých veľká väčšina je členom jednej z ôsmych frakcií (r. 2015). Dve najväčšie z nich sú *Európska ľudová strana* a *Progresívna aliancia socialistov a demokratov*. Medzi veľké frakcie (strany) patria aj *Európski reformisti a konzervatívci* a *Zelení – Európska slobodná aliancia.*

5. Každá zo štyroch vytvorených skupín bude predstavovať jednu z týchto frakcií.

The Greens | EFA in the European Parliament

Zelení – *Európska slobodná aliancia* – žiaci, ktorí boli v názorovej škále najbližšie k „áno".

S&D

Progresívna aliancia socialistov a demokratov – skupina žiakov viac naľavo od stredu (bližšie k „áno").

Európska ľudová strana – skupina žiakov viac napravo od stredu (bližšie k „nie").

ECR European Conservatives and Reformists Group

Európski reformisti a konzervatívci – žiaci, ktorí boli v názorovej škále najbližšie k „nie".

10

Vysvetlite im, že ich úlohou bude navrhnúť stanovisko ich frakcie k návrhu na zníženie spotreby tašiek – t. j., či tento cieľ je dôležitý a aké nástroje navrhujú použiť. Na prípravu stanoviska majú žiaci 10 minút.

K posilneniu svojich argumentov môžu použiť text z prílohy.

Na posilnenie ich stanoviska im môžete dať úlohu urobiť aj plagát (vhodné najmä, ak máte väčšie a heterogénne skupiny).

Stanovisko by malo:

- obsahovať zdôvodnenie postoja a silnú argumentáciu založenú na faktoch, nie domnienkach;
- byť jasne formulované;
- byť konsenzom názorov všetkých členov skupiny;
- neobsahovať útoky alebo emocionálne ladený jazyk;
- mať celoeurópsky rozmer (teda obsahovať presadenie stanoviska na celoeurópskej úrovni);
- obsahovať napr. cca 100 slov (80 – 120).

12

6. Každá skupina bude mať 3 minúty na prezentovanie svojho stanoviska pred ostatnými.

10 MIN.

REFLEXIA:

7. V reflexii žiaci zhrnú argumenty, ktoré zazneli z jednotlivých frakcií.

8. Žiakov sa spýtajte:

- *Bolo náročné dohodnúť sa na konsenze v skupine? Ak áno, prečo?*
- *Ako by mohol vyzerať konsenzus, aspoň v niektorých čiastkových otázkach?*
- *Ako by, podľa vás, mala vyzerať národná a európska legislatíva v oblasti:*
  - *používania plastových tašiek;*
  - *používania plastových a hliníkových nádob;*
  - *recyklovania domového odpadu.*

Navrhnite konkrétne riešenia.

PRÍLOHA

INFORMÁCIE O POUŽÍVANÍ PLASTOVÝCH TAŠIEK

Európska komisia sa zaoberá návrhom, ktorým sa od členských štátov vyžaduje, aby znížili spotrebu ľahkých plastových tašiek. Členské štáty si môžu vybrať opatrenia, ktoré považujú za najvhodnejšie, vrátane poplatkov, vnútroštátnych cieľov zníženia spotreby alebo za určitých podmienok aj zákazu. Ľahké plastové tašky sa často využívajú iba jednorazovo, ale môžu pretrvávať v životnom prostredí stovky rokov, často v podobe škodlivých mikroskopických častíc, o ktorých sa vie, že sú obzvlášť nebezpečné pre život v moriach.

Komisár pre životné prostredie Janez Potočnik uviedol: *„Prijímame opatrenia na vyriešenie veľmi vážneho a veľmi viditeľného environmentálneho problému. V Európe skončí každý rok viac ako 8 miliárd plastových tašiek v odpade, čo veľmi škodí životnému prostrediu. Niektoré členské štáty už v znižovaní spotreby plastových tašiek dosiahli skvelé výsledky. Ak by sa k nim pridali ďalšie, mohli by sme ich dnešnú celkovú spotrebu v Európskej únii znížiť až o 80 %."*

Vlastnosti, ktoré zabezpečujú obchodný úspech plastových tašiek – nízka hmotnosť a odolnosť voči znehodnoteniu – prispievajú aj k ich veľkému rozšíreniu v životnom prostredí. Nestávajú sa súčasťou tokov odpadového hospodárstva a hromadia sa v našom životnom prostredí, najmä vo forme morského odpadu. Po odhodení sa môžu plastové tašky zachovať stovky rokov. Morský odpad sa začína čoraz viac považovať za závažný celosvetový problém, pretože ohrozuje morské ekosystémy a zvieratá, ako sú vtáky a ryby. Existujú aj dôkazy o hromadení veľkého množstva odpadu v európskych moriach.

Odhaduje sa, že v roku 2010 sa na trh EÚ dostalo 98,6 miliardy plastových tašiek, čo znamená, že každý občan EÚ použil za rok 198 plastových tašiek. Prevažnú väčšinu týchto takmer 100 miliárd tašiek tvoria ľahké plastové tašky, ktoré sa využívajú opätovne oveľa menej často ako hrubšie tašky. Údaje o spotrebe sa medzi členskými štátmi výrazne líšia, pričom ročná spotreba ľahkých plastových tašiek na obyvateľa sa pohybuje v rozpätí od 4 tašiek v Dánsku a vo Fínsku až po 466 tašiek v Poľsku, Portugalsku a na Slovensku.

Zdroj: tlačová správa Európskej Komisie, dostupné na internete: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-1017_sk.htm

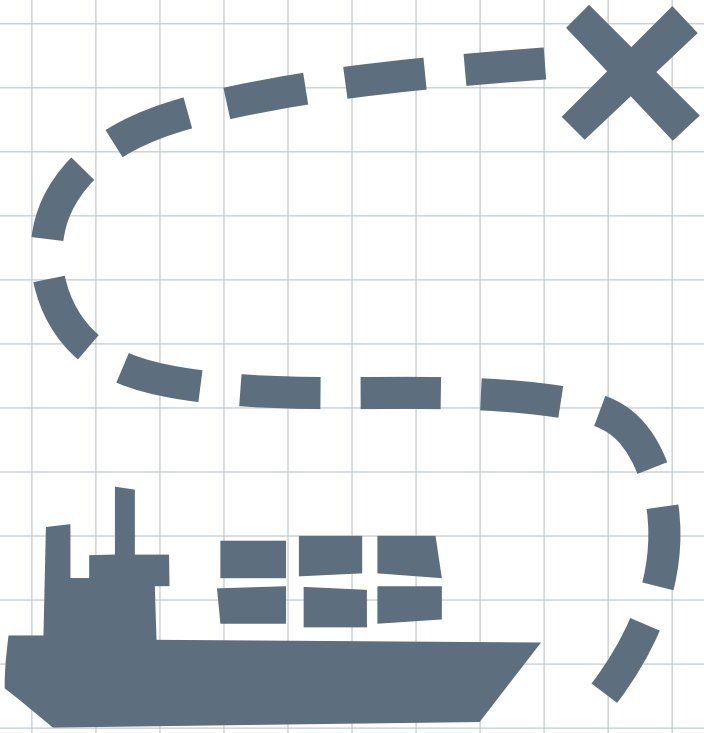

9. CESTA NAŠICH RAŇAJOK

Anotácia:
Žiaci budú pracovať na tvorbe tzv. potravinovej míle – uvedomia si a s pomocou mapy a jej mierky vypočítajú, akú vzdialenosť musia prekonať potraviny, ktoré používame pri príprave bežných výrobkov (banánová roláda). Okrem toho vyhodnotia i spôsob dopravy daných výrobkov z krajiny pôvodu na Slovensko a zhodnotia výhody a nevýhody (ekonomické, environmentálne i sociálne) využívania dovozových a domácich potravinových výrobkov.

Odporúčaný ročník:
2. ročník SŠ.

Vzdelávací štandard:
Regionálna a humánna geografia.

Výkonový štandard:
- Žiaci zhodnotia najdôležitejšie lokalizačné činitele ovplyvňujúce umiestnenie automobilového, chemického, potravinárskeho a textilného priemyselného závodu.
- Vysvetlia podstatu zahraničného obchodu a určia najvýznamnejších importérov a exportérov v regiónoch a na svete.

Obsahový štandard:
- Lokalizačný činiteľ, zahraničný obchod.
- Globálne problémy Zeme.

Pomôcky:
Písacie potreby a papiere (zošity pre žiakov), atlasy sveta do každej skupiny, prípadne i kalkulačka; vopred pripravená tabuľka, napr. napísaná na tabuli (Uvedomenie, bod č. 6); letáky alebo iná forma aktuálnej reklamy na potraviny (video); jeden poľnohospodársky produkt, ktorý je bežne možné kúpiť na Slovensku, ale ktorý ste kúpili v obchode a bol dovezený zďaleka; obrázok banánovej rolády alebo skutočná roláda; môžete priniesť potraviny (postačia aj obaly či etikety z nich) bežne dostupné a vyrobené (resp. pochádzajúce) v rôznych krajinách sveta.

Ciele:
- na vhodnej mape lokalizovať krajinu, odkiaľ pochádza konkrétny výrobok;
- určiť vzdialenosť medzi hlavným mestom krajiny produkcie a sídlom školy – využitím mierky mapy;
- vyjadriť názor na výhody a nevýhody využívania používania a spotreby lokálnych potravín;
- na príklade vysvetliť, ako sme vzájomne, ako spotrebitelia, prepojení s celým svetom.

Postup:

10 MIN.

EVOKÁCIA:

1. Nájdite tri reklamy, ktoré môžu žiaci aktuálne poznať – ideálne také, z ktorých je vidieť, na akú spotrebiteľskú preferenciu zadávatelia reklamy apelujú (napríklad v lete 2015 až tri obchodné reťazce ponúkali reklamu založenú na propagácii čerstvosti).

Môžete využiť video alebo reklamné letáky.

2. So žiakmi diskutujte, či sú pre nich tieto obvyklé preferencie dôležité. *(Je pre vás čerstvosť potravín dôležitá?)*

Diskutujte o iných veciach, na základe ktorých sa ako spotrebitelia rozhodujú. *(Čo iné je pre vás dôležité pri výbere potravín?)*

3. Počas diskusie, ako jeden z jej účastníkov, postupne vnášajte do diskusie témy geografického pôvodu výrobkov. Samozrejme, je lepšie, ak čo najviac takýchto podnetov vyjde od žiakov samotných.

Môžete priniesť so sebou príklady etikiet o pôvode výrobkov, najmä potravín, ktoré sú niekedy naozaj prekvapivé.

4. Všetky faktory spotrebiteľských preferencií, ktoré v diskusii zaznejú, môžete (ale nemusíte) zapisovať na tabuľu. Uveďte, že dnes sa budete zaoberať práve geografickým pôvodom výrobkov a surovín.

25 MIN.

UVEDOMENIE:

5. Vezmite do rúk nejaký poľnohospodársky produkt, ktorý je bežne možné kúpiť na Slovensku a bol dovezený z ďaleka (napr. zemiaky z Egypta, hrozno z Juhoafrickej republiky, paradajky z Maroka, jahody z Egypta, čučoriedky z Čile...) Ak je to možné, žiakom ukážte štítok alebo fotku tabuľky s nápisom o krajine pôvodu.

5

6. Frontálnou diskusiou uvažujte, čo by sa zmenilo, keby sme namiesto dovezených produktov kupovali domáce produkty. Výsledky zapisujte do vopred pripravenej tabuľky (Vennovho diagramu).

	výhoda	výhoda aj nevýhoda	nevýhoda
Z hľadiska vplyvu na životné prostredie			
Z hľadiska regionálneho hospodárstva (z ekonomického hľadiska)			
Z hľadiska sociálneho			

7. Ukážte žiakom zákusok – banánovú roládu (doma pečenú alebo z cukrárne, nie balený trvanlivý výrobok). Môžete použiť obrázok alebo skutočný prinesený zákusok. Spýtajte sa ich, či by chceli jesť zákusok dovezený z Egypta, Čile alebo z Holandska. (Predpokladajme zápornú odpoveď – zákusok predsa chcem čerstvý, ideálne domáci.)

Potom sa spýtajte rečnícku otázku, či ide naozaj o výrobok, ktorý vznikol celý od začiatku do konca na Slovensku. Zároveň ukážte žiakom recept na banánovú roládu, napr. z tejto stránky: http://bit.ly/bananova-rolada. Odpoveď je záporná, lebo niektoré suroviny sa museli doviezť (napr. určite vanilka, kakao, banán).

8. Rozdeľte žiakov do toľkých skupín, koľko rôznych surovín je potrebných na upečenie banánovej rolády. Podľa receptu na vyššie uvedenej stránke je to 8 skupín:

a) múka,

b) cukor,

c) kakao (a čokoláda),

d) vajcia,

e) sóda bikarbóna,

f) vanilka,

g) banán,

h) mlieko (a maslo).

5

9. Každá skupina odpovie podľa tematických máp sveta (prípadne s pomocou internetu alebo iných zdrojov, ktoré môžete priniesť, ako napr. články z novín, z internetu a pod.) na otázky o jednej konkrétnej surovine (3 – 5 minút):

a) V ktorej krajine mohla byť najpravdepodobnejšie táto surovina vyrobená? (Napr. kto je najväčším svetovým exportérom, kde na Slovensku sa daná potravina vyrába, nakoľko je Slovensko vo výrobe tejto suroviny sebestačné?)

b) Približne koľko kilometrov (tzv. potravinová míľa) musela táto potravina precestovať, kým sa dostala k žiakom domov alebo k cukrárovi vo vašom meste či obci? (Ak ide o potravinu zo Slovenska, tak podľa tematickej mapy určte, v ktorej časti Slovenska jej produkujú najviac.)

c) Aké formy dopravy boli pravdepodobne použité (prípadne aj s vyjadrením počtu kilometrov na jednotlivé druhy dopravy)?

10

10. Skupiny prezentujú výsledky svojej práce a na tabuľu zaznamenávajú svoje zistenia. Na tabuli je obrysová mapa sveta a tabuľka (tú medzitým na tabuľu napíšte). Do obrysovej mapy zaznamenávajú polohu miesta pôvodu suroviny. Údaje v tabuľke:

	Kilometre celkom	Z toho (pravdepodobne)			
		lietadlom	loďou	železnicou	po ceste
múka					
cukor					
kakao					
vajcia					
sóda bikarbóna					
mlieko					
vanilka					
banán					

Poznámka:

Vyzvite žiakov, aby pri prezentácii boli rýchli a vecní – aby uviedli len zistené údaje bez ďalších komentárov. Ani vy netrvajte na úplne exaktných odpovediach a pripustite istú toleranciu – napr. pri vanilke nie je dôležité, či uvedú Mexiko ako krajinu pôvodného výskytu, alebo inú blízku americkú krajinu, či Madagaskar ako najväčšieho producenta alebo inú blízku africkú krajinu. Dôležité je, že sa dováža z veľkej diaľky a z rozvojovej krajiny (krajiny globálneho Juhu). Prípadné nepresnosti budete mať možnosť korigovať neskôr.

11. Položte žiakom otázku: *„Ako vplýva to, že si radi pochutnáme na banánovej roláde, na život ľudí na Slovensku a vo svete?"*

Diskusiu zapisujte opäť do takej istej tabuľky (Vennovho diagramu), s akou ste pracovali v 6. bode uvedomenia.

TIP PRE VÁS

V diskusii dbajte na to, aby žiaci uvažovali nad výhodami aj nevýhodami tak z pohľadu Slovenska, ako aj z pohľadu krajín, odkiaľ sa surovina dováža.

10 MIN.

REFLEXIA:

12. Diskutujte so žiakmi o dvoch okruhoch tém:

a) Práca s mapou:

- *Vedeli si vybrať správnu mapu? Aký je význam tematických máp?*
- *Vedeli pracovať s mierkou mapy?*
- *Dokázali správne „vyčítať" informácie z atlasu? (Tu môžete korigovať prípadné nepresnosti v lokalizácii – napr. ak označili pri vanilke Mexiko, môžete ich upozorniť na postavenie Madagaskaru.)*

b) Vplyv obyčajných vecí v ich vlastnom živote (pečenie banánovej rolády) na život ľudí na Slovensku i vo svete:

- vzájomná prepojenosť sveta;
- odlišný dopad globálneho obchodu na ekonomicky rozvinuté krajiny a rozvojové krajiny;
- ak máte šikovnú triedu, tak môžete diskutovať aj o otázke vplyvu vládnych regulácií na ekonomiku – napr. osud cukrovarníctva u nás v súvislosti s obchodnými kvótami v rámci EÚ.

Alternatíva:

Ak sa vám zdá časť Uvedomenie príliš časovo náročná pre konkrétnu triedu, zakomponujte v primeranej miere body 1. a 2. v časti Uvedomenie do bodu 3. v časti Evokácia. Nepresiahnite však čas na evokáciu – 10 minút.

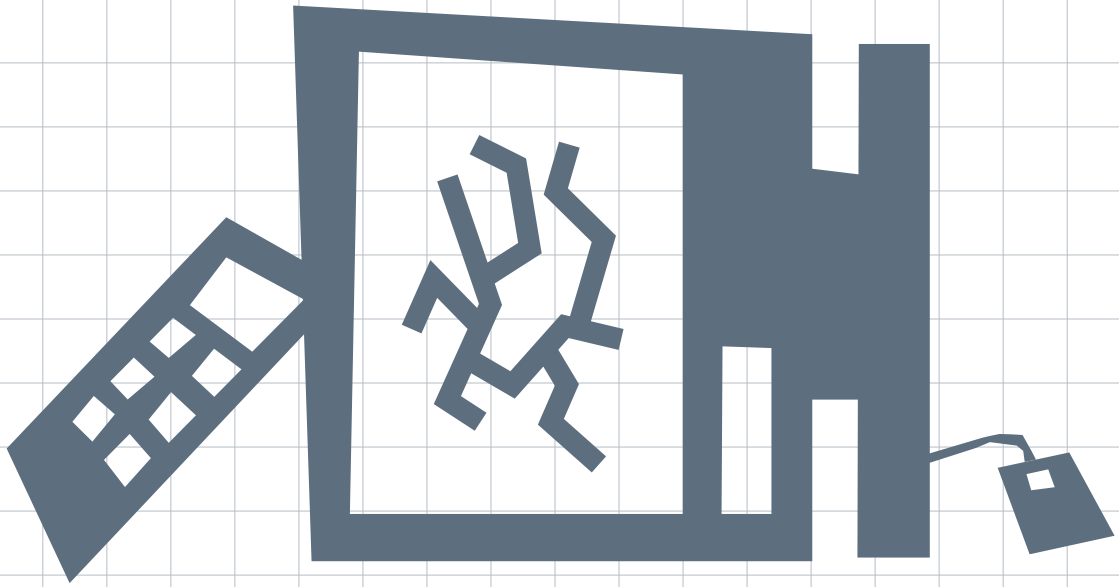

10. FÉROVÝ OBCHOD

Anotácia:
Žiaci sa oboznámia s ekonomickými väzbami medzi ekonomicky rozvinutými krajinami a vybranými rozvojovými krajinami a regiónmi sveta. Na príklade ekonomických komodít budú analyzovať pozitívne i negatívne dôsledky týchto prepojení a ich dopad na hospodárstvo, životné prostredie, mier, či sociálne aspekty v rozvojových krajinách.

Odporúčaný ročník:
2. ročník SŠ.

Vzdelávací štandard:
Regionálna geografia.

Obsahový štandard:
- Hlavné oblasti koncentrácie vybraných odvetví ťažobného priemyslu.
- Životná úroveň, kvalita života.
- Zahraničný obchod.
- Chudoba a nezamestnanosť.

Výkonový štandard:
- Žiaci poznajú aktuálne problémy svetového hospodárstva a príčiny zväčšujúcej sa priepasti medzi bohatými a chudobnými;
- zhodnotia najdôležitejšie lokalizačné činitele ovplyvňujúce ťažbu, alebo pestovanie vybraných komodít.

Pomôcky:
Politická mapa sveta, atlasy sveta, písacie potreby, okopírované kartičky vybraných komodít (príloha č. 1) podľa počtu skupín, obojstranná (alebo obyčajná) lepiaca páska, príbeh života a pracovných podmienok Čikvande – 1ks (príloha č. 2) – alternatívne možno čítať aj priamo z príručky.

Ciele:
- vymenovať a lokalizovať najvýznamnejšie oblasti pestovania a ťažby vybraných komodít;
- posúdiť dôsledky produkcie týchto komodít na miestnej i globálnej úrovni;
- identifikovať a vysvetliť možné prepojenia ekonomicky rozvojových a rozvinutých krajín;
- porovnať životné a pracovné podmienky ľudí v rôzne rozvinutých krajinách.

Úvod a odporúčania:

Ešte pred hodinou sa dohodnite s jednou žiačkou, ktorá bude prezentovať príbeh Čikvande. Vytlačte kartičku s príbehom (príloha č. 2). Žiačke dajte inštrukciu, aby po vyzvaní príbeh prečítala.

Postup:

10 MIN.

EVOKÁCIA:

1. Na strednú časť tabule zaveste politickú mapu sveta. Na ľavé krídlo tabule napíšte nadpis: Rozvojové (chudobné) krajiny pre rozvinuté (bohaté) krajiny a na pravé krídlo tabule napíšte Rozvinuté (bohaté) krajiny pre rozvojové (chudobné) krajiny.

2. Žiaci pracujú vo dvojiciach. Ich úlohou je porozmýšľať a napísať čo najviac pozitívnych konkrétnych pojmov, ktoré získavajú rozvinuté (bohaté) krajiny Globálneho severu od rozvojových (chudobných) krajín a naopak.

3. Po spoločnej diskusii zapíšte na tabuľu najčastejšie opakujúce sa odpovede (pomôže vám tabuľka pod textom).

INFORMÁCIE PRE VÁS

Namiesto výrazov (ekonomicky) „rozvojové" a „rozvinuté" krajiny môžete použiť politicky korektnejšie pojmy – krajiny globálneho Severu a globálneho Juhu (viac v slovníku pojmov).

Pri definícii rozvinutých a rozvojových krajín môžete použiť napr. tabuľku „Human Development Index" (Index ľudského rozvoja) - http://bit.ly/HDI-tabulka, kde sú krajiny rozdelené do troch kategórií – s vysokým, stredným a nízkym stupňom rozvoja.

Rozvojové krajiny pre rozvinuté (bohaté) krajiny	Politická mapa sveta	***Rozvinuté (bohaté) krajiny pre rozvojové krajiny***
Možné odpovede (žiakom neukazujte): ► pracovná sila; ► pôda; ► nerastné suroviny; ► poľnohospodárska produkcia; ► výrobky s nižšou pridanou hodnotou.		Možné odpovede (žiakom neukazujte): ► kapitál, investície; ► rozvojová pomoc (spolupráca); ► technológie; ► výrobky s vyššou pridanou hodnotou; ► kvalitné vzdelanie a výskum.

25 MIN.

UVEDOMENIE:

7

4. Žiakov rozdeľte do štvoríc, pätíc, resp. podľa ich počtu v triede. Každej skupine žiakov dajte jednu kartičku s komoditou a vysvetľujúcim textom (príloha č. 1). Ich úlohou bude s použitím atlasu lokalizovať oblasti najväčšej ťažby nerastnej suroviny, pestovania poľnohospodárskej plodiny, či exportu významnej komodity a odpovedať na tri otázky pod textom.

(Čas – 7 minút – sledujte prácu skupín a snažte sa nasmerovať ich na správne odpovede, lebo prezentácie (bod č. 5) by mali byť rýchle a potreba korigovať nesprávne odpovede vás v nich bude zdržiavať.)

15

5. Zástupca každej skupiny predstúpi pred tabuľu, stručne predstaví ostatným žiakom obsah svojej kartičky a následne pomenuje štát, ktorý vyniká produkciou komodity, resp. ho najviac vystihuje vybraný problém s danou komoditou. V prípade, že žiak správne určil štát, nalepí kartičku obrázkom nahor – priamo na politickú mapu sveta k príslušnému štátu:

- koltán – Konžská demokratická republika,
- kvety – Keňa,
- elektroodpad – Ghana,
- palma olejová – Indonézia, Malajzia,
- sója – Brazília.

Súčasne s prezentovaním témy žiaci reprodukujú aj odpovede na otázky z pracovného listu (na každú skupinu maximálne 3 minúty).

3

6. Vyzvite žiačku, aby prečítala príbeh Čikvande. (Viac v Úvode a odporúčaniach.)

TIP PRE VÁS

Interaktívne tabuľky, v ktorých sa dá prehľadne nájsť štruktúra exportu a importu rôznych komodít i štruktúra zahraničného obchodu celých štátov nájdete napr. na https://atlas.media.mit.edu/en/

10 MIN.

REFLEXIA:

5

7. Vyzvite žiakov, aby zhrnuli najzávažnejšie problémy, ktoré prináša globálne ekonomické prepojenie rozvojovým krajinám – môžu vychádzať z odpovedí na otázky pod textami, s ktorými pracovali, a tiež z príbehu Čikvande.

5

8. Ďalších 5 minút reflexie venujte jednej z dvoch možných alternatív:

a) Diskutujte o tom, či to dobré, čo ekonomicky rozvinuté krajiny poskytujú rozvojovým krajinám, dokáže vyvážiť pomenované negatíva.

b) Diskutujte o tom, aký postoj by sme mali zaujať, keď vieme o týchto negatívach.

- *Je správne prestať používať koltán, sóju či kvety?*
- *Je riešením Fair Trade (spravodlivý obchod)?*
- *Je správne apelovať na to, aby v rozvojových krajinách zaviedli BOZP predpisy a moderné zákonníky práce – prípadne čo môže „Západ" urobiť preto, aby k tomu došlo?*

PRÍLOHA Č. 1

KARTIČKY VYBRANÝCH KOMODÍT

Koltán

Koltán je ruda (kolumbit-tantalit), z ktorej sa po drvení a tavení extrahuje tantal. Ten je neodmysliteľnou súčasťou prakticky všetkých elektrozariadení, ako sú mobilné telefóny, herné konzoly, počítače alebo pevné počítačové disky. Najvýznamnejším producentom tejto suroviny je druhý najväčší africký štát ....., ležiaci po oboch stranách rovníka. Jeho názov je čiastočne odvodený od názvu veľrieky v tejto oblasti. Donedávna bola najväčším exportérom koltánu Austrália, tá ale nedokázala konkurovať nízkym cenám ťažby v strednej Afrike. Časť svetovej ťažby pochádza z Brazílie a Kanady.

Vyťažený africký koltán sa často ilegálne pašuje a distribuuje ďalej do celého sveta. Hoci je jeho ťažba nebezpečná a prebieha v primitívnych podmienkach, je pre miestnych obyvateľov výnosnejšia ako akákoľvek bežná práca. Pomerne bežnou praxou pri ťažbe je detská práca.

Výnos z ťažby koltánu pomáha udržiavať krvavé konflikty v krajine. Časť ziskov smeruje armádam okolitých krajín, najmä do Rwandy. Okrem toho ťažba spôsobuje veľké environmentálne škody.

- *Čo sa (okrem iného) financuje za peniaze získané z ilegálneho predaja koltánu?*
- *V ktorých oblastiach sveta sa ešte ťaží koltán alebo sa nachádzajú jeho významné ložiská?*
- *Obzrite sa okolo seba a identifikujte výrobky, ktoré koltán pravdepodobne obsahujú.*

Elektronický odpad

Agbogbloshie je bývalé močarisko, ležiace na predmestí hlavného mesta ....., Accra. Dnes je známe ako najväčšia skládka elektronického odpadu na svete.

Hoci Bazilejská dohoda zakazuje dopravu nebezpečného odpadu z bohatých do ekonomicky menej rozvinutých krajín, kontajnerové lode z USA, Japonska či západnej Európy na miesto privážajú stále nový odpad.

Hľadači odpadu, najčastejšie chlapci vo veku 11 až 18 rokov, získavajú odpad spaľovaním starej elektroniky. Za deň môžu zarobiť asi 3 až 5 eur. Do vzduchu, pôdy a vody sa tak ale dostávajú toxické chemikálie. Karcinogénne a nebezpečné látky zanechávajú stopu aj na zdraví obyvateľov. Mimovládne organizácie sa snažia ľuďom pomôcť aspoň nástrojmi, ktoré by im uľahčili prácu a urobili ju bezpečnejšou.

- *Prečo si bohaté krajiny nespracovávajú elektronický odpad sami?*
- *Aký dopad na životné prostredie majú skládky elektronického odpadu?*
- *Aké výrobky, ktoré možno skončili v Ghane na skládke, si za ostatný rok vyhodil?*

Palma olejová

Ostrov Borneo bol ešte pred niekoľkými desaťročiami celý pokrytý pralesom a plný endemických druhov rastlín a živočíchov. Pralesy tu rýchlo ustúpili plantážam na pestovanie úžitkovej rastliny, palmy olejovej. Produkt získaný z tejto plodiny je súčasťou rôznych potravín, biopalív, či kozmetických produktov. ..... kde sa väčšina ostrova nachádza, je momentálne na 3. mieste v produkcii palmového oleja. Spôsob pestovania palmy olejovej má viaceré negatívne dôsledky na životné prostredie: kontaminácia pôdy a vodných tokov, záplavy alebo dlhotrvajúce suchá, strata úrodnosti pôdy, úbytok populácie orangutanov... Dôvodom je obrovský dopyt po palmovom oleji. Dopyt je taký vysoký, že sú v ohrození aj územia v oblasti rovníka v Afrike aj Amerike. Európska únia odsúhlasila povinnosť označovať od roku 2015 výrobky obsahujúce palmový olej na obale.

- *Čím by sme podľa vás mohli nahradiť palmový olej v potravinách?*
- *Prečo mnohí obyvatelia Bornea súhlasia s pestovaním palmy olejovej na ich pôde?*
- *Čo by sa stalo, ak by sa odstránil všetok dažďový prales na ostrove Borneo?*

Kvety

Sviatok sv. Valentína si bez ruží už nevieme ani predstaviť. Málokto z nás pri ich kúpe vidí dlhú cestu, ktorú museli precestovať, pracovné podmienky ľudí, ktorí pri ich zbere pracovali, či znečistené životné prostredie. Jedným z ich najväčších svetových dodávateľov je africký štát ....., najväčšia koncentrácia pestovateľov kvetov je v okolí jazera Naivasha – najväčším jazerom krajiny je Victoria. Naivasha predstavuje významný zdroj sladkej vody v krajine.

Oblasť je priam predurčená na pestovanie kvetín už len tým, že sa nachádza v okolí rovníka s priemernými teplotami okolo 27 °C a v okolí jazera je dostatok vody na zavlažovanie. Aj preto tu od 80-tych rokov 20. storočia expandovalo pestovanie kvetín. Sprievodným javom je ale neudržateľná forma poľnohospodárstva (znečistenie vody pesticídmi), znečistenie vody odpadom z mesta a nekontrolovateľný rast obyvateľstva. Hoci v regióne vznikli desiatky tisíc pracovných príležitostí, práca je často vykonávaná v nevhodných a zdraviu škodlivých podmienkach, v ktorých ľudia prichádzajú do kontaktu s hnojivami a chemikáliami. Znečistenie vody negatívne zasiahlo i miestny rybolov a chov dobytka. Denne sa zabalí a pošle nákladným lietadlom do Európy až 100-tisíc kusov kvetín, ktoré sa na farme zbierajú každé tri hodiny.

- *Vymenuj čo najviac negatív pestovania kvetov na farmách v Keni na životné prostredie, na život ľudí, na chov zvierat v danej oblasti...*
- *Identifikuj pozitíva, ktoré toto pestovanie kvetín prináša krajine a obyvateľom?*
- *Zhodnoť, či podľa vás prevládajú pozitíva alebo negatíva pestovania kvetov v regióne.*

Sója

Dnes vo svete skonzumujeme štvornásobne viac mäsa ako pred päťdesiatimi rokmi. Tomu sa prispôsobila aj výroba – dôležitou surovinou na zvyšovanie produkcie je sója, lacné a efektívne krmivo pre zvieratá, nazývaná aj kráľovná strukovín. Sóji sa výborne darí v ....., krajine, ktorá je spolu s USA najväčším producentom sóje na svete. Spolu s Argentínou produkujú tieto tri krajiny viac ako 90 % svetovej sóje.

Výroba sóje v ..... však často narastá na úkor dažďových pralesov. Napriek snahám o zákaz vykľčovania pôvodného dažďového pralesa, tento proces pokračuje a dopyt po sóji, ktorý je viazaný na dopyt po mäse, predovšetkým hovädzom, pokračuje. Chov hovädzieho dobytka si vyžaduje až 28-krát viac pôdy alebo krmív ako chov hydiny alebo prasiat a spôsobuje 11-krát viac skleníkových plynov.

- *Ako sa vláda spomínanej krajiny podľa vás stavia k otázke pestovania sóje na úkor dažďového pralesa?*
- *Na čo všetko sa sója používa? V akých výrobkoch ju ešte možno nájsť?*
- *Aký nenahraditeľný význam má prales?*

PRÍLOHA Č. 2

PRÍBEH SPIWE ČIKVANDE

Mám 48 rokov, pochádzam zo Zimbabwe a pracujem na kvetinovej farme, ktorých je tu 65. Pracujem šesť dní v týždni od rána 5.30 do 8.00, o 9.00 sa vrátime späť do práce a pokračujeme do 12.30. Po prestávke na obed pracujeme do 17.00, no po návrate domov sa musím postarať o svoje štyri deti a ďalších päť sirôt. Za prácu na farme dostanem 46 dolárov za mesiac a 20 kg kukuričnej múky, čo je nepostačujúce. Aby sme sa mohli stravovať poriadne, potrebovali by sme denne aspoň 12 dolárov na zaistenie kvalitnejšej stravy pre celú jedenásťčlennú rodinu.

Kvôli častým výpadkom elektriny trpia obyvatelia farmy výpadkami pitnej vody a zdravotnými problémami, ktoré súvisia s tým, že majitelia fariem nedostatočne chránia pracovníkov pred chemikáliami, ktoré sa pri pestovaní kvetín používajú. Uniformy dostávajú len ľudia, ktorí prichádzajú pri práci do priameho styku s pesticídmi. Mnohí ľudia pracujúci na farme však trpia kožnými chorobami, pretože chýbajú ochranné prostriedky na ochranu pri rezaní kvetov.

Zdroj: Fair Trade může zlepšit situaci na květinových farmách v Africe, Český rozhlas

11. VODCOVIA VŠETKÝCH KRAJÍN, SPOJTE SA?!

Anotácia:
Žiaci sa zoznámia s fenoménom medzinárodných organizácii a hospodárskych združení a spoznajú ich členské krajiny. V skupinovej práci budú rôznymi formami analyzovať dôvody ich vzniku a dôsledky ich existencie. Výsledky práce budú prezentovať pred ostatnými spolužiakmi.

Odporúčaný ročník:
2. ročník SŠ.

Vzdelávací štandard:
Zmeny na politickej mape Zeme.

Obsahový štandard:
Medzinárodné organizácie a hospodárske združenia. NATO, OSN, EÚ.

Výkonový štandard:
- Žiaci zdôvodnia význam a úlohu spolupráce medzi štátmi a regiónmi;
- zaujmú stanovisko k aktuálnym ohniskám vojnových konfliktov a náboženských sporov.

Pomôcky:
Okopírovaná časť prílohy č. 1 (2 – 5x), príloha č. 2 (1x), písacie potreby, 5 kusov veľkého papiera (ideálne flipchartového).

Ciele:
- Spoznať najvýznamnejšie medzinárodné ekonomické a politické organizácie fungujúce vo svete a analyzovať ich význam;
- vymenovať medzinárodné organizácie, ktorých je Slovensko členom.

Postup:

10 MIN.

EVOKÁCIA:

1. Cez prestávku pred hodinou na tabuľu napíšte (alebo inak vizualizujte) skratky: EÚ, G8, NATO, OPEC, OECD, BRICS, OSN.

2. Rozdeľte žiakov do dvojíc (napríklad tak, ako sedia v lavici) a každej dvojici žiakov dajte na papieriku napísaný názov krajiny (krajiny voľte podľa svojho uváženia, ale vynechajte Slovensko, odporúčané názvy krajín nájdete v prílohe č. 1).

3. Vyzvite žiakov, aby napísali na zadnú stranu lístočka skratky organizácií, do ktorých „ich" krajina patrí. (V triede zrejme vznikne šum, lebo asi len málokto bude vedieť, čo je OPEC a či tam patrí USA alebo nie...)

4. Následne ku každej skratke pripíšte vysvetlenie (alebo priložte papier, kde sú skratky vysvetlené) a rozdajte žiakom kartičky s názvami štátov a s organizáciami, ktorých sú členmi.

25 MIN.

UVEDOMENIE:

10

5. Rozdeľte žiakov do piatich skupín. Povedzte im, že na prácu v skupinách budú mať 10 minút.

6. Všetkým vysvetlite, že organizácie vznikajú z rôznych dôvodov, štáty nadväzujú vzťahy, pretože chcú dosiahnuť nejaký vlastný cieľ. Prvé dve skupiny vyzvite, aby diskutovali o príčinách a dôsledkoch združovania sa štátov do medzinárodných organizácií. Na pripravený flipchartový papier bude každá skupina zapisovať myšlienkovú mapu zachytávajúcu ich diskusiu.

15

7. Ďalším dvom skupinám dajte flipcharty s tabuľkou podľa prílohy č. 2. Vysvetlite im, že ich úlohami bude:

a) Zapísať skratky medzinárodných organizácii do príslušného stĺpca tabuľky podľa ich zamerania.

b) Zakrúžkovať medzinárodné organizácie, ktoré sa zaoberajú ľudskými právami.

c) Podčiarknuť tie medzinárodné organizácie, ktorých členmi je Slovensko.

hospodárske	politické	vojenské

8. Piatu skupinu vyzvite, aby diskutovala o výrokoch:

- *Ak by neexistovali medzinárodné organizácie, vo svete by existovalo viac konfliktov.*
- *Čím je štát súčasťou viacerých medzinárodných organizácií, tým je lepšie chránený.*

Flipchartový papier nech si rozdelia na štyri kvadranty a ku každému výroku nech napíšu argumenty „za" a „proti".

9. Všetky skupiny následne prezentujú výsledky svojej práce. Prvé dve skupiny sa navzájom konfrontujú – môže vzniknúť diskusia o niektorých bodoch, avšak celkovo na prezentáciu s diskusiou prvých dvoch skupín sú 3 – 4 minúty.

Druhé dve skupiny postupujú analogicky ako prvé dve, čas na prezentáciu s diskusiou je tiež 3 – 4 minúty. Napokon prezentuje posledná skupina – diskutovať môže celá trieda, ale čas na prezentáciu s diskusiou je opäť len 3 – 4 minúty.

15 MIN.

REFLEXIA:

10. Diskusia triedy bude trvať celú hodinu. Počas diskusie s celou triedou si prejdite tým, čo a ako počas hodiny robili. Tieto zapisujte na tabuľu.

PRÍLOHA Č. 1

Odporúčané názvy krajín pre použitie v evokačnej fáze, napr.:
Čína, Nemecko, Rusko, Turecko, Švédsko, Švajčiarsko, Izrael, Juhoafrická republika, USA...

Zoznam medzinárodných organizácii, zoznam ich členov a krátka definícia:

EÚ – **Belgicko, Bulharsko, Cyprus, Česko, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Chorvátsko, Írsko, Litva, Lotyšsko, Luxembursko, Malta, Maďarsko, Nemecko, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Španielsko, Švédsko, Veľká Británia** *(28 členov k r. 2015).*

G8 – *(niekedy nazývané aj G7)* **Kanada, Francúzsko, Nemecko, Taliansko, Japonsko, Veľká Británia, USA, EÚ.**

G8 je združenie ekonomicky najvyspelejších štátov sveta a EÚ. Rusku bolo v r. 2014 pozastavené členstvo, ako reakcia na jeho anexiu Krymu.

NATO – Albánsko, Belgicko, Bulharsko, Česko, Dánsko, Estónsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Chorvátsko, Island, Kanada, Litva, Lotyšsko, Luxembursko, Maďarsko, Nemecko, Nórsko, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Španielsko, Taliansko, Turecko, Veľká Británia, USA *(28 členov k r. 2015).*

NATO, tiež nazývaná Severoatlantická aliancia, je medzivládna organizácia združených krajín s úlohou chrániť slobodu a bezpečnosť svojich členov politickými a vojenskými prostriedkami.

OPEC – **Alžírsko, Angola, Ekvádor, Irak, Irán, Katar, Kuvajt, Líbya, Nigéria, Saudská Arábia, Spojené Arabské Emiráty a Venezuela.**

OPEC (Organizácia krajín vyvážajúcich ropu) koordinuje ekonomickú politiku členských krajín a zaisťuje stabilitu ropných trhov s cieľom zabezpečiť efektívny, hospodársky výhodný a pravidelný tok ropy spotrebiteľom, stály príjem pre producentov a kapitálovú návratnosť pre investorov.

OECD – Austrália, Belgicko, Česko, Čile, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Island, Izrael, Írsko, Japonsko, Južná Kórea, Kanada, Luxembursko, Maďarsko, Mexiko, Nemecko, Nový Zéland, Nórsko, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Slovensko, Slovinsko, Španielsko, Švédsko, Švajčiarsko, Taliansko, Turecko, Veľká Británia, USA (34 členov k r. 2015).

OECD (Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj) združuje ekonomicky najrozvinutejšie štáty sveta, ktoré prijali princípy demokracie a trhovej ekonomiky.

BRICS – Brazília, Rusko, India, Čína, Juhoafrická republika.

BRICS je spoločné hospodárske zoskupenie rýchlo sa rozvíjajúcich veľkých krajín. Skratka vznikla spojením prvých písmen názvov členských krajín v anglickom jazyku. V súčasnosti (r. 2015) sa ekonomický rast Číny spomalil a viaceré krajiny sa dostali do recesie (Rusko, Brazília, Juhoafrická republika). V rýchlom ekonomickom raste pokračuje India.

OSN – Organizácia Spojených Národov (v angl. UN – United Nations) je medzinárodná organizácia združujúca väčšinu štátov na Zemi, ktoré sa zaviazali spolupracovať pri podpore zásad a cieľov vytýčených v jej Charte. Členmi sú všetky krajiny sveta okrem Vatikánu a niektorých krajín, ktoré sú uznané len niektorými inými členskými krajinami, napr. Kosovo, Taiwan, Palestína...

Viac nájdete napr. na www.europskaunia.sk/eu_a_svet

PRÍLOHA Č. 2

TABUĽKA ZAMERANIA MEDZINÁRODNÝCH ORGANIZÁCIÍ

Napíšte skratky medzinárodných organizácií do príslušného stĺpca. Následne:
a) zakrúžkujte medzinárodné organizácie, ktoré sa zaoberajú ľudskými právami;
b) podčiarknite tie medzinárodné organizácie, ktorých členom je SR.

hospodárske	politické	vojenské

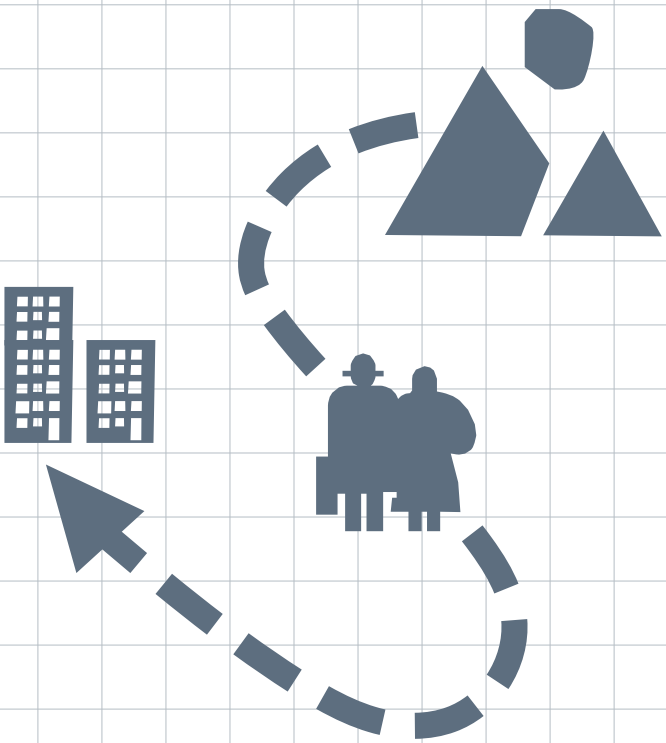

12. ODÍDE MANU DO BOMBAJA?

Anotácia:
Žiaci budú mať možnosť vcítiť sa do životnej situácie mladého človeka žijúceho vo vidieckej oblasti Indie, ktorý zvažuje všetky argumenty za a proti tomu, či sa presťahovať do veľkomesta. Lepšie tak pochopia dôvody vnútornej migrácie, rastúcej urbanizácie a rastu veľkomiest v rozvojových krajinách. Zároveň však budú analyzovať i možné dôsledky tohto javu a oboznámia sa s problémami života obyvateľov na vidieku i vo veľkomestách rozvojových krajín.

Odporúčaný ročník:
2. ročník SŠ.

Vzdelávací štandard:
Regionálna a humánna geografia.

Obsahový štandard:
- Rozmiestnenie obyvateľstva, mechanický pohyb, migrácia, sídla, chudoba, nezamestnanosť, životná úroveň, kvalita života, urbanizácia, mestá, veľkomestá.
- Regióny: Ázia, India.

Výkonový štandard:
- Žiaci zhodnotia príčiny migrácie obyvateľstva;
- poznajú problémy života obyvateľov veľkomiest vo vyspelých a menej rozvinutých krajinách sveta;
- poznajú aktuálne problémy svetového hospodárstva a príčiny zväčšujúcej sa priepasti medzi bohatými a chudobnými.

Pomôcky:
Rozstrihané kartičky s informáciami (príloha) v obálke a prázdny (čo najväčší) list papiera do každej skupiny (štvorčlenné skupiny).

Ciele:
- Posúdiť faktory vplývajúce na migráciu cez prípadovú štúdiu vnútornej migrácie v Indii;
- analyzovať problémy života obyvateľov vo veľkomestách rozvojových krajín (globálneho Juhu).

Postup:

10 MIN.

EVOKÁCIA:

1. Upravte triedu tak, aby mohli žiaci pracovať v štvorčlenných skupinách. Do každej skupiny dajte prázdny list papiera. Každej skupine dajte tiež v obálke rozstrihané kartičky s informáciami – indíciami príbehu mladého Inda (príloha).

2. Vyzvite žiakov, aby zostavili z ústrižkov zmysluplný text – čas: 7 minút. Môžete im poradiť, aby sledovali jednotlivé postavy v príbehu, všímali si, aký je ich vzťah k Manuovi, kde žijú a ako sa im darí.

3. Po siedmich minútach práce vyzvite jednu skupinu, aby celý príbeh prečítala. Rýchlou diskusiou v celej triede si odsúhlaste, či je príbeh správne zostavený.

4. Na tabuľu zatiaľ napíšte „mapu" osôb, o ktorých sa v príbehu hovorí. Manu je uprostred a „mapa" je zostavená podľa vzťahu týchto postáv k Manuovi a podľa miesta, kde žijú (Bombaj alebo Ambesawali).

25 MIN.

UVEDOMENIE:

5. Úlohou žiakov (stále pracujú v skupinách) je extrahovať a vyhodnotiť informácie z príbehu, a tiež vcítiť sa do situácie Manua a posúdiť, ako by sa na základe dostupných informácií z kartičiek rozhodli na jeho mieste oni sami:

- *Ako by ste sa rozhodli na jeho mieste vy?*
- *Čo by bolo pre vaše rozhodnutie najdôležitejšie, čo menej dôležité a čo nepodstatné?*
- *Roztrieďte informácie na tie, ktoré podľa vás patria medzi príčiny odchodu ľudí z indického vidieka do miest a na tie, ktoré zavážia pri ich rozhodnutí zostať.*
- *Ktoré kartičky by ste zaradili medzi ekonomické, sociálne a environmentálne dôvody migrácie.*

10

15

6. Vyzvite jednotlivé skupiny, aby prezentovali svoje riešenia. Niektoré z úloh nemajú správne alebo nesprávne odpovede, nechajte preto žiakom dostatočný priestor, aby tie svoje dostatočne vyargumentovali. Rozhodnutia skupín sa môžu vzájomne odlišovať, čo je vhodné využiť na rozvinutie diskusie. (14 minút – t. j. každá skupina má asi dve až tri minúty na prezentáciu, podľa počtu žiakov v triede; ak sa vám tento čas zdá príliš krátky, zvážte vytvorenie väčších ako štvorčlenných skupín.)

7. Oboznámte žiakov, že cez túto prípadovú štúdiu spoznali faktory, ktoré pôsobia na migráciu vidieckeho obyvateľstva (nielen v Indii) do veľkomiest. Vymenujte ich, prípadne ich zaveste napísané na papieri na tabuľu alebo vysvieťte cez dataprojektor (toto si pripravte vopred). Môžete pripomenúť, že práve vnútroštátna migrácia v štátoch ako India, Čína či Indonézia má najväčší vplyv na enormný rast mestskej populácie v Ázii.

10 MIN.

REFLEXIA:

8. Vyzvite žiakov, aby hovorili o tom, aké diskusie vznikali v jednotlivých skupinách – či sa zhodli, v čom sa zhodnúť nevedeli, čo ich prekvapilo na názoroch a argumentácii spolužiakov.

9. Vyzvite ich, aby kládli doplňujúce otázky spolužiakom, ktorých postoj ich prekvapil – teraz majú šancu lepšie im porozumieť.

10. Ak uznáte za vhodné, vyzvite ich, aby povedali, či im niektoré názory spolužiakov pripadajú neprijateľné a prečo. Veďte o nich diskusiu.

PRÍLOHA

KARTIČKY S INFORMÁCIAMI

Sanjit nebol schopný nájsť si prácu a zabezpečiť si živobytie v slume.	Manu chodil do školy len pár rokov, dokáže čítať a písať, nemá však žiadnu kvalifikáciu.	Manuov otec Rajesh trpí na dlhodobo neliečenú chorobu.	Najbližšia studňa je 2 km ďaleko od Manuovho domu. Po vodu chodia peši.
Bombaj je druhou najľudnatejšou aglomeráciou Indie po Dillí s viac ako 12 mil. obyvateľmi.	Za poslednú dekádu sa počet obyvateľov žijúcich v indických slumoch zvýšil o polovicu.	Manuovmu kamarátovi z blízkej dediny sa po pár rokoch v Bombaji podarilo presťahovať zo slumu do bytu v lepšej štvrti mesta.	V priaznivých rokoch dosahuje oblasť Ambesawali jedny z najvyšších výnosov ryže v Indii.
V slume, kde žije Sanjit je priemerne len jeden zdroj pitnej vody na 125 ľudí.	Bombaj je najdrahšie indické mesto. Náklady na bývanie neustále rastú.	Vyše 70-ročná Manuova stará mama žije v Ambesawali a ďalej sa už nevládze starať o svoje polia.	Niektorí farmári z dediny dosahujú vyššie výnosy vďaka semenám nových odrôd ryže. Na ich zakúpenie si však museli požičať.
Slumy v Bombaji sú stiesnené, preplnené a často im chýba aj základná infraštruktúra.	Mimovládna organizácia plánuje rozbehnutie projektu na pomoc farmárom v Ambesawali.	Pôda v okolí Ambesawali je veľmi úrodná a bohatá na živiny.	Manuov bratranec Asim sa v Bombaji živí ako pouličný predajca, býva však na ulici.
Amar posiela časť zo zarobených peňazí rodičom na vidiek.	Pred rokom odišiel Manuov priateľ Amar pracovať do Bombaju ako stavebný robotník.	Lekár prichádza do Ambesawali len raz za týždeň.	Rajeshova tohtoročná úroda bola slabá kvôli dlhotrvajúcemu suchu.
Manuove príjmy stačia ledva na zabezpečenie potrieb jeho vlastnej rodiny.	Jediný učiteľ Ambesawali nedávno opustil a nebol nikým nahradený.	Nájsť si platenú prácu v Ambesawali je ťažké.	Manu má ročného syna Rishiho.
Pripravuje sa výstavba novej cesty, ktorá urýchli dopravu medzi Bombajom a Ambesawali.	Nový systém zavlažovania zaistí väčšiu stabilitu produkcie potravín na Rajeshových poliach.	Bombaj tvorí 5 % HDP Indie, 25 % priemyselnej produkcie a väčšinu indickej námornej dopravy.	Manu žije so svojou rodinou v dvojizbovom dome z hliny a kameňa.
Na vidieku sa dodnes zachovávajú tradície, mestá sú anonymnejšie a liberálnejšie.	Po Rajeshovej smrti pripadne rodinná farma jeho najstaršiemu synovi.	Rozbiehajúci sa systém mikropôžičiek poskytuje farmárom pôžičky s nízkym úrokom.	Len v 10 % kriminálnych prípadov v Bombaji sa polícii podarí vypátrať páchateľa.
Manu a jeho rodina žijú v malej dedine Ambesawali vo vnútrozemí Indie.	Reštaurácie a pouličné stánky v Bombaji hľadajú pravidelne nové pomocné sily.	Manu má 19 rokov. Má dve staršie sestry a troch mladších bratov.	Sanjit, Manuov priateľ zo školy, odišiel do Bombaju pred rokom.
Bombaj je deň cesty autobusom z Ambesawali.	Manu pracuje na malej farme svojho otca.	Práca na Rajeshovej farme bez strojov je náročná.	Len štvrtina indickej populácie má zdravotné poistenie. Hradia sa z neho základné úkony, nie nemocničná liečba.

Inšpirované, doplnené a modifikované podľa: Rural urban migration mystery, dostupné na internete: www.teachitgeography.co.uk/ks3global?resource=18210

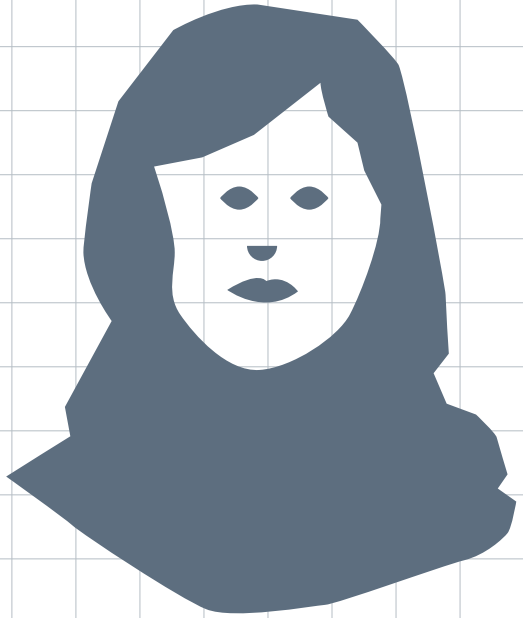

13. DIEVČATÁ BY RADY DO ŠKOLY

Anotácia:
Počas hodiny sa žiaci a žiačky oboznámia s fenoménom chýbajúceho prístupu k vzdelaniu, predovšetkým u dievčat, v niektorých krajinách a oblastiach sveta. Na príbehu svojej rovesníčky z Pakistanu, Malaly, pochopia podobnosti i rozdiely medzi vlastným životom a životom dievčat v Talibanom kontrolovaných územiach Pakistanu. Zároveň si uvedomia silu a význam vzdelania a lepšie pochopia túžbu po ňom u tých, ktorým je možnosť vzdelávať sa upieraná.

Odporúčaný ročník:
2. ročník SŠ.

Vzdelávací štandard:
Regionálna a humánna geografia.

Obsahový štandard:
- Mechanický pohyb, migrácia.
- Životná úroveň, kvalita života.
- Vojnové konflikty a spory.
- Regióny: Ázia.

Výkonový štandard:
- Žiaci zaujmú stanovisko k aktuálnym ohniskám vojnových konfliktov a náboženských sporov;
- zhodnotia príčiny migrácie obyvateľstva.

Pomôcky:
Kópia pracovných listov – Príbeh Malaly 2x, citáty 2x, mapa 2x (prílohy 1 – 3), kartičky „úplne súhlasím“ a „úplne nesúhlasím“, zadania úloh pre jednotlivé skupiny (viď časť Uvedomenie) a 5 flipchartových papierov s pripravenými nadpismi (viď časť Uvedomenie).

Ciele:
- kriticky porovnať svoj vlastný život a jeho možnosti na osobný rast s príkladmi životov rovesníkov žijúcich v rozvojových krajinách;
- identifikovať príčiny nedostupného vzdelania pre dievčatá vo svete;
- analyzovať a pochopiť príčiny a dôsledky tohto stavu.

Postup:

10 MIN.

EVOKÁCIA:

1. Pred začiatkom hodiny si premyslite, ktoré žiačky v triede sú dostatočne asertívne a zároveň disciplinované, aby dokázali zvládnuť dočasné bezdôvodné vylúčenie z hodiny a zároveň, aby počas svojho vylúčenia nespôsobili v škole rozruch. Pripravte si menný zoznam, ideálne tak, aby sa počet vylúčených žiačok priblížil polovici všetkých dievčat v triede.

Cez prestávku upravte sedenie v triede tak, aby ste mohli neskôr využiť metódu názorovej škály.

Umiestnite na protiľahlé steny tabuľky s nápisom „úplný súhlas" a „úplný nesúhlas". Princíp názorovej škály: prečítate výrok a žiaci sa rozostavia na priamke podľa toho, nakoľko súhlasia s prečítaným výrokom. Pri jednej stene sú žiaci, ktorí úplne súhlasia s tvrdením, pri protiľahlej stene sú žiaci, ktorí úplne nesúhlasia. Mieru súhlasu/nesúhlasu vyjadrujú vzdialenosťou od steny.

2. Bez akéhokoľvek zdôvodnenia vyzvite vybrané žiačky, aby opustili triedu. Ak budú žiadať vysvetlenie, reagujte autoritatívne a vyžadujte splnenie svojej požiadavky. Odprevaďte ich za dvere a tam ich vyzvite, aby až kým ich nezavoláte späť, ostali za dverami triedy na chodbe a premýšľali, prečo boli z triedy vylúčené (môžete sa pri tom tváriť prísne).

3. So žiakmi, ktorí zostali v triede, zrealizujte názorové škály. Výroky, ku ktorým majú vyjadriť svoj názor:

- *Vzdelanie patrí medzi najvyššie hodnoty v mojom živote.*
- *Úspech a šťastie v živote závisí od vzdelania, ktoré jednotlivec dosiahol.*
- *Do školy by som chodil/a aj keby to pre mňa znamenalo bezprostredné ohrozenie.*

Podľa času môžete požiadať niekoľkých žiakov na okrajoch škály, aby stručne vysvetlili svoje stanovisko. Zapamätajte si postavenie žiakov na názorovej škále a vyzvite ich, aby si to zapamätali aj oni.

4. Žiakov, ktorí v triede ostali, sa spýtajte, prečo boli podľa ich názoru spolužiačky vylúčené z hodiny. Metódou heurisitického dialógu ich nechajte nájsť odpoveď.

Heuristický dialóg je metóda objasňovania a riešenia problémov, pri ktorej sú účastníci dialógu vedení k riešeniu problémov pomocou otázok, príkladov, argumentov a protiargumentov.

Odpoveď: V niektorých krajinách, navštevuje základnú školu približne len polovica dievčat, strednú školu často len desatina. Doplňte príklady oblastí, kde to tak je, napr. v oblasti Subsaharskej Afriky.

5. Privolajte dievčatá vylúčené na chodbu späť do triedy a spýtajte sa ich, či už vedia, prečo boli vylúčené. Ich odpoveď nekomentujte, ani im nehovorte, či odpovedali správne (ak sa dá, stále sa tvárte prísne). Spýtajte sa ich:

- *Ako sa po vylúčení z triedy cítili?*
- *O čo by prišli, ak by im bola odoprená možnosť vzdelávania?*

15 MIN.

UVEDOMENIE:

3

6. Prečítajte so žiakmi príbeh Malaly (príloha č. 1).

Potom sa spýtajte žiačok, ktoré boli vylúčené, či už vedia, prečo museli odísť. Pravdepodobne im to bude jasné – ak nie, povedzte im to.

9

7. Žiakov rozdeľte do piatich skupín. Zadajte im úlohy a poskytnite pomôcky. Každej skupine prideľte flipchartový (alebo iný, veľký) papier s príslušným nadpisom – tam majú zapísať svoje riešenie úlohy. Stanovte čas na prácu každej skupiny na 7 minút:

Skupina A: Vzdelávanie a islam

Pomôcky: prílohy č. 1 a 2

Úloha: Identifikujte príčiny toho, že dievčatám v údolí Swat bolo upierané vzdelanie. Aké argumenty používa Malala k tomu, aby mali všetky dievčatá možnosť vzdelávať sa?

Skupina B: Zdroj úcty k vzdelaniu

Pomôcky: prílohy č. 1 a 2

Úloha: Čo pomohlo Malale získať vzdelanie a úctu k vzdelaniu?

Skupina C: Vzdelávanie a ekonomika

Pomôcky: príloha č. 3

Úloha: Popíšte súvislosť, resp. vzťah medzi kvalitou vzdelávania a ekonomickou vyspelosťou krajín. Ako vzdelávanie ovplyvňuje ekonomiku a ako ekonomický rozvoj ovplyvňuje kvalitu vzdelávania?

Skupina D: Kde je vzdelania málo a prečo?

Pomôcky: príloha č. 3

Úloha: Ktoré štáty a oblasti sa vyznačujú najnižšou mierou gramotnosti? Koľko percent obyvateľov je v týchto štátoch negramotných? Čím je to podľa vás spôsobené?

Skupina E (žiačky, ktoré boli na začiatku vylúčené z hodiny): Život bez vzdelania

Úloha: Aké dôsledky pre osobnosť človeka môže mať bezdôvodné vylúčenie zo vzdelávania?

3

8. Vyzvite žiakov, aby svoje flipchartové papiere prilepili na steny alebo na tabuľu. Potom dajte čas 2 minúty na to, aby všetci žiaci prešli pohľadom všetky flipcharty. (Môžete vyhlásiť 2 minúty ticha – aby bolo jasné, že ich úlohou nie je komentovať a debatovať, ale iba čítať.)

20 MIN.

REFLEXIA:

2

9. Vráťte sa na začiatok hodiny a spýtajte sa žiakov, ktorí zostali v triede, ako vnímali drsný začiatok s bezdôvodným vylúčením žiačok z hodiny. Diskutujte o tom 2 minúty.

3

10. Pripomeňte im okamih, keď tvorili názorové škály. Spýtajte sa ich, či by teraz zaujali rovnaký postoj ako na začiatku hodiny. Diskutujte o dôvodoch zmien stanovísk u tých žiakov, ktorí by svoje postavenie zmenili. Na túto diskusiu máte 3 minúty.

3

11. Vyzvite žiačky, ktoré boli vylúčené z hodiny, aby:

a) vyjadrili svoje pocity, keď boli vylúčené;

b) vyjadrili svoje pocity z toho, že pri predchádzajúcej otázke nevedeli, o čo išlo, keďže v čase, keď sa tvorili názorové škály, neboli na vyučovaní;

c) prezentovali najdôležitejšie závery zo svojho flipchartu.

Na tieto body máte spolu 3 minúty.

12

12. Vyzvite postupne skupiny D, C, A a B aby prezentovali najdôležitejšie zistenia zo svojho flipchartu. V prípade potreby môžu korigovať a dopĺňať. Na túto debatu má každá skupina 3 minúty.

13. Na záver žiakov vyzvite, aby si flipcharty odfotili do svojich mobilov ako poznámky z dnešnej hodiny.

Alternatíva:

Nemusíte sa zamerať na všetkých 5 tém reprezentovaných piatimi skupinami. Môžete si vybrať len niektoré z nich a venovať viac času diskusii. Môžete diskutovať aj o takýchto otázkach:

- *Ak by ste boli 16-ročným dievčaťom z Pakistanu, viete si predstaviť, že by ste za vzdelanie bojovali rovnako ako Malala? Čím vás jej príbeh zaujal, čo vás prekvapilo?*
- *Ak by ste boli v komisii, ktorá rozhoduje o udeľovaní Nobelovej ceny za mier, aké argumenty by ste použili za, prípadne proti udeleniu ceny Malale?*
- *Ktoré z citátov Malaly, ktoré pochádzajú z jej knihy a prejavu na pôde OSN vás najviac zaujali? Prečo?*
- *Ako môžete aj vy, mladí ľudia na Slovensku, prispieť k lepšej dostupnosti vzdelania pre všetky deti na svete?*

TIP PRE VÁS

- *Požiadajte učiteľa anglického jazyka, aby si spolu so žiakmi na hodine pozrel a neskôr rozdiskutoval prejav Malaly na pôde OSN. Prejav je dostupný online na http://bit.ly/malala-osn*
- *Krátky dokument o Malale ešte z doby pred útokom Talibanu: http://bit.ly/malala-video*
- *Prejav otca Malaly z konferencie TED (možnosť zapnúť české titulky): bit.ly/malala-ted*
- *Dohodnite sa s učiteľom občianskej náuky, aby do vyučovania zaradil inú aktivitu venovanú Malale z príručky Globálne vzdelávanie vo vyučovaní predmetu občianska náuka.*

PRÍLOHA Č. 1

PRÍBEH MALALY

Malala Jusafzaiová bola jedným z mnohých dievčat, ktorým bolo odoprené vzdelanie a ktorých osud ostával pre väčšinu sveta neznámym. Až do osudného dňa v roku 2012, keď ju cestou do školy postrelil člen Talibanu, radikálne islamistického hnutia operujúceho na území Afganistanu a jej rodného údolia Svát v Pakistane. Zasiahli ju tri strely, ďalšie dve guľky trafili jej spolužiačky.

Malala vyrastala v spoločnosti, kde sú ženy podľa tradície stále predurčené k podriadeniu sa mužom, domácim prácam a starostlivosti o deti. Jej otec však zastával názor, že vzdelávať sa majú všetci – chudobní i bohatí, chlapci aj dievčatá. Ako zakladateľ školy bol presvedčený, že nevzdelanosť je jedným z dôvodov chudoby a zaostalosti.

Spolu s ostatnými spolužiačkami chodila do školy svojho otca, rada sa učila, a rovnako ako mnoho iných dievčat na svete, obľubovala americkú populárnu hudbu a upírsku ságu Twilight.

Po obsadení údolia Svát hnutím Taliban sa všetko zmenilo, rušili sa sekulárne zákony a zavádzalo sa islamské právo šarída. Taliban začal školy vyhadzovať do povetria a dievčatá mali do zvyšných úplný zákaz vstupu.

Malala nerozumela, prečo by mali byť školy pre dievčatá zakázané a prečo by mali byť dievčatá schované za múrmi domov. Rozhodla sa, že bude vystupovať verejne – rovnako, ako jej otec. Mala len jedenásť rokov, keď sa prihovárala cez televízne obrazovky občanom Pakistanu a písala svoj blog o živote v údolí pre regionálny portál BBC.

Po atentáte bola Malala prevezená do nemocnice v britskom Birminghame, kde sa neskôr so svojou rodinou aj usadila. Aj keď jej chýba domov, návrat by nebol bezpečný, pre Taliban ostáva stále cieľom. Stala sa symbolom boja za vzdelanie pre všetky deti, napísala autobiografickú knihu Volám sa Malala, ktorá vyšla aj v slovenskom preklade, vystúpila v OSN aj v Európskom parlamente, od ktorého dostala Sacharovovu cenu udeľovanú výnimočným osobnostiam, ktoré bojujú proti netolerancii, fanatizmu a útlaku. V roku 2014 získala Nobelovu cenu za mier, ako vôbec najmladšia laureátka v histórii.

UNESCO založilo Fond Malaly, ktorý podporuje vzdelávanie detí vo svete. Jeho cieľom je, aby mali všetky deti šancu na vzdelanie, odstránilo sa násilie zabraňujúce im chodiť do školy a vytvorili sa také podmienky, aby každé dieťa mohlo študovať bez strachu a slobodne.

PRÍLOHA Č. 2

CITÁTY MALALY

Jedno dieťa, jeden učiteľ, jedna kniha a jedno pero môžu zmeniť svet.

Tieto deti nechcú iPhone, Xbox ani čokoládu. Chcú knihu a pero.

Mali by sme sa učiť všetko a potom si vybrať, ktorou cestou sa vyberieme. Vzdelanie nie je východné alebo západné, je ľudské.

Nechcem sa Talibanu pomstiť, chcem vzdelanie pre synov a dcéry Talibanu.

Môj otec veril, že nedostatok vzdelania bol koreňom všetkých problémov Pakistanu. Ignorancia a nevedomosť umožnila politikom klamať ľudí a zlým správcom krajiny dostať sa opäť na jej čelo.

Naši muži si myslia, že zarábanie peňazí a vybavovanie vecí je to, čo im dáva moc. Nemyslia však na to, že moc leží v rukách žien, ktoré sa starajú celý deň o domácnosť a rodia ich deti.

Nechcem byť známa ako dievča, na ktoré strieľal Taliban, ale ako dievča, ktoré bojuje za vzdelanie. To je to, čomu chcem zasvätiť môj život.

Taliban nám môže vziať perá a knihy, nemôže však zastaviť naše mysle od premýšľania.

Narodila som sa v krajine, kde sa radostne strieľa do vzduchu pri narodení syna, zatiaľ čo dcéry sú za zástenou. Ich úloha v živote je pripravovať jedlo a priviesť na svet deti.

Vzdelanie je našim právom, rovnako ako je našim právom spievať. Islam nám dal toto právo a vraví, že každé dievča a každý chlapec má chodiť do školy. Korán hovorí, mali by sme hľadať vedomosť, usilovne študovať a učiť sa spoznávať záhady nášho sveta.

PRÍLOHA Č. 3

MAPA GRAMOTNOSTI

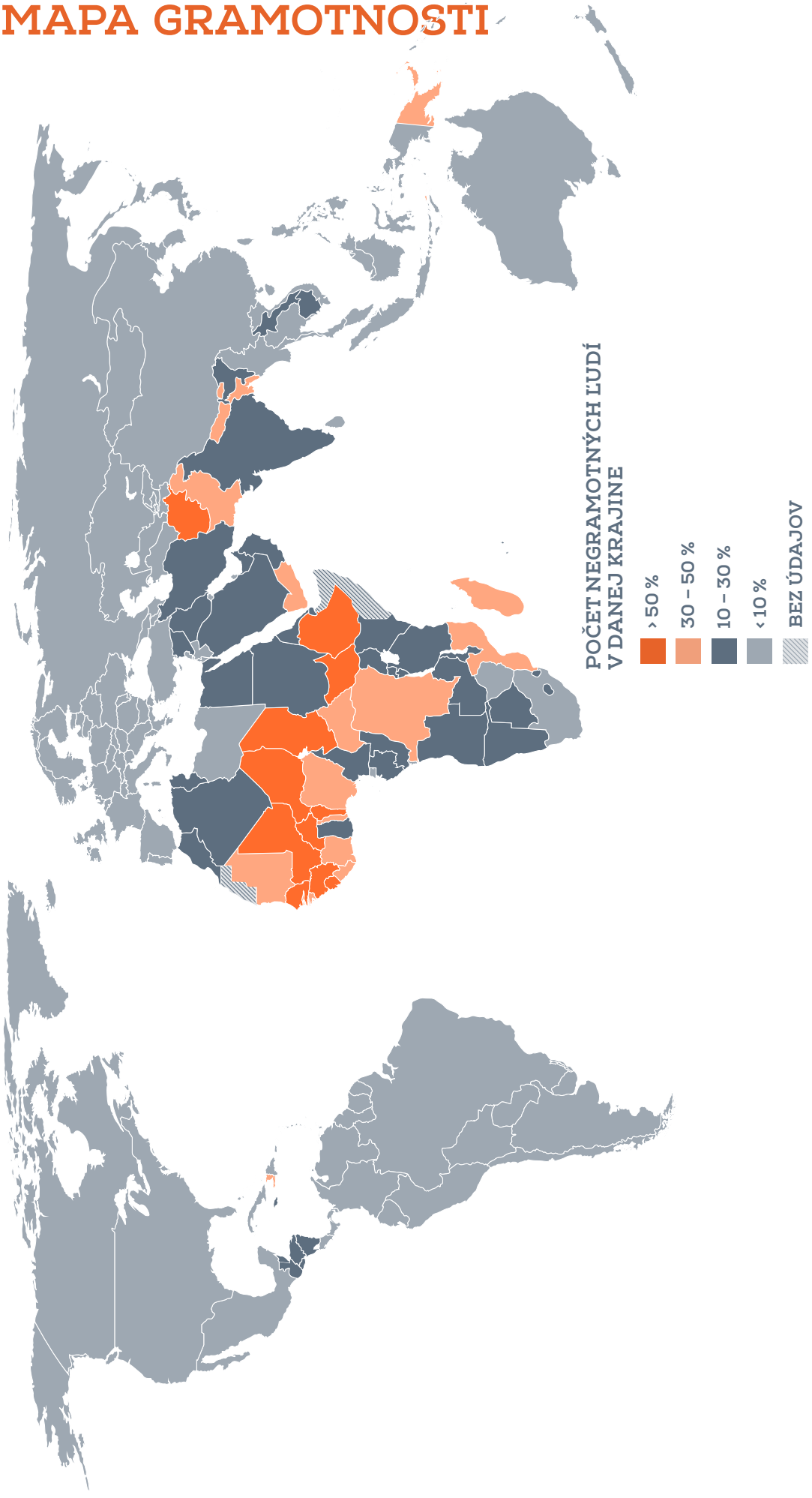

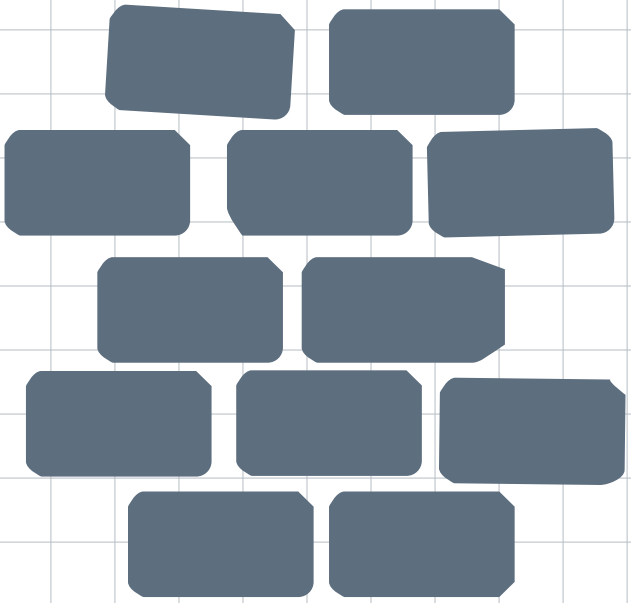

14. POZOR, KONTROLA!

Anotácia:
Počas hodiny budú mať žiaci možnosť diskutovať o mobilite, migrácii a téme utečenectva. Spoznajú oblasti sveta, kde sú, alebo vznikajú umelé bariéry, ktoré ľuďom bránia v pohybe a budú diskutovať o možných dôvodoch ich vzniku. Zároveň sa vcítia do roly migrantov a cez ich životné príbehy lepšie pochopia, ako takéto bariéry priamo ovplyvňujú osudy obyčajných ľudí.

Odporúčaný ročník:
2. alebo 3. ročník SŠ.

Vzdelávací štandard:
Zmeny na politickej mape Zeme.

Obsahový štandard:
- Mechanický pohyb, migrácia.
- Životná úroveň, kvalita života.

Výkonový štandard:
- Žiaci zdôvodnia význam a úlohu spolupráce medzi štátmi a regiónmi.
- Zhodnotia príčiny migrácie obyvateľstva.
- Identifikujú na mape najdôležitejšie smery a oblasti migrácie obyvateľstva.
- Zhodnotia súčasnú politickú situáciu v regióne.
- Zaujmú stanovisko k aktuálnym ohniskám vojnových konfliktov a náboženských sporov.

Pomôcky:
Čistý papier pre každého žiaka, pre každú skupinu – odkopírovanú prílohu č. 1 (vybrané bariéry vo svete), mapu sveta, prekopírované texty – príbehy migrantov – príloha č. 2), písacie potreby, flipchartový papier (príp. výkres formátu A2).

Ciele:
- zaujať postoj k problematike budovania umelých hraníc medzi krajinami a národmi, ktoré vplývajú na migráciu obyvateľstva;
- zhodnotiť kvalitu života ľudí vo vybraných regiónoch sveta, ktoré sú ovplyvnené umelo vytvorenou a kontrolovanou štátnou hranicou;
- diskutovať o možnostiach skvalitnenia života ľudí v konfliktných oblastiach.

Postup:

10 MIN.

EVOKÁCIA:

1. Žiakom položte v rámci brainstormingu otázku: *„Čím sa podľa vás líšila cesta vašich rodičov do zahraničia v porovnaní s vašou cestou do zahraničia?“* (Snažíme sa upriamiť pozornosť žiakov na rozdiely v možnostiach cestovania v rámci Schengenského priestoru a mimo neho, ako i obmedzenia cestovania do zahraničia v rôznych politických pomeroch – totalitnej spoločnosti, demokratickej spoločnosti v krajine a pod.)

Odpovede žiakov zapisujte na tabuľu. So žiakmi diskutujte o ich odpovediach – aké rozdiely uvádzali najčastejšie, odkiaľ mali alebo čerpali žiaci informácie, sú veľké rozdiely v možnostiach cestovať napr. spred 30 – 40 rokmi v porovnaní s dneškom a pod.

2. Uveďte, že rôzne krajiny majú rôzne prístupy k migrantom a utečencom. Vzhľadom k tomu, že žiaci nemusia mať ujasnené tieto pojmy, opýtajte sa ich, ako možno pojmy „migranti“ a „utečenci“ definovať.

3. Žiakov sa spýtajte, za akých okolností by si vedeli predstaviť svoj život v inej krajine.

20 MIN.

UVEDOMENIE:

4. Žiakov rozdeľte do skupín po 4 – 5 ľudí. Každej skupine žiakov dajte okopírovaný pracovný list (Vybrané umelé bariéry vo svete – príloha č. 1) a mapu sveta, do ktorej majú vybrané bariéry z pracovného listu zakresliť. V prípade potreby (napr. ak si myslíte, že ich žiaci nebudú poznať alebo nie sú relevantné pre potreby učiva) môžete niektoré hranice/bariéry z prílohy vymazať.

TIP PRE VÁS

Na stenu môžete premietnuť i mapu sveta s existujúcimi alebo plánovanými plotmi a múrmi: http://bit.ly/hranice-ploty. Pozn.: v prípade Brazílie sa uvažuje o virtuálnej bariére, kde by bola hranica strážená dronmi a satelitmi.

5. Po skupinovej práci žiakom objasnite riešenia pracovného listu o vybraných umelých bariérach vo svete a diskutujte s nimi o možnostiach ochrany hraníc – z pozície migrantov i domácich obyvateľov.

6. Žiakom rozdajte pracovný list (Príbehy migrantov – príloha č. 2). Úlohou žiakov je odpovedať na otázky, ktoré sú súčasťou pracovných listov:

- *Stručne opíšte životné osudy predstaviteľa z ukážky.*
- *Čo vás na ukážke najviac prekvapilo?*

7. Žiaci prezentujú pred ostatnými spolužiakmi výsledky svojej skupinovej práce.

8. So žiakmi diskutujte o ďalších príkladoch umelých bariér. Napr.:

- *Sú (alebo boli) podobné umelé bariéry postavené aj na Slovensku?*
- *Aký je (bol) ich účel?*
- *Čo by sa muselo stať (alebo sa už stalo), aby tieto bariéry zanikli?*

15 MIN.

REFLEXIA:

9. So žiakmi zrealizujete metódu Názorovej škály. (Alternatívne môžete reflexiu realizovať diskusiou so žiakmi.)

Jednu stenu v triede označte nápisom „úplne súhlasím“. Stenu na opačnom konci triedy naopak nápisom „rozhodne nesúhlasím“. Vyzvite žiakov, aby sa postavili do uličky medzi lavicami. Uistite sa, že každý žiak rozumie princípu metódy názorovej škály, v ktorom sa jednotliví žiaci stavajú medzi dva extrémne postoje na neviditeľnej škále. Čím bližšie sa žiak postaví k stene s nápisom úplne súhlasím, tým viac dáva najavo svoj súhlas s tvrdením, ku ktorému sa má postojovo vyjadriť.

10. Postupne prečítajte žiakom tvrdenia uvedené nižšie, prípadne si z nich vyberte len niektoré. Vždy po rozostavení sa žiakov na škále, vyzvite niekoľkých (najlepšie postojovo odlišných), aby svoj postoj v krátkosti vysvetlili. Ak chce ľubovoľný žiak pridať svoj názor do diskusie, má právo prihlásiť sa a dostať slovo.

- *Občania Slovenska by mali mať právo cestovať do iných členských krajín bez výnimky, a tiež tam pracovať.*
- *Slovensko sa musí chrániť pred nelegálnymi migrantmi budovaním fyzických bariér.*

Môžete tiež diskutovať aj o tom, ako naši predkovia odchádzali do zahraničia (napr. do USA na začiatku 20. storočia alebo na „Západ“, predovšetkým v rokoch 1948–89).

PRÍLOHA Č. 1

VYBRANÉ UMELÉ BARIÉRY VO SVETE

Do tabuľky vybraných umelých bariér/múrov vo svete doplňte možné dôvody, pre ktoré boli tieto bariéry, ploty alebo múry postavené. Jednotlivé bariéry zakreslite do mapy sveta.

KĽDR (Severná Kórea) – Južná Kórea: tzv. Demilitarizovaná zóna
Západ – Východ: tzv. Železná opona
Izrael – Palestína (Západný breh Jordánu, Gaza)
Slovensko – Ukrajina: tzv. Schengenská hranica
Cyprus – Severocyperská turecká republika: tzv. Attilova „zelená" línia
Španielsko (EÚ, Schengenský priestor – Ceuta a Melilla) – Maroko
Maroko – Západná Sahara
India – Bangladéš
Botswana – Zimbabwe
USA – Mexiko

PRÍLOHA Č. 1 – POMÔCKA PRE UČITEĽA/UČITEĽKU

ODPOVEDE

KĽDR (Severná Kórea) – Južná Kórea: tzv. Demilitarizovaná zóna
Konfliktná zóna (územie medzi dvomi krajinami, ktoré vzniklo z politických dôvodov ako dôsledok kórejskej vojny v rokoch 1953 – 1956). Oficiálne sa vojna medzi obomi krajinami neskončila. Najstráženejšia hranica sveta.

Západ – Východ: tzv. Železná opona
Oddeľovala krajiny „Východného" a „Západného" bloku v období studenej vojny. Najviditeľnejším symbolom bol Berlínsky múr. U nás znamenala hranicu so Západným Nemeckom a Rakúskom na jednej strane a Československom na druhej.

Izrael – Palestína (Západný breh Jordánu, Gaza)
Zabránenie prístupu Palestínčanov do Izraela a Izraelom okupovaných oblastí Palestíny. Ochrana pred možnými teroristickými útokmi.

Slovensko – Ukrajina
Zabránenie prístupu nelegálnym migrantom do Schengenského priestoru.

Cyprus – Severocyperská turecká republika: tzv. Attilova „zelená" línia
Nárazníková/bezpečnostná zóna (dôsledok sporu tureckých a gréckych Cyperčanov, existenciu ovplyvnili politické dôvody, postupne vznikla ako tzv. Zelená zóna v r. 1964, neskôr upravená v r. 1974).

Španielsko (EU, Schengenský priestor - Ceuta a Melilla) – Maroko
Proti ilegálnej imigrácii. Ceuta a Melila ležia na africkom kontinente, ale sú súčasťou EÚ a Schengenského priestoru.

Maroko – Západná Sahara
Spor o územie Západnej Sahary, ktoré anektovalo Maroko po získaní samostatnosti.

India – Bangladéš
Proti pašovaniu tovaru a ilegálnej imigrácii. Oficiálne tiež proti terorizmu.

Botswana – Zimbabwe
Proti ilegálnej imigrácii, oficiálne (podľa Botswany) však proti dobytku, ktorý prenáša choroby zo Zimbabwe. Ekonomické rozdiely medzi oboma krajinami sú priepastné.

USA – Mexiko
Proti ilegálnej imigrácii a pašovaniu tovaru a drog.

TIP PRE VÁS

Informácie o migrantoch na Slovensku je možné získať aj z metodického materiálu „Aj my sme tu doma", ktorú vydala Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM), 2013 – materiál dostupný aj na http://bit.ly/sme-tu-doma. Zaujímavé informácie o historickej emigrácii z územia Slovenska nájdete na: http://bit.ly/dennikN-migracia.

PRÍLOHA Č. 2

PRÍBEHY MIGRANTOV

Prečítajte si príbeh a odpovedajte na otázky:

1. Dokážete stručne opísať životné osudy predstaviteľa z ukážky?

2. Čo vás na ukážke najviac prekvapilo?

3. Prečo vznikli umelé bariéry opísané v textoch? Ako ovplyvnili osudy ľudí z príbehov?

Trikrát a ešte raz

Prvýkrát som prišiel do USA ilegálne sám v roku 1994. Dostal som sa až do Anchorage na Aljaške, kde som pracoval v baliarni lososov, ale aj v reštauráciách, na umývacích linkách, na stavbách, či ako záhradník. V roku 1995 ma deportovali do Tijuany (v Mexiku), no vrátil som sa do USA hneď na druhý deň – cez kanalizačný tunel, ktorý neskôr zablokovali. Opäť ma deportovali a opäť som sa, v roku 1998, do USA vrátil. Tentoraz to bolo cez mesto Ciudad Juárez, kde som preliezol hraničný plot do amerického El Pasa. No znovu som nemal šťastie. Za trojnásobné nelegálne prekročenie hranice som sa dostal do amerického väzenia. Bol som odsúdený na tri roky. Pobyt vo väzení nebol jednoduchý, neraz nás bez príčiny zatvárali na niekoľko mesiacov do samotky. Nakoniec ma v decembri 2002 prepustili z väzenia a opäť deportovali. Napriek tomu mám na USA dobré spomienky, všetko, čo chcem, je prosto pracovať.

Ako sa žije v rozdelenom meste

Sára Mohamed Shaib má 29 rokov a žije v Melille, v španielskej enkláve obkolesenej z jednej časti Marokom a z druhej Stredozemným morom. O živote v rozdelenom meste hovorí:

„Je mi smutno pri pomyslení, čo ten plot urobil s Melillou, a to nielen preto, že je tak škaredý, ale pretože je to jediná vec, ktorú ľudia o našom meste vedia. Návštevníci sa neraz pýtajú: „Kde je ten plot?“ „La Valla“ (plot) je teraz súčasťou nášho slovníka a nie je to turistická atrakcia. Keďže náš dom je blízko hranice, neraz sme doma počuli krik ľudí, ktorých chytila polícia, keď sa snažili plot v noci preliezť. Dokonca sme často v záhrade nachádzali týchto ľudí, ako sa u nás schovávali.

Blízkosť hranice však ovplyvnila aj moju rodinu. Moja sestra s rodinou žije v blízkom meste v Maroku, a ak nás chcú navštíviť, potrebujú víza, ktoré však kvôli tomu, že moji synovci sú neplnoletí, nie je jednoduché získať. Nedávno, keď som sa vracala od nich z návštevy, ma zastihla veľká razia polície proti nelegálnym imigrantom. Preto k sestre na návštevu tak skoro nepôjdem, neviem, čo sa môže stať pri mojom návrate domov. Mám pocit, akoby moja sestra žila na inom svetadieli, hoci nás delí iba 12 kilometrov.

Príbeh z Indicko-Bangladéšskej bariéry

Felani Khatun sa narodila v Indii. Mala 15 rokov, keď sa v r. 2011 rozhodla spolu s otcom navštíviť svojich príbuzných, ktorí žili v blízkej dedine v Bangladéši. Felani sa mala o týždeň vydávať, a tak chcela absolvovať ešte jednu cestu k svojim príbuzným. Bola oblečená do sviatočných šiat, mala na sebe aj svadobné šperky. Hranicu museli prekročiť ilegálne, keďže nemali doklady. Otcovi sa to podarilo, ale Felani sa pri preliezaní ostnatého drôtu, ktorý tvoril hranicu, zachytil lem nohavíc a tak ostala na tomto plote visieť. Felani kričala na otca o pomoc. Zbadali ich pohraniční strážcovia, ktorí Felani zastrelili. Jej mŕtve telo na výstrahu pred ilegálnym prechádzaním viselo na plote niekoľko dní. Nakoniec ho pohraničníci vrátili jej rodine, avšak bez svadobných šperkov. Fotografia, ako pohraničná stráž na bambusovej tyči nesie Felanino telo, sa stala symbolom nerovnosti medzi Indiou a Bangladéšom a krutého vyčíňania pohraničných strážcov.

Zdroj: voľne upravené a krátené podľa http://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2013/nov/walls

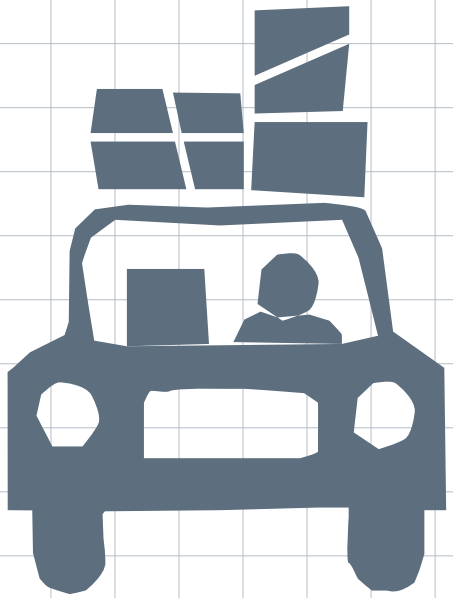

15. PREČO SA ĽUDIA SŤAHUJÚ DO ZAHRANIČIA?

Anotácia:
Aktivitou sa snažte žiakov vyprovokovať k vyjadreniu názorov na to, čo ich na Slovensku trápi a či by si prípadne vedeli predstaviť opustiť Slovensko. V následnej reakcií na to nech žiaci pracujú v skupinách a analyzujú možné príčiny i dôsledky prípadnej vlastnej migrácie, dôvody, ktoré ich vedú k tomu, aby uvažovali nad migráciou a možnosti, ako môžu sami prispieť k tomu, aby eliminovali tieto dôvody. Aktivita im pomôže lepšie pochopiť motivácie a dôvody migrácie na národnej i globálnej úrovni.

Odporúčaný ročník:
2., 3. ročník SŠ, prípadne seminár z geografie v 4. ročníku.

Vzdelávací štandard:
Regionálna a humánna geografia.

Výkonový štandard:
Žiaci zhodnotia príčiny migrácie obyvateľstva.

Obsahový štandard:
- Mechanický pohyb, migrácia.
- Životná úroveň, kvalita života.

Pomôcky:
3 flipchartové papiere upravené tak, ako je napísané v popise časti Uvedomenie (alebo tri veľké kusy baliaceho papiera), fixky (2 – 4 kusy pre každú skupinu), malé lístočky na poznámky – dva až trikrát toľko, ako je počet žiakov v triede, poznámky pre žiakov pripravené na tabuli alebo v dataprojektore (viac v časti Uvedomenie), dostatok papierovej lepiacej pásky – maliarskej – maskovacej, ktorá nepoškodí omietku – na prilepovanie lístočkov na flipchart a flipchartov na stenu.

Ciele:
- analyzovať faktory vplývajúce na migráciu obyvateľov Slovenska do zahraničia;
- vyhodnotiť možné výhody a nevýhody migrácie z pohľadu jednotlivca a spoločnosti.

Príprava:

Pred hodinou si pripravte na zadnú stranu krídla tabule, alebo pre neskoršie premietnutie cez dataprojektor, stručný zápis:

Vysvetlenie pojmov emigrácia, imigrácia, migrácia (nájdete aj v slovníku pojmov).

- Odišli by žiť do zahraničia:.....% žiakov našej triedy

  70% mladých ľudí na Slovensku

- Kam by odišli mladí ľudia z našej triedy?

  1.

  2.

  3.

- Kam odchádzajú mladí ľudia zo Slovenska?

  1. Veľká Británia
  2. Nemecko

Postup:

10 MIN.

EVOKÁCIA:

3

1. Na začiatok hodiny podnieťte diskusiu žiakov o tom, čo nás hnevá na živote na súčasnom Slovensku. Môžete napríklad „zahrať rozhorčenie" nad najnovšou kauzou života na Slovensku. Počas diskusie podnieťte aj náročky provokatívny názor, že v iných krajinách je to určite lepšie a že sa na Slovensku snáď ani neoplatí žiť...

3

2. Rozdajte žiakom 2 – 3 lístky papiera a vyzvite ich, aby na ne nakreslili piktogramy toho, čo by chceli na Slovensku najviac zmeniť k lepšiemu. Môžu si vypomôcť aj nápisom, ak je to potrebné. Piktogramy vyzbierajte a odložte na svoj stôl.

2

3. Potom ich vyzvite, aby povedali názov krajiny, kde je v tých veciach, ktoré napísali na lístoček lepšia situácia ako na Slovensku. Vysvetlite, že názov štátu sa môže opakovať – napr., že Nemecko môžu povedať aj traja, štyria žiaci. Odpovede zapisujte na tabuľu bez akéhokoľvek komentára. Na tabuli vznikne zoznam štátov, kde je podľa žiakov v dôležitých oblastiach život lepší ako na Slovensku a počet žiackych hlasov pre tieto štáty.

1

4. Vyzvite žiakov, aby sa rozostavili na názorovej škále, kde jedna strana miestnosti znamená *„Určite chcem zostať žiť na Slovensku"* a druhá strana miestnosti *„Určite chcem odísť žiť do inej krajiny"*. V strede miestnosti vyznačte hranicu (stačí položiť predmet), ktorá oddeľuje život na Slovensku od života v zahraničí – každý žiak sa musí rozhodnúť, na ktorej strane od tejto hranice sa chce nachádzať – nikto však nesmie zostať nerozhodnutý.

1

5. Rozdeľte žiakov na tri približne rovnaké skupiny podľa toho, kde na názorovej škále stoja. Jednu skupinu budú tvoriť žiaci, ktorí jednoznačne zvolili odchod, druhú skupinu budú tvoriť žiaci, ktorí sa najviac približujú k rozhodnutiu zostať na Slovensku a tretiu skupinu budú tvoriť žiaci, ktorí stáli v strede medzi týmito dvoma skupinami. Zástupca každej zo skupín nech povie, či bolo jeho rozhodovanie náročné a v čom.

20 MIN.

UVEDOMENIE:

INFORMÁCIA PRE VÁS

Najviac Slovákov žije a pracuje v Českej republike, kde okrem iného na školách študuje aj viac ako 20 tisíc slovenských vysokoškolákov. Mnoho ľudí dochádza pravidelne za prácou – najmä do Rakúska, z južných regiónov aj do Maďarska.

3

6. Ukážte žiakom poznámky, ktoré ste si pripravili pred hodinou na tabuľu alebo na dataprojektor. Stručne vysvetlite pojmy migrácia, imigrácia, emigrácia (nájdete aj v slovníku pojmov). Doplňte údaje za triedu, koľko % žiakov by odišlo a do ktorej krajiny a porovnajte ich s údajmi za SR. Dlho o tom diskutovať netreba, stačí vizualizácia.

3

7. Prvej skupine žiakov (tí, ktorí boli najbližšie k pólu „Chcem zostať žiť na Slovensku“) dajte čistý flipchartový papier a zadajte im úlohu: „Vytvorte myšlienkovú mapu (pozn.: mali by už vedieť, čo je to – ak nevedia, po zadaní úloh ďalším skupinám im to vysvetlite) na tému: „Čo môžeme my osobne urobiť pre to, aby Slovensko bolo lepším miestom pre život?“.

8. Druhej skupine (tí, ktorí boli najbližšie k pólu „Chcem odísť žiť do inej krajiny“) dajte flipchartový papier, ktorý (ideálne pred hodinou) upravíte na tabuľku podľa vzoru:

Dôsledky migrácie (ak by som odišiel žiť do inej krajiny)			
	Pre krajinu, z ktorej odchádzam (Slovensko)	Pre moju rodinu	Pre krajinu, kam odchádzam
Pozitíva			
Neutrálne			
Negatíva			

Ich úlohou je premýšľať o dôsledkoch prípadnej vlastnej emigrácie zo Slovenska, a to z rôznych perspektív.

9. Tretej skupine (žiaci, ktorý boli medzi prvou a druhou skupinou) dajte lístky s piktogramami z evokačnej časti hodiny a flipchartový papier upravený takto:

4

Ich úlohou je roztriediť lístky s piktogramami do piatich skupín (kategórií), každú skupinu nalepiť do jedného stĺpca tabuľky na flipchartovom papieri a potom každý stĺpec nejako nazvať.

Príklad:

Žiaci dajú do jednej skupiny piktogram žobráka, piktogram mince s nápisom výplata, piktogram dvoch kôpok peňazí – jedna je vysoká a je na nej napísané UK, druhá je nízka a je na nej napísané SVK. Všetky tieto lístočky nalepia žiaci do prvého stĺpca a do okienka nad prvým stĺpcom napíšu: ekonomické dôvody alebo slabé platy, prípadne nízka životná úroveň...

10 Žiaci pracujú v skupinách.

3 **10.** Vyzvite každú skupinu, aby na rôzne steny, s použitím papierovej pásky, nalepili svoj flipchart/veľký hárok papiera. Všetci žiaci budú mať 2 – 3 minúty na to, aby si v úplnej tichosti pozorne pozreli všetky papiere a rozmýšľali nad ich obsahom.

15 MIN.

REFLEXIA:

5 **11.** Vyzvite žiakov z každej skupiny, aby povedali, čo bolo najzaujímavejšie na diskusii v rámci ich skupiny. Čo ich najviac prekvapilo, čo je ich najdôležitejšie zistenie.

5 **12.** Následne vyzvite žiakov, aby sa vyjadrili k výstupom iných skupín. Čo ich najviac prekvapilo, čo by sa chceli spýtať.

13. Ak vám zostane čas, otvorte akúkoľvek inú aktuálnu diskusiu (postoje Slovákov k migrantom a pod.).

5 **14.** Napokon zhrňte, čo sa žiaci dnes naučili:

a) Pojmy migrácia, emigrácia, imigrácia.

b) Štatistické údaje o odchode mladých ľudí zo Slovenska (a porovnanie s ich triedou).

c) Príčiny migrácie (práca tretej skupiny).

d) Dôsledky migrácie (práca druhej skupiny).

e) Návrhy, čo by mohli oni urobiť pre to, aby bolo Slovensko lepšou krajinou pre život (práca prvej skupiny).

Dovoľte im, aby si odfotografovali do mobilov poznámky na tabuli a všetky tri flipcharty na stenách. Prípadne im to vy pošlite e-mailom.

SLOVNÍK POJMOV

Aglomerácia (mestská aglomerácia) – v urbánnej geografii je to buď zoskupenie vzájomne blízkych miest, kde jedno dominuje, t. j. mesto so svojim okolím (predmestiami, satelitnými mestami) alebo niekoľko miest spojených do jednej súvislej zastavanej plochy, konurbácie.

BOZP – Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci.

Globálny Sever a globálny Juh je jeden zo spôsobov rozdelenia súčasného sveta. Globálny Sever zahŕňa štáty USA, Kanadu a bohaté rozvinuté krajiny Európy, Juh je súhrnným označením tzv. rozvojového sveta situovaného prevažne na juh a juhovýchod od Európy. Tento spôsob rozdelenia je ale niekedy kritizovaný, lebo na juhu (Austrália, Nový Zéland) i na severe (Haiti, Mongolsko) možno nájsť výnimky. V súčasnosti sa tieto pojmy začínajú čoraz častejšie používať na úkor pojmov ako „rozvojové" a „rozvinuté" krajiny.

Dažďový les alebo inak **dažďový prales** je označenie pre listnaté lesy rastúce v oblastiach, ktoré sú charakteristické vysokým úhrnom zrážok – medzi 2 500 a 4 500 mm ročne. Pochádza z nich 40 – 75 % rastlinných a živočíšnych druhov.

Emigrácia – (z lat. ex-migrare, vysťahovať sa) je opustenie krajiny pôvodu a presťahovanie sa do inej krajiny. Podobne, **imigrácia** znamená prisťahovanie, čiže to isté, ale z pohľadu cieľovej krajiny.

Európsky parlament je jeden zo siedmych orgánov Európskej únie. Má sídlo v Štrasburgu. Hoci nevytvára zákony ako národné parlamenty, má značné právomoci. V súčasnosti (r. 2015) je v parlamente 8 politických skupín a niekoľko „nezávislých" poslancov. Tieto politické skupiny tvoria poslanci z viac než 100 národných politických strán.

Geneticky modifikované potraviny (angl. skratka GM foods) – sú potraviny vyrobené z organizmov, ktorých genetický materiál bol zmenený. Ich produkciu sprevádza odpor aktivistov alebo vlád niektorých krajín sveta. Existuje však vedecký konsenzus, že pre človeka nepredstavujú väčšiu hrozbu ako bežné potraviny. Doteraz neboli zaznamenané žiadne negatívne dopady geneticky modifikovaných potravín na ľudský organizmus.

Globalizácia je súbor procesov, v dôsledku ktorého sa miesta v rôznych častiach sveta stávajú viac prepojenými, sociálne a ekonomické vzťahy sa viac odohrávajú na medzikontinentálnej úrovni a svet sám sa stáva zreteľným geografickým celkom. Definícia dodnes sporného konceptu siaha od chápania globalizácie ako bezprecedentnej zmeny histórie – v negatívnom i pozitívnom zmysle – až po spochybňovanie samotného pojmu.

Index ľudského rozvoja (angl. Human Development Index – HDI) je štatistický údaj, vytvorený na základe priemernej dĺžky života, vzdelania a ekonomického príjmu, ktorý využíva OSN na zaradenie krajín do rebríčka ľudského rozvoja.

Migrant je osoba, ktorá sa pohybuje z jedného miesta na druhé za účelom nájdenia práce alebo zlepšenia svojich životných podmienok. Migrácia môže byť dočasná alebo trvalá.

Migrácia je pohyb osôb alebo skupín osôb v geografickom a sociálnom priestore, spojený s prechodnou alebo trvalou zmenou miesta pobytu.

Nadnárodná spoločnosť (korporácia) je korporácia alebo podnik, ktorý riadi svoj obchod – výrobu produktov alebo distribúciu služieb, prípadne oboje – vo viacerých krajinách, alebo aspoň v jednej krajine mimo svojho sídla. Za prvú nadnárodnú korporáciu sa dá označiť Holandská Východoindická spoločnosť (r. 1602).

PET – je skratka polyetylén tereftalátov, čo je termoplast zo skupiny polyesterov. Používa sa najmä na výrobu umelých vlákien a plastových fliaš.

Potravinová míľa vyjadruje vzdialenosť, ktorou je jedlo prepravené od momentu výroby až k spotrebiteľovi. Používa sa, ako jeden z faktorov na vyjadrenie environmentálneho vplyvu potravín, vrátane vplyvu na globálne otepľovanie.

Rozvojové krajiny je označenie skupiny štátov, pre ktoré je typická nízka miera materiálneho blahobytu. Neexistuje jediná celosvetovo prijímaná definícia stavu, kedy je štát „vyspelý" a úroveň ekonomického rozvoja sa tak v rámci skupiny rozvojových krajín môže veľmi líšiť. V minulosti bol pri hodnotení krajín kladený dôraz predovšetkým na mieru hrubého domáceho produktu (HDP) na osobu. Dnes patrí k najuznávanejším meradlám miera Indexu ľudského rozvoja (HDI), ktorý zohľadňuje nielen ekonomické, ale i sociálne aspekty.

Tretí svet je historické – no stále mylne používané – označenie pre menej rozvinuté štáty, ktoré na začiatku studenej vojny, teda konfliktu medzi Západom a Východom, neboli politicky začlenené. Termín je a bol sporný, pretože niektoré menej rozvinuté krajiny patrili k Východu, teda k „druhému svetu" (Kuba, Mongolsko), zatiaľ čo niektoré krajiny – aj napriek tomu, že boli z pohľadu bipolárneho rozdelenia neutrálne – naopak nebolo možné označiť za menej rozvinuté, napríklad Švajčiarsko.

Utečenec je osoba, ktorá má opodstatnené obavy z prenasledovania z rasových, náboženských, národnostných, politických dôvodov alebo z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine, a preto sa nemôže alebo nechce vrátiť do krajiny pôvodu.

Fair Trade (slovenský ekvivalent je **Spravodlivý obchod**) zahrňuje obchodné partnerstvo (výrobu a predaj), ktorého cieľom je zlepšenie životných podmienok dovtedy vylúčených a znevýhodnených výrobcov z rozvojových krajín v rámci konceptu udržateľného rozvoja. Toho sa snaží docieliť poskytovaním rovnoprávnych obchodných podmienok pre výrobcov a zvyšovaním uvedomenia spotrebiteľov o situácii v rozvojových krajinách.

Subsaharská Afrika je, geograficky, územie afrického kontinentu, ktoré leží na juh od púšte Sahara. Politicky pozostáva zo všetkých afrických krajín, ktoré sa nachádzajú, úplne alebo čiastočne, na juh od Sahary (výnimkou je Sudán). Severná časť Afriky sa považuje za časť arabského sveta. Somálsko, Džibutsko, Komory a Mauritánia sú geograficky takisto časťou Subsaharskej Afriky, ale tiež časťou arabského sveta.

Suburbanizácia je priestorový proces, pri ktorom sa obyvatelia hromadne sťahujú z centrálnych častí mestských aglomerácii a konurbácii na ich okraje.

Slumy sú chudobné štvrte z improvizovaných a obvykle nelegálne postavených chatrčí, ktoré sa nachádzajú hlavne na predmestiach veľkomiest rozvojových krajín.

Schengenský priestor (hovorovo Schengen) je územie časti Európy a niekoľkých zámorských území. V rámci neho môžu osoby a tovar voľne prekračovať hranice na ktoromkoľvek mieste zmluvných štátov bez hraničnej kontroly. Od roku 2007 je členom Schengenského priestoru i Slovensko.

Urbanizácia je posun obyvateľstva z vidieka do miest, resp. postupné zvyšovanie podielu ľudí, ktorí žijú v mestských oblastiach. Podiel obyvateľov žijúcich v mestách sa označuje ako miera urbanizácie.

Zahraničný obchod (alebo medzinárodný obchod) je výmena kapitálu, tovaru alebo služieb cez medzinárodné hranice štátu alebo teritórií. Vo väčšine krajín tvorí takýto obchod podstatnú časť hrubého domáceho produktu (HDP).

Učíme (sa) v globálnych súvislostiach (World-class Teaching) je medzinárodný projekt, ktorý sa zameriava na učiteľky a učiteľov stredných škôl a podporuje ich pri systematickom začleňovaní globálnej dimenzie do vzdelávacích programov jednotlivých predmetov, a to v kontexte oficiálne existujúceho kurikula.

V rámci slovenskej časti projektu vytvárali učitelia vzdelávacie materiály, ktoré pomáhajú rozvíjať kompetencie žiakov v oblasti globálneho vzdelávania, a to v piatich predmetoch: geografia, dejepis, občianska náuka, anglický jazyk a umenie a kultúra.

Projekt bol realizovaný v rokoch 2013 – 2015 organizáciami: OZ Človek v ohrození (Slovensko), Centrum Edukacji Obywatelskiej (Poľsko), Leeds Development Education Centre (Veľká Británia), Südwind Agentur (Rakúsko), NEGO-COM (Benin) a Centro de Criacao de Imagem Popular (Brazília).

Autori a autorky: Ľudmila Bystrianska *(Gymnázium Mateja Hrebendu, Hnúšťa)* Zuzana Dolhyová *(Gymnázium Alejová, Košice),* Peter Farárik, Miroslava Košťálová *(Základná škola Topoľová, Nitra),* Martin Kríž a Lukáš Zajac.

Koordinátor projektu: Lukáš Zajac
Editácia: Peter Kárpáty, Martin Kríž, Pavel Šuška a Lukáš Zajac
Jazyková úprava: Ľubica Voľanská
Obsahové a vizuálne úpravy: Katarína Karcolová
Grafická úprava: Miroslav Lukačovič a RZECZYOBRAZKOWE.PL

Vydavateľ: Človek v ohrození, o.z.
Tlač: VIENALA s.r.o.
Rok vydania: 2015 (prvé vydanie)
ISBN: 978-80-971607-7-7
Vytlačené na ekologickom papieri.

Publikácia vznikla s finančnou podporou Európskej únie a programu slovenskej oficiálnej rozvojovej pomoci Slovak Aid ako súčasť projektu *World-class Teaching.*

Za obsah publikácie je plne zodpovedné Občianske združenie Človek v ohrození. Publikácia nereprezentuje názory Európskej únie a programu Slovakaid. Tie nezodpovedajú za použitie informácii, ktoré sú v nej obsiahnuté.

Publikácia „Globálne vzdelávanie vo vyučovaní predmetu občianska náuka na stredných školách" je dostupná pod licenciou Creative Commons Attribution 3.0, s výnimkou materiálov, ktoré sú chránené autorským zákonom. Časť práv je vyhradená pre OZ Človek v ohrození. Publikáciu je možné rozmnožovať, rozširovať a ďalej zdieľať na internete len pre nekomerčné účely a za podmienky uvedenia autorov a organizácie, ktorí ju vytvárali.

Elektronická verzia publikácie je bezplatne dostupná na stránke *www.globalnevzdelavanie.sk/kniznica.*

Občianske združenie **Človek v ohrození** je nezisková, mimovládna organizácia, založená na Slovensku v roku 1999. Našim **poslaním** je účinne pomáhať ľuďom, ktorí trpia dôsledkami vojnových konfliktov, prírodných katastrof a autoritárskych režimov.

Vzdelávacími a osvetovými aktivitami na Slovensku sa snažíme prispieť k budovaniu otvorenej, tolerantnej a solidárnej spoločnosti.

Našim cieľom je pomôcť školám učiť lepšie a efektívnejšie, rozvíjať kritické a kreatívne myslenie žiakov, ich komunikačné zručnosti a podporovať mladých ľudí k tomu, aby sa z nich stali aktívni občania.

Od roku 2004 pripravujeme metodické materiály a semináre pre učiteľov, ktoré bezplatne ponúkame základným a stredným školám na Slovensku.

Všetky nami pripravené metodické príručky nájdete na: **www.clovekvohrozeni.sk/sk/metodicke-prirucky** a **www.globalnevzdelavanie.sk.**

UČÍME (SA)
V GLOBÁLNYCH
SÚVISLOSTIACH